

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının

Araştırma ve Yayın Organıdır

ISSN 1301-2762

4. Büyük Üstat Mesajı ..... M. Remzi SANVER
6. Message from the Grand Master ..... M. Remzi SANVER
8. Büyük Mahfil Umûmî Hey'et Toplantısı No: 6/18
17.10.1954 ..... Derleyen: Suha UMUR-Yavuz AKSEL
25. Bahriye Nazırı Cemâl Paşa ..... Tamer AYAN
43. Osmanlı Filistin'inde Hürmasonluk ..... Michelle CAMPOS
Çeviren: Celil LAYİKTEZ
79. Ernst ile Falk (İkinci Bölüm) ..... Gotthold Ephraim LESSİNG
Çeviren: Ahmet ÖRS
93. Masonik Öğreti İçindeki Takvimler ve
Önemli Tarihler ..... Eren ERBABACAN
108. Mimar Sinan Dergisi Yayın Kuralları ..... Mimar SİNAN
109. Localardan Haberler ..... Mimar SİNAN
127. Aramızdan Ayrılanlar ..... Mimar SİNAN

YIL : 2010

NO : 152

MİMAR SİNAN

***Gevşemeyin, endişe etmeyin.
İnancınız sağlamsa, mutlaka başaracaksınız.***

Şanı Yüce Kur'an (III:139)

Kapak Kompozisyonu : ŞİNASİ BARUTÇU
YENİLİK BASİMEVİ
Tel. 243 55 72 - 245 32 48 ✧ İSTANBUL - 2011

MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının
araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına
İmtiyaz sahibi : SALİH EVCİLERLİ

Yazı İşlerini fiilen idare eden : ASİM AKİN

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.
ÜÇ AYDA BİR YAYINLANIR, ÜYELERE MAHSUSTUR.
ISSN 1301-2762

SAYI : 152   Nuruziya Sokağı 9, 80050–Beyoğlu   Tel: 0212 251 26 50   EYLÜL 2010

4. Büyük Üstat Mesajı ..... M. Remzi SANVER
6. Message from the Grand Master ..... M. Remzi SANVER
8. Büyük Mahfil Umûmî Hey'et Toplantısı No: 6/18
17.10.1954 ..... Derleyen: Suha UMUR-Yavuz AKSEL
25. Bahriye Nazırı Cemâl Paşa ..... Tamer AYAN
43. Osmanlı Filistin'inde Hürmasonluk ..... Michelle CAMPOS
Çeviren: Celil LAYİKTEZ
79. Ernst ile Falk (İkinci Bölüm) ..... Gotthold Ephraim LESSİNG
Çeviren: Ahmet ÖRS
93. Masonik Öğreti İçindeki Takvimler ve
Önemli Tarihler ..... Eren ERBABACAN
108. Mimar Sinan Dergisi Yayın Kuralları ..... Mimar SİNAN
109. Localardan Haberler ..... Mimar SİNAN
127. Aramızdan Ayırılanlar ..... Mimar SİNAN

BÜYÜK ÜSTAT MESAJI

Sevgili Kardeşlerim,

Arkasında bıraktığı bir asır içerisinde çok önemli mesafeler kaydeden Büyük Locamız, bugün, sahip olduğu masonik ve entelektüel müktesebat ile dünya muntazam Masonluğunun seçkin ve saygın bir mensubudur. Masonik gelişmemize paralel giden Kardeş ve Loca sayısındaki artış, örgütsel büyümemizle sonuçlanmıştır.

Gelmiş olduğumuz bu nokta elbette ki sevindiricidir. Diğer yandan, geçmişte başardıklarımızdan duyduğumuz sevinç, bize geleceğimizi tasarlama sorumluluğunu unutturmamalıdır. Bugünden ileriye baktığımızda, mali ve idari mekanizmalarımızın gelecekteki örgütsel ihtiyaçlarımıza cevap verecek şekilde yeniden yapılandırılması ihtiyacı belirgin şekilde görülmektedir. Kardeşlerimizin ve Localarımızın ortak aklına dayanmayan hiçbir reform sağlıklı ve kalıcı olamayacağından, söz konusu yapılandırmanın katılımcı bir sürece dayanması gerekmektedir.

Bu tespitleri yapmış bir Büyük Üstat olarak, malî ve idarî mekanizmalarımızın yeniden yapılandırılmasına dair ortak kabullerimizi üreteceğimiz paylaşım zeminlerini oluşturmanın sorumluluğunu da taşıyo-

rum. 7 Mayıs 2011 tarihine kadar sürecektir görev dönemim içerisinde bu sorumluluğun gerektirdiği adımları atacağım. Ümit ve gayem, bu adımlar neticesinde, Türkiye Büyük Locası'nın ortak aklının taleplerini belirleyebilmemiz ve bu talepleri, 7 Mayıs 2011 tarihinden sonra Büyük Locamızın yönetim sorumluluğunu üstlenecek Kardeşlerimizin bilgisine sunabilmemizdir.

"Türkiye Büyük Locası Geleceğini Yapılandırıyor" adını verdiğim bu projenin uygulama ve detayları hakkında Büyük Sekreterliğimiz Localarımızı bilgilendirecektir. Kardeşlerimden ve Localarımızdan ricam; Büyük Locamızın aydınlık geleceğini elbirliğiyle yapılandırmayı hedefleyen bu projeden, bilgi, görüş ve katkılarını esirgememeleridir.

Kardeş sevgi ve saygılarımla

M. Remzi SANVER
Büyük Üstat

MESSAGE FROM THE GRAND MASTER

Dear Brethren,

Leaving a whole century behind, The Grand Lodge of Turkey has achieved to become a distinguished and esteemed member of the world's regular Freemasonry with its masonic and intellectual progress and content. The increase in the number of Brethren and Lodges parallel to our progress is a result of our organisational development.

The point we have reached is obviously very satisfactory and delightful. However, the pleasure of our previous success must not lead us to neglect our responsibility to reconstruct of our future. When we consider our future from today, the necessity of the restructuring of our financial and administrative mechanisms of our organisation can clearly be seen. Any reformation which does not abide the common sense and intellect of our brethren and Lodges shall not be robust and permanent. Therefore, such a formation must rely on a participant process.

Having made these detections, I personally carry the responsibility of composing the platforms where we shall share our ideas and common concepts for the reconstruction of our financial and administrative bo-

dies and mechanisms. As the Grand Master, within my term of office, I will take the necessary steps to achieve this commitment until the 7th of May, 2011. My hope and my task shall be to determine the concepts and demands of this common reasoning and intellect of the Grand Lodge of Turkey and to transmit the results to the new brethren who will take over the administration of our Grand Lodge after the 7th of May, 2011.

I have named this project "Restructuring The Future Of The Grand Lodge Of Turkey" and our Grand Secretary will continuously flow information to all our Lodges regarding the details and applications of this project. In this respect, may I kindly ask all my Brethren and all our Lodges to provide and share with us all their views, data, contributions and cooperation which will lead us to the success of this project that will reconstruct our Grand Lodge to a brighter future.

With my fraternal greetings,

**M. Remzi SANVER
Grand Master**

BÜYÜK MAHFİL UMÛMÎ HEY'ET TOPLANTISI No: 6/18 17.10.1954

Derleyen: **Suha UMUR**
Yavuz AKSEL

GENERAL ASSEMBLY NO: 6/18, OCTOBER 17, 1954

The minutes of the General Assembly held on October 17, 1954 are published due to their historical importance. These minutes should be kept as an important document for the guideline of the history of Turkish Freemasonry.

(*) **Tersimatlarda kullanılan kısaltmalar hakkında:**

Fransa Grand Orient'ı etkisindeki Yüksek Şûra ile sonradan Büyük Loca, Grand Orient'in kısaltma yöntemini benimsemişti: KK.: (Kardeşler), BB.: (Biraderler), LL.: (Localar) gibi. Harfin tekrarı çoğul işareti, (.:) da bunun masonik bir ifade olduğunu anlatıyor. HKEMBL uluslararası intizamını kazandıktan sonra dünyada Büyük Locaların çoğunlukla kullandıkları şekli kabul etmiştir. Böylece KK.: "K.'ler", LL.: "L.'lar" olmuştur.

Yüksek Şûramız eski kısaltma şeklini sürdürmüştür. Özgür Masonlar Büyük Mahfili de Grand Orient tarzını korumuştur.

50'li yılların tersimatlarını dergimizde yayımlarken, kullanılan sözcüklerle kısaltma işaretlerine aynen sadık kalınmıştır.

Celil Layiktez

DAVETİYE ve GÜNDEM

251

S. A. K. Ş. C.

İSTANBUL, 8-10-954

Türkiye Süprem Konseyine Bağlı
GRAN LOJ

Sayın Üs.:

Gran Lojumuz 17 Ekim 1954 Pazar günü saat 10 da toplanacak ve âtideki gündemi müzakere edecektir:

- 1 - Eski tersimatın okunması
- 2 - Yeni Delegelerin tahlifi
- 3 - Daimi heyet raporunun okunması
- 4 - Münhal vazifelere seçim
- 5 - Gran Loj'umuzun statüsünde yapılmış olan tadilat neticesi olarak unvan ve mühürün tesbiti
- 6 - Umumi menafi

Bü .: Kâ .: B .: in istifası ve kabulü halinde yeni-sinin seçilmesi.

Celseye teşrif buyurmanız K.: sevgi ve saygılarıyle reca olunur

Muay. Sel.: B.: Kâ.: Muavini
Galib Hamdi Tekyeli

**Gran Lojun 17.10.1954 tarihli
ve 6/18 sayılı Toplantı Tersimatı:**

Türkiye Süprem Konseyine bağlı Gran Loj 17 Ekim 1954 tarihli Pazar günü saat 10 da Beyoğlu vâdisinde kâin malûm bir noktai hendesiyede Gran Metr Dr. Fethi Erden B.: 'in riyasetinde toplandı.

Bu toplantıda Gran Metr Muavini Dr. Ekrem Tok, Bü.: Birinci Nazıra vekâleten Vedat Başar, Bü.: İkinci Nazıra vekâleten Cevdet Caculi, Hatip Sacit Öncel, (yanında muavini Nuri Pere), Bü.: Kâtibe vekâleten muavini Galip Hamdi Tekyeli, Bü.: Muhakkike vekâleten muavini Ruhi Vamık Girgin, Bü.: Haz.: Emini Dr. Fahri Günergin, Bü.: Has.: Emini Celâl Öget, Bü.: Teşrifatcılığa vekâleten Salahattin Güvenderen, Bü.: Muhafız-ı Dahili'ye vekâleten muavini Edip Seydi BB., yerlerini almışlardı.

Suvren Gran Komandör Mim Kemâl Öke, Kaymakamı Ferit Zühtü Örucü, İsmail Memduh Altar, Cemil İpekçi, Hüsamettin Sunel, Ali Galip Taş ve H. Noradunkian Bü.: Üstadlar şarkı tezyin buyurmakta idiler.

Celse; Gran Metr Dr. Fethi Erden B.: tarafından usulen açıldı.

Yoklama neticesinde 38 Murahhasan 35 nin hazır bulunduğu tebeyün etti ve ekseriyet hasıl olduğundan mesaiye başlanıldı.

Geçen Tersimat okundu ve bu hususta söz verildi.

1- Bü.: Kâtip Tarık Ziyal B.: söz alarak, Ahenk Muh.: Mahfilinin tesisi hakkındaki müzakerat esnasındaki beyanatının yanlış kaydedildiğini; maksadının müessislerin yeni mahfile devam edüp etmeyecekleri hususunda bir tereddüt ifade etmek olmayup, eski veya yeni mahfillerinden hangisine devamı tercih edeceklerinin belli olmadığını belirtmekten ibaret olduğunu arz ve tersimatın bu suretle tashihini rica etti.

2- Veziryan B.: söz alarak; okunan tersimatta Tarık Ziyal biraderin istifa etmiş olduğu manası çıkarılabileceğini söyledi. Kâtip B.: tersimatı tekrar okuyarak aynen (istifa etmemiş) kelimelerinin mevcut olduğu anlaşıldı.

3- Refet Hakul B.: söz alarak; tersimatta yazılı "teklif kesesi dolaştırıldı" cümlesinin yanlış olduğunu, çünkü esasen Gran Loj toplantılarında teklif kesesi dolaştırılamayacağından, tersimatı okunan toplantıda dahi kese dolaştırılmamış olduğunu belirtti. Bundan sonra söz isteyen bulunmadığından Bü.: Hatip B.: 'in kanuni mütalaası soruldu. İtiraz,

TERSİMATIN İLK VE SON SAYFALARI

S. A. K. S. C.
M. L. A. D. S. C. A. S. I. U.

267

Türkiye Yüksek Şurasına
Bağlı
BÜYÜK MAHFİL

S. L. A. D. du Suprême Conseil
du 22. et des. deg. de B. U. Ecoss. Anc. et Mod.
LA GRANDE LOGE DE TURQUIE

İstanbul-17 Ekim 1954

Gran Lojun 17/10/1954 tarihli
ve 6/18 sayılı toplantı tersimatı

Türkiye Süprem Konseyine bağlı Gran Loj 17 Ekim 1954 1954 tarihli Pazar günü saat 10 da Beyoğlu vadisinde kâin malum bir noktâ hendesiyede Gran Metr Dr. Fethi Erden B. in riyasetinde toplanıldı.

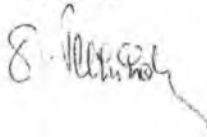
Bu toplantıya Gran Metr Muavini Dr. Ekrem Tok, B. birinci nazıra vekâleten Vedat Başar, B. ikinci nazıra vekâleten Cevdet Caculi, Hatip Saad Üncel, (yanında muavini Nuri Pere), B. kâtibe vekâleten ^{muavini} Galip Hamdi Tekyeli, B. Muhakkike vekâleten Muavini Ruhi Vamık Girgin, B. Haz. Emini Dr Fahri Günergin, B. Has. Emini Celâl Çget, B. Teşrifatçılığa vekâleten Salahatt.

Gran Metr; bu hususta Süprem Konseyle temas edilmekte olduğunu ve Edip Seydi B. re lazımgelen izahat ve talimatın verileceğini bildirdi.

İsmet Somer, Fahri Arel, İbrahim Hoyi, Hasan Vafi, Fehmi Fındıkoğlu, Dr Mavromati, Mehmet Erer ve Hilmi Naili Barlo BB. in mazeretleri ve sadakalarının da gönderildiği bildirildi.

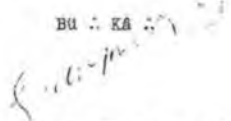
Başkaca söz alan olmadığından sadaka kesesi gezdirildi. Yukarıda mazeretleri serd edilen BB. in de hissesi iştirakleriyle şarka 1850 Tugla getirdiği görülerek usulen ilân edildi. ve BU. Has. Emini B. re tevdi olundu. mesaiye son verilerek celse usulü dairesinde talik edildi.

Gran Metr

BÜ. Hat. B.

BU. KA. B.

ilâve ve tashihler yapılmak şartile Tersimatın kabulünün reye konulmasını teklif etti. Bu teklif Heyeti Umumiye tarafından kabul olundu.

Gran Metr; yeni mesaiye başlamış olan Ahenk ve Fazilet Muh.: Mahfillerinin Murahhasları ve Mülazımlarının isimlerini okutarak Yemin kürsüsüne davet etti. Bu Murahhas ve Mülazım BB.: yeminlerini okuyarak Yemin kâğıtlarını imzaladılar, Gran Loj da bilmukabele yeminlerine iştirak ettiler.

Süprem Konseyden gelen bir Lavha okundu. Mahafile yeni devre için muvaffakiyetler dileyen bu lavhanın, Mahafile tamimi Bü.: kitabete havale olundu.

Bü.: Kâtip B.: tarafından Rapor okundu. Meşriki Ebediyete intikal etmiş kardeşlerimizin isimlerini bildiren kısma gelindikte, Gran Metr; bir çekiç darbesile okunmakta olan raporu durdurmuş ve şu beyanatta bulunmuştur. (Bu kardeşlerimiz için sizleri bir vakfei sükûta davet edeceğim, yalnız Süprem Konseyle vaki temasım neticesi olarak Matem celseleri haricinde yapılacak vakfei sükûtlarda nizam vaziyeti, matem işareti olan kollar çaprazvari tutulacak fakat önlük ve kordonlar çevrilmeyecektir) bu beyanatından sonra Gran Metr, isimleri okunan BB.: 'ri yad ederken, camiamıza büyük hizmetlerde bulunmuş olan ve bir kaç gün mukaddem vefat etmiş olan Galip Hamdi Tekyeli kardeşimizin refİKasının hatırasını da birlikte yad edileceğini söylediler. Bu merasimden sonra raporu okuyamayacak kadar müteessir ve müteheyyiç olan Bü.: Kâtip Muavini Galip Hamdi Tekyeli B.: yerine raporun mütebakisini Tarık Ziyal kardeşimiz okumuşlardır. Bu okunan rapor hakkında söz verildi. Sükût cari olduğundan Bü.: Hatip B.: 'in mütalaasına uyularak Rapor kabul edildi.

Ruznamenin ikinci maddesi olan münhal vazifelere birer B.: intihabına geçilmezden evvel Ruznamenin 7nci maddesinde gösterilmiş olan Tarık Ziyal biraderin istifası müzakeresini Gran Metr münasip görmüş ve Gran Lojca teklifleri kabul olunmuştur. Bunun üzerine Bü.: Kâtip Tarık Ziyal B.: 'in istifasını Galip Hamdi Tekyeli B.: okudu. Bu hususta söz verildi. Cemil İpekçi Üs.: söz alarak Tarık Ziyal B.: 'den istifasını geri almasını rica ile, iki senesini doldurmak üzere bulunan bu Gran Lojun pek yakın bir zamanda yenileneceğini gözönünde tutarak bir Bü.: Kâtip intihabına gidilmemesi ve Tarık Ziyal B.: 're yeni bir mezuniyet verilmesi mütalaasında bulundu.

Ferit Up Üs.: söz alarak; Tarık Ziyal kardeşin istifasının Gran Lojca kabulünü daha doğru bulduğunu ve zorla vazife verilemeyeceğini

söyledi. İşlerinin çokluğu dolayısıyla Bü.: Kâtiplik vecibelerini ifa edemeyeceğini samimiyetle bildiren Tarık Ziyal B.: 'in bu vazifeden affedilmesine taraftar olduğunu beyan etti.

Norakunkian Üs.: şu beyanatta bulundular: "İş mi arıyoruz, Ünvan mı arıyoruz. Bü.: Kâtip Muavini işleri muntazam bir şekilde tedvir etmektedir. Tarık Ziyal B.: 'in istifasının kabulü daha doğru olur" dediler.

Gran Metr, bu Üstaplara cevaben (Ortada bir istifa vardır. Bu hususta bir karara varılması lâzımdır) dediler. Bunun üzerine söz alan Bü.: Kâtip Muavini Galip Hamdi Tekyeli B.: şu beyanatta bulundu. (yeni bir seçim yaparsak yeni bir Bü.: Kâtip intihap ettiğimizi, münasebette bulunduğumuz Gran Lojlara bildirmek mecburiyetindeyiz, aramızda bir ihtilâf olduğu zahabını verecek böyle bir vaziyetten çekinmemiz daha doğru olur, Tarık Ziyal B.: ismen Bü.: Kâtip kalsınlar, filen o vazifeyi ben göreyim. Kendileri de bugünkü rapor ve diğer evrakın hazırlanmasında yaptıkları gibi filen Muavinlik vazifesini görerek bana yardımda bulunurlar, kendisinden şahsan da istifasını geri almasını rica ederim) dediler.

Tarık Ziyal B.: Bü.: Kâtip Muavini biradere cevaben: "bana bir mes'uliyet terettüp etmemek ve vazifeye devam mecburiyeti olmamak üzere her türlü hizmeti ifaye her zaman hazırım, istifamın yeni bir mezuniyete tahvilini kabul ediyorum" dediler.

Refet Hakul B.: söz alarak; şehirde bulunan bir B.: 're 6 aydan fazla mezuniyet verilemeyeceğini, binaenaleyh idare-i maslahat kabilinden istifa yerine mezuniyetin mevzuu bahis olamayacağını söylediler.

Mim Kemâl Bü.: Üstad söz alarak; Tarık Ziyal B.: gibi faal bir kardeşin istifa etmesini münasip görmediğini ve 6 aydan fazla mezuniyet verilemiyorsa mevzuatımıza uygun olarak iki defada böyle bir mezuniyet verilmesinde mahzur olmadığını izah buyurdular.

Ferit Up Üs.: "ortada bir istifa vardır. Bu ya kabul edilir veya geri alınır" dediler. Bunun üzerine Noradunkian Üs.: , Tarık Ziyal B.: 'in "istifamın mezuniyete tahvilini kabul ediyorum" cümlesile, istifasını geri almış olduğunu ve bu istifa yerine yeni bir mezuniyet talebinde bulunmuş olduğunu belirttiler.

Gran Metr; Tarık Ziyal B.: 'in istifasını geri aldığını gözönünde tutarak kendisine 4 aylık yeni bir mezuniyet verilmesini reye koydu. İki muhalif reye karşı 33 reyle bu mezuniyet kabul olundu.

Ruznamenin münhal vazifeler intihabatına geçildi: Bü. Hatipliğe namzet olarak; Ali Galip Taş, Fazlı Güleç, Hami Özger ve Antoine Zoletti BB.: gösterildi. Bunlardan Ali Galip Taş Üs.: rahatsızlığından dolayı mazur görülmesini rica etti. Reyler dağıtılarak tasnif neticesinde 35 mevcuttan 25 rey Fazlı Güleç, 6 rey Hami Özger ve 4 rey de Antoine Zoletti BB.: aldılar ve bu suretle Fazlı Güleç B.: Bü.: Hatipliğe seçilmiş oldu.

Bü.: Muhafızı Dahili vazifesi için Refet Hakul, Muhittin Akgün BB.: namzet gösterildi ve neticei tasnifte 35 mevcuttan 24 rey Refet Hakul, 11 rey de Muhittin Akgün BB.: aldılar. Refet Hakul B.:, Bü.: Muhafızı Dahili seçilerek ilân olundu.

Bü.: Hatip Muavinliğine Hami Özger ve Antoine Zoletti BB.: namzet gösterildi. Neticei tasnifte 35 mevcuttan 20 rey Hami Özger ve 15 reyde Antoine Zoletti BB.: almışlar ve Hami Özger B.: Bü.: Hatip Muavinliğine seçildi.

Gran Metr tarafından yeni vazifedarlar yemin kürsüsüne davetle tahlifleri yapıldı. İşleri başına geçmeleri rica edildi.

Ruznamenin Beşinci maddesinde yazılı Gran Lojumuzun unvanının değişmesi müzakeresine geçildi. Gran Metr bu hususta izahat vererek statüdeki maddenin Bü.: Kâtip Muavini B.: tarafından okunmasını ve tatilden evvel tadil edilmiş bu maddenin muaddel şeklinin de okunmasını istedi.

Cemil İpekçi Üs.: söz alarak muaddel şekilden Gran Lojun, İstanbul Gran Loju olduğu anlaşıldığını, binaenaleyh bu unvanın alınmasının tabii olduğunu söylediler.

Ferit Up Üs.: da aynı mütalaada bulundular. Bu hususta başka bir söz isteyen olmadığından Gran Metr Bü.: Hatip B.: 'in mütalaai kanuniyesini sordu Bü.: Hatip B.: maddenin muaddel şekline uygun olan İstanbul Gran Loju isminin kabulünün reye konulmasını istedi ve reye konularak ittifakla kabul olundu.

Menafii Umumiye hakkında söz verildi. Gran Metr; ilk sözü alarak Fransa ve İtalyada yapılacak olan Gran Loj toplantılarına davetli olduğumuzu, Fransaya vakit darlığından gidilemeyeceğini, İtalyaya ise Edip Seydi B.: 'in Murahhasımız olarak gideceğini bildirdi.

Gran Metr sözlerine devamla Brezilyadaki "Grande Loge Unie de Bahia" ile münasebet tesis ettiğimizi ve Celâl Öget B.: 'i Garant d'amitie namzedi olarak bu Gran Loja bildirdiğimizi söylediler.

Yeni B . Hatip B. : söz alarak; gerek kendisi ve gerek Muavini namına Heyeti Umumiyenin haklarında göstermiş olduğu itimat ve sevgiden dolayı Őukranlarını ifade etti.

Amiral Burhanettin B. : söz alarak; İzmir ve Ankara  nitelerinin de Gran Loj olmaları hakkında bir tasavvur olup olmadığını sordu.

Gran Metr; alakalı makamların bu ciheti tezekkür etmekte olduklarını cevaben söylediler

Tarık Ziyal B. : söz alarak; İtalyaya gidecek M messilimizin İtalya Büyük Locasınca resmen tanınmış bulunan Grande Loge de Turquie temsilcisi olarak beklenmekte olduğuna ve ancak bu teŐekkül resmen tanındığına göre M messilimizin toplantılarda son karar mucibince mevcut bulunmayan bu teŐekkül namına mı? yoksa yeni olduğu cihetle henüz tanınmamıŐ bulunan İstanbul Gran Loju namına mı? hazır bulunacağını; eline verilecek salahiyet mektubunun ne Şekilde tertip edilebileceğini ve bu hususta kendisine sorulacak suallere cevaplar vermek imk nına sahip bulunup bulunmadığını sordu.

Gran Metr; bu hususta Süprem Konseyle temas edilmekte olduğunu ve Edip Seydi B. :'re l zımgelen izahat ve talimatın verileceğini bildirdi.

İsmet Somer, Fahri Arel, İbrahim Hoyi, Hasan Vafi, Fehmi Fındıkoğlu, Dr. Mavromati, Mehmet Erer ve Hilmi Naili Barlo BB. : 'in mazeretleri ve sadakalarının da gönderildiği bildirildi.

Başkaca söz alan olmadığından sadaka kesesi gezdirildi. Yukarıda mazeretleri serd edilen BB. : 'in de hissei iŐtiraklerle Şarka 1850 Tuğla getirdiği görülerek usulen ilân edildi ve B . : Has. : Emimi B. :'re tevdi olundu. Mesaiye son verilerek celse usulü dairesinde talik edildi.

Gran Metr
Fethi Erden
(İmza)

B . Hat.

B . K .

(İmza)

(İmza)

* *
*

İSTANBUL, 7 Ekim 1954

**Gran Loj : 'un 7/20 toplantısına
Da : Hey : 'in 16 No.lu raporu:**

Sayın Delege Üstatlar,

Süprem Konseyimizin emir ve irşatlarına uyararak 1/10/1954 tarihinden itibaren yaz tatiline son verdik. Senenin ikinci devresine girmiş olan Muhterem Mahfillerimize feyizli muvaffakiyetler temennisi ile söze başlamak isteriz.

Geçirdiğimiz tatil devresi Gran Loj son toplantısının heman akabinde başlamış olduğu için, Daimî Heyetin çalışmaya ara vermemiş bulunmasına rağmen, bu gün yüksek huzurunuzda arz edilecek noktalar nisbeten mahduttur.

Ancak evveleminde bu müddet zarfında (3) kardeşimizin Ebedi meşri-ka göçmeleri neticesinde duçar olduğumuz elemi matem celsemizi beklemeden bu günden ifade etmek ve hatıralarını anmak hepimiz için bir vazifedir.

Gayip ettiğimiz kardeşler, ufulleri tarihî sırasile 2/7/1954 de Muhip Kuran, 3/7/1954 de Şükrü Şenozan, 5/8/1954 de Naci Aslay'dır. Bunların her birinin kıymetli varlıkları, haricî âlemde ve camiamız dahilinde bıraktıkları sevgi ve saygı izleri hiç bir zaman kalplerimizden eksik olmayacaktır.

Bu meyanda 49 senelik faal bir Mason sıfatile müessesemize her zaman bağlı olarak mühim hizmetlerde bulunmuş olan Süprem Konsey Gran Şanseliesi ve Büyük Umumî Kâtibi MUHIP KURAN kardeşimizin isim ve hatırasını bir kerre daha hürmetle anmaktan kendimizi men edemiyoruz.

Gran Lojumuzun son toplantısında vermiş olduğunuz karar gereğince İstanbul vâdisinde ittihat zincirimize iki kıymetli halka daha katılmıştır. Bunlar; Fazilet ve Ahenk Muhterem Mahfilleridir ki birincisi 19/6/1954 tarihinde, diğeri 25/6/1954 tarihinde usulü dairesinde teesüs ederek masonik mesaisine başlamıştır. Bu genç Mahfillerin heyecanlı çalışmaları umumî mesaimize ilâve edilince yüksek idealimiz yolunda geniş merhaleler katedilmiş olacağına inanıyoruz.

Hayli zamandan beri yeniden tanzim ve ıslahına çalışılmakta olan Mahafil Umumî Nizamnamesi işinin, tatile rağmen, intaç edilebilmiş olduğunu bugün sevinçle bilgimize arz ediyoruz.

Umumî Nizamnamemiz baştan aşağı tadilen yeniden kaleme alınmış ve bu esnada bütün Mahfillerimizin ve selâhiyetli kardeşlerimizin mütalaalarından istifade olunmuştur. Bu suretle meydana gelen yeni metin elyevm teksir edilmektedir. Gelecek toplantıdan evvel bütün Delegelere takdim olunacak ve Umumî Heyetinizce tasvip edildikten sonra Süprem Konseyimize arzedilecektir. Gran Lojumuz statüsü gereğince nizamnamenin Süprem Konseyce de tasvip edildikten sonra mer'iyete girmesi iktiza eder.

Bugünkü ruznamemizin bir maddesi münhal vazifelere seçimler teşkil etmektedir. Bu münhaller İdeal ve Kültür Mahfilî Muhteremi Delegeşi iken yeni kurulan Ahenk ve Fazilet Muhterem Mahfillerine geçmiş bulunan kardeşlerimizin Delegelik sıfatlarının bu esnada zail olmuş olmasından ileri gelmektedir. Bu kardeşlerin Daimî Heyette görmekte oldukları vazife böylece münhal kaldığından seçimlerin yenilenmesi lâzımdır. Geçen toplantıda ruznameye konmadığı için seçimi yapılamayan Büyük Hatip muavinliğine de bir kardeşimizin intihabı iktiza eder.

Sayın Delege Üstatlar,

Ruznamemizin müteakip maddesi Gran Lojumuzun unvanının tesbitidir. Filhakika bugüne kadar mühürümüzde "Türkiye Yüksek Şûrasına bağlı Büyük Mahfil" ve Fransızca "Grande Loge de Turquie" denilmekte idi ki, Ankara ve İzmir Ünitelerinin teşekkülünden sonra bu unvanın bugünkü muaddel statümûze göre ayarlanması zaruridir. Bunu mütalaa ve kararınıza arzediyoruz.

Gran Lojumuza bağlı bulunan İstanbul Mahfilleri bilindiği veçhile 12 olup bunlara mensup kardeşlerimiz de, son vefiyat hesap edildikten sonra 5/8/1954 tarihinde 611 dir. Camiamıza kabulü teklif edilen haricilerin ve uyandırılacak kardeşlerin muamelesi derdesti tanzim olup usulü dairesinde tamamlanmaktadır. Bu suretle her gün biraz daha kuvvetlenen Türk Masonluğu, ideal mabedimizin inşasında şerefli ve verimli iş görmektedir.

Münhal bulunan Kültür ve Sevgi Muhterem Mahfilleri Müfettişlikleri ile yeni kurulan Fazilet ve Ahenk Mahfilleri Müfettişliklerine intihap olunan kardeşlerimizin isimlerini bildirirken, bütün Büyük Müfettiş biraderlerimize vazifelerinin nezaketini hatırlatmak ve raporlarını muntazaman göndermelerini rica etmek isteriz.

RAPORUN İLK VE SON SAYFALARI

BÜYÜK İZMİR ŞİŞESİ
AN. L. A. D. D. G. A. D. D. F. U. D.

250

Türkiye Yüksek Şurasına
Bağlı
BÜYÜK MAHFİL

S. L. A. du Suprême Conseil
de 33: et des: deg: de 300: Esau: Anc: et Anc:
LA GRANDE LOGE DE TURQUIE

Sayı: _____ İstanbul: _____

Sayın Delege Üstatlar,

Şiiren Konseyimizin emir ve iryatlarına aykırık 1/10/1954 tarihinden itibaren yaz tatiline son verdik. Senenin ikinci devresine girmedi olan Muhterem Mahfillerimize feyizli kuvaflakiyetler temenni ile sözde başlamak isteriz.

Geçirdiğimiz tatil devresi Gran Loj son toplantısının hemen akabinde meclisi olduğu için, Daimi Heyetin çalışmaya ara vermediği bulunmasına rağmen, bu gün yüksek huzurunuzda arz edilecek noktalar nispeten mahduttur.

Ahenk evvelcasirde bu müddet zarfında (3) kardeşimiz in vefatına uğruştu. Ka geyicileri netice sırde duyar olduğumuz vefat eden kardeşimiz in vefatından günün iftid etmek ve hatıralarını anmak hepimiz için bir vazifedir.

Şeyip ettiğimiz kardeşler, ufulleri tarihi sırasile 2/7/1954 de Muhip Kurun, 3/7/1954 de Şükrü Şencan, 5/8/1954 de Kaci Aslay dir. Bunların her birinin kıymetli varlıkları, harici şimde ve camamız dahilinde biraktıkları sevgi ve saygı izleri hiç bir zaman kalplerimizden eksik olmayacaktır.

Mihnal bulunan Kültür ve Sevgi Muhterem Mahfilleri Müfettişlikleri ile yeni kurulan Fazilet ve Ahenk Mahfilleri Müfettişliklerine inticak olunan kardeşlerimizin isimlerini bildirirken bütün Büyük Müfettiş biraderlerimize vazifelerinin nezaketini hatırlataak ve raporlarını muntazaman göndermelerini rica etmek isteriz.

Kültür Muhterem Mahfilline	Luhittin Akçın
Sevgi " "	Dr. Yakup Çelebi
Fazilet " "	Dr. Fahri Günergin
Ahenk " "	Hani Üzger

Sayın Delege Üstatlar,

Çalışmalarımız normal yolunda gayretle devam etmektedir. Yukarıda bahs ettiğimiz veçhle yeni nizamnamemizin ikmal için Sayın Heyetinizi pek yakında toplantıya davet etmek hazırlığındayız. Daimi Heyetinize her zaman rehber ve ilham kaynağı olan iryat ve direktiflerinizin icraatımızın mesnet ve menbağı olduğunu belirterek kardeş sevgi ve saygılarımızı tekrarlarız.

Bü : Kİ : Kuşvini Gran Matr

E. Şahin Hançer

S. Şahin Hançer

Kültür Muhterem Mahfiline

Sevgi " "

Fazilet " "

Ahenk " "

MUHİTTİN AKGÜN

Dr. YAKUP ÇELEBİ

Dr. FAHRİ GÜNERGİN

HAMİ ÖZGER

Sayın Delege Üstatlar,

Çalışmalarımız normal yolunda gayretle devam etmektedir. Yukarıda bahs ettiğimiz veçhle yeni nizamnamemizin ikmalî için Sayın Heyetinizi pek yakında toplantıya davet etmek hazırlığındayız. Daimî Heyetinize her zaman rehber ve ilham kaynağı olan irşat ve direktiflerinizin icraatımızın mesnet ve menbağı olduğunu belirterek kardeş sevgi ve saygılarımızı tekrarlarız.

Bü.: Kâ.: Muavini

Galip Hamdi Tekyeli

(İmza)

Gran Metr

Dr. Fethi Erden

(İmza)

* *
*

BÜ.: MAH.: MURAHHAS ve MÜLÂZİMLERİN İMZA CETVELİ
17.10.1954

<u>MURAHHASLAR</u>		<u>MURAHHASLAR MÜLÂZİMLERİ</u>	
<u>Locası /</u> <u>Adı, Soyadı</u>	<u>İmza</u>	<u>Locası /</u> <u>Adı, Soyadı</u>	<u>İmza</u>
<u>İDEAL M.M.</u>		<u>İDEAL M.M.</u>	
Fehmi Fındıkoğlu B.:		İrfan Tarlan B.:	(imza)
Sâcîd Öncel B.:	(imza)	İzzet İşcan B.:	(imza)
Mithat Güldü B.:			
<u>KÜLTÜR M.M.</u>		<u>KÜLTÜR M.M.</u>	
Celâl Öget B.:	(imza)	Salahattin Tandal B.:	
Fahri Günergîn B.:		Saffet Rona B.:	
Ruhi Vamık Girgin B.:	(imza)		
<u>ÜLKÜ M.M.</u>		<u>ÜLKÜ M.M.</u>	
Edip Seydi B.:	(imza)	Mehmet Erer B.:	
Cevdet Caculi B.:	(imza)	Hasan Vafi B.:	(imza)
Mecit Duruiz B.:		Ali Fuat Berkman B.:	
<u>KARDEŞLİK M.M.</u>		<u>KARDEŞLİK M.M.</u>	
Fazlı Güleç B.:	(imza)	Harun Çiprut B.:	(imza)
Ferit Up B.:		Sarım Göksel B.:	
H. Noradonkiyan B.:	(imza)	Reşat Atabek B.:	
<u>HÜRRİYET M.M.</u>		<u>HÜRRİYET M.M.</u>	
Ali Galip Taş B.:	(imza)	B. Erilkum B.:	(imza)
Vedat Başar B.:	(imza)	Ethem Fikrik B.:	(imza)
İsmail Kenan Sunal B.:	(imza)	Eşref Sander B.:	
Dr. Fahri Arel B.:		Viktor Kampeas B.:	
<u>SEVGİ M.M.</u>		<u>SEVGİ M.M.</u>	
Hüsamettin Sunol B.:	(imza)	E. Sandalcıoğlu B.:	
Fuat Aydemir B.:		İsmet Somer B.:	
Dimitraki Güner B.:		Hristaki Ange B.:	

MURAHHASLAR

Locası / Adı, Soyadı	İmza
<u>ATLAS M.M.</u>	
Cemil İpekçi B.:	(imza)
Raoul Rozenthal B.:	(imza)
Zoletti B.:	(imza)
<u>MÜSAVAT M.M.</u>	
Türk Ziyal B.:	
Galip Hamdi Tekyeli B.:	
Selahattin Güvendiren B.:	(imza)
<u>LİBERTAS M.M.</u>	
Emin Seyt B.:	(imza)
Münif Seyt B.:	(imza)
Hilmi Naili Barlo B.:	
<u>HAKİKAT M.M.</u>	
Cevat Meruş B.:	(imza)
Dr. Agopyos Ananyadis B.:	(imza)
Yorgi Mavromati B.:	
<u>AHENK M.M.</u>	
Hayrullah Örs B.:	(imza)
Muhittin Akgün B.:	(imza)
Dr. Yakup Çelebi B.:	(imza)
<u>FAZİLET M.M.</u>	
Refet Hakul B.:	(imza)
Hami Özger B.:	(imza)
Kenan İnal B.:	

MURAHHASLAR MÜLÂZİMLERİ

Locası / Adı, Soyadı	İmza
<u>ATLAS M.M.</u>	
Affan Balzar B.:	
İsak Altabev B.:	
Jozef Margulies B.:	
<u>MÜSAVAT M.M.</u>	
Ferit Ramiz B.:	(imza)
Sadettin Ozil B.:	
Ardavatz Savcı B.:	
<u>LİBERTAS M.M.</u>	
Garbis Veziryan B.:	(imza)
İzzet Berk B.:	
<u>HAKİKAT M.M.</u>	
Aleksandros Saris B.:	(imza)
H. Vasilyontis B.:	(imza)
K. Çuhacis B.:	
<u>AHENK M.M.</u>	
Hüseyin Salor B.:	(imza)
Sıdkı Şinikoğlu B.:	(imza)
Kemal Atabay B.:	
<u>FAZİLET M.M.</u>	
Asım Köknar B.:	
Rıza Kehnemoni B.:	(imza)
Halit Evsen B.:	

Gran Metr Dr. Fethi Erden B.:
Gran Metr Mua.: Dr. Ekrem Tok B.:

ÜS.: MUHTEREMLER

Toplantı Tarihi: 17.10.1954

<u>Locası /</u> <u>Adı, Soyadı</u>	<u>İmza</u>	<u>Locası /</u> <u>Adı, Soyadı</u>	<u>İmza</u>
<u>İDEAL M.M.</u> Dr. Nuri Kâmil Mesen B.:	(imza)	<u>ATLAS M.M.</u> Antoine Chiappe B.:	(imza)
<u>KÜLTÜR M.M.</u> Tevfik Ararad B.:	(imza)	<u>MÜSAVAT M.M.</u> Kemâl Sâlih Sel B.:	
<u>ÜLKÜ M.M.</u> Yaşar Ali Şinasi B.:	(imza)	<u>LİBERTAS M.M.</u> Lazaro E. Franko B.:	(imza)
<u>KARDEŞLİK M.M.</u> Cevdet Hıfzı Oşan B.:	(imza)	<u>HAKİKAT M.M.</u> Aristo Papadis B.:	(imza)
<u>HÜRRİYET M.M.</u> H. Bezmi Ötkeren B.:		<u>AHENK M.M.</u> Dr. Ziya Üstün B.:	
<u>SEVGİ M.M.</u> Dr. Salim Çalışkan B.:		<u>FAZİLET M.M.</u> İbrahim Hoyi B.:	

* *
*

ZİYARETÇİ ÜS.: ve KK.:

Toplantı Tarihi: 17.10.1954

Selahattin Soner	Ülkü	18°	(imza)
Nuri Pere	İdeal	3°	(imza)

* *
*

L Ü G A T Ç E

(KÜÇÜK SÖZLÜK)

- ârâ:** oylar
arz-ı mâzeret: mazeret belirtme
bâdehu: ondan sonra
balotağ: bir seçimde adaylardan hiç birinin, oyların salt çoğunluğunu alamaması hali.
BB.: Birâderler, Kardeşler
Bü. Hs. Em.: (Bü. Em. Hs.) (Büyük Emin-i Hasenat) Büyük Hasenat Emîni
Bü. Kâ.: Büyük Kâtip, Büyük Sekreter
Bü. Muh. Dah.: Büyük Muhafız-ı Dahili, Büyük Koruyucu
Bü. Muhak.: Büyük Muhakkik
Bü. Müf.: Büyük Müfettiş
Bü. Teş.: Büyük Teşrifatçı, Büyük Tören Üstadı
Bü. Üs. Mua.: Büyük Üstat Muavini, Büyük Üstat Kaymakamı
Büyük Mah.: Büyük Mahfil, Büyük Loca
Büyük Mahfil: Büyük Loca
Da. Hey.: Daimî Heyet, Büyük Görevliler Kurulu
Defter-i mahsus: özel defter
elyevm: bugün
Hâk. Bü. Â.: Hâkim Büyük Âmir
hatve: adım
hitam: son; bitme
hülâsa: özet, sözün özü
İçtimaat-ı Umûmiye Kanunu: Genel Toplantılar Kanunu [*Bugünkü Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu*]
ihzari: hazırlayıcı
iktiza: lâzım gelme; gerekme
infikâk: ayrılma; ilişki kesme
inkışafına delâlet: gelişmesine kanıt
intaç: netice, sonuç, sonuç verme, sonuçlandırılma
intihab: seçim
intihabat: seçimler
irşat: doğru yolu gösterme, uyarma
iş'âr: yazı ile bildirme
ittifakla: oy birliğiyle
kâfesi: hepsi, tamamı
kâin: bulunan, var olan
kefil-i muhadenet: dostluk kefilî
Kentüki: Kentucky eyaleti, ABD
mahafil-i muhtereme: Muhterem Localar
matlub: istenilen
mebde-i hareket: hareket başlangıcı
Menafi-i umumiye: Genel Yararlar
meşbû: 1. dolmuş, dolu. 2. kim. doymuş, doyun
mezâya: meziyetler
muaddel: tâdil edilmiş
mukayyet: kayıtlı, kaydolunmuş; deftere geçmiş; bir işe önem veren
mukteza: iktizâ etmiş, lâzım gelmiş, kanun gereğine göre yazılan yazı, derkenar
murahhas: ruhsatlı, izinli; Delege
Mütalaat: düşünceler; tetkikler; okumalar
mücmel: icmal olunmuş, kısa ve az sözle anlatılmış
Mülâzım: stajyer; [burada] yedek delege; [askerlikte] teğmen
müstacel: acele, tez, hemen yapılması gereken
Müşahade: gözlem
müteamel: öteden beri yapılagelen
müteselli: avunmuş
Müzaheret: Arapça (zahr'den) yardım etme, koruma
Müzakerat: müzakereler, görüşmeler
nisab-ı müzakere: görüşme yeter sayısı
nisbet: oran
nokta-i hendese: geometrik nokta
rabıta: bağlantı
remzî mahfiller: Sembolik Localar
rûznâme-i müzakerat: görüşme gündemi

serdedilmiş: [*düzgün ve yerinde*] söylenmiş
şayan-ı arzu: istemeye değer
şitap: acele, sürat, çabukluk
taazzuv: uzuv peyda etme, uzuvlanma, organ oluşturma, şekillenme, biçimlenme
tâdil: değişiklik; doğrultma, doğrulama
taht-ı muhakeme: yargılama altında
tahlif: Yemin ettirme, andiçirme, içirilme
tâlik: asma, askıda bırakma; geciktirme; erteleme
tarsin: sağlamaştırma
tarzi ceryani: oluş biçimi
tasrih: açıkça belirtme
tediye: ödeme

tekâsül: üşenme; ilgisizlik
tekerrür: tekrar etme
tenevvür: parlama, ışıldama, aydınlanma
tesanüd: dayanışma
teşrih etmek: açmak; yaymak
tetebbü: bir şeyi etraflıca tetkik etme, inceleme, bir şey hakkında geniş bilgi edinme
tevafuk: uyma, uygun gelme
tevcih: yöneltme, çevirme, verme
tezyin: süsleme
ufulü: vefatı
vahdet: birlik
vazifedaran: görevliler
zıkr: anma, anılma

KAYNAKLAR

- Abdullah Yeğin, et.al., Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat, Türedav, 1997*
Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 1998
Mustafa Nihat Özön, Osmanlıca Türkçe Sözlük, İnkılâp Kitabevi, 1997
Şevket Rado et.al., Hayat Büyük Türk Sözlüğü, 1969-1971

BAHRIYE NAZIRI CEMÂL PAŞA

(1872 - 1922)

Tamer AYAN

NAVAL MINISTER CEMAL PASHA

Cemal Pasha is one of the 3 leading officers of the Committee of Union and Progress along with Talat and Enver Pasha. Cemal Pasha was born in Mytilene on the 6th of May 1872. After graduating from military schools he started his military career in 1895 as a staff officer. He was a loyal member of the Committee of Union and Progress until his assassination in 1922. He was an active member and a decision maker in many incidents which had great importance in the history of the Ottoman Empire in late 19th and early 20th century. He was one of the builders of the Second Constitutional Monarchy and a member of the committee who decided to trail the Ottoman Empire into the First World War. He was present in most of the incidents of the Armenian Conflict, whereas played an important role in the Palestinian and Arabian Independence problems. You could see him sometimes at the Balkans and another time at the Caucasia. He was negotiating with the French one time, with the Germans and Russians at another time. He even served as a general who trained the Afghanistan Army. He was assassinated in Tiflis on the 22nd of July 1922.

Giriş

Talât Paşa ve Enver Paşa ile birlikte İttihat ve Terakki'nin üç paşasından biri olan Cemâl Paşa, 22 Temmuz 1922'de, Tiflis'te uğradığı suikast sonucu ölümüne kadar, tam bir "görev adamı" olarak, İkinci Meşrutiyet'ten, Birinci Dünya Savaşı'na, Ermeni sorununa, Filistin ve Arap sorununa, Balkanlar'dan Kafkas'lara, ülkenin kaderini tayin eden bütün büyük olayların içinde başrol oyuncularında yer almıştır.

Yaşamı

Asıl adı Ahmet Cemâl olup 6 Mayıs 1872'de Midilli'de doğdu. Babası askerî eczacı Mehmet Reşat Bey'dir. Kuleli Askerî İdadisi'ni bitirip, Mekteb-i Harbiye-i Şahane'den 1893'de mezun olduktan sonra, Kurmay Okulunu da tamamlayarak, 1895'de Kurmay Yüzbaşı rütbesini aldı. Bir süre Seraskerlik Kurmay Subaylık Dairesi Birinci Şubesi'nde ve 2. Ordu'ya bağlı Kırkkilise (*Kırklareli*) İstihkâm İnşaat Şubesi'nde çalıştıktan sonra, Mart 1898'de 3. Ordu'ya bağlı Redif¹ Fırkası Kurmay Subay'ı olarak Selanik'te görevlendirildi

Selanik'te gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin askeri kanadını örgütlemekle görevlendi. 1899'da girdiği İttihat ve Terakki'ye yaşamının sonuna kadar bağlı kaldı. Bu arada, Serez Fır-

kası komutanı Mehmet Paşa'nın yeğeni Seniha Hanım'la evlendi. 1905'te binbaşılığa yükseldi. Bir yıl sonra da Şark Demiryolları Selanik Hattı müfettişliğine atandı. Bu görevi sırasında İttihat ve Terakki'nin Rumeli'de yaygın bir biçimde örgütlenmesinde etkin bir rol oynadı ve Cemiyet'in "bölük" adı verilen yerel birimlerini oluşturdu. 1907'de Mustafa Kemâl ve Fethi (*Okyar*) beylerin de görev aldığı 3. Ordu kurmay heyetine atandı.

1908 İkinci Meşrutiyet hareketinden sonra Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin askerî kadrosu içinde dikkati çekti ve Cemiyet'in İstanbul'a gönderdiği 10 kişilik temsil heyetinde yer aldı. 27 Temmuz 1908'de geldiği İstanbul'da hükümet ile temas kurdu. 28 Temmuz'da yarbaylığa terfi etti ve Heyet-i İslâhiye üyesi olarak Anadolu'ya gönderildi.

31 Mart Olayı'nın (13 Nisan 1909) patlak vermesi üzerine İstanbul'a gelerek Yeşilköy'de Hareket Ordusu'na ve bu ordunun İstanbul'daki harekâtına katıldı. Ayaklanmanın bastırılmasından sonra, 6 Mayıs 1909'da Üsküdar mutasarrıflığı görevine getirildi; bu görevi sırasında aldığı sert tedbirlerle dikkati çekti.

Cemâl Bey, Çukurova'da patlak veren Ermeni olaylarını bastırmak üzere, Ağustos 1909'da, Adana valisi ve "Kuvve-i Mürettebe" komutanı olarak oraya gön-

derildi. Olayların bastırılmasında ve sorumluların cezalandırılmasında başarı gösterdi. 1910'da hastalanarak İstanbul'a döndü. 1911'de Arap aşiretlerinin başlattığı ayaklamaları bastırmak ve bölgede denetimi sağlamak için Bağdat'a vali tayin edildi. Burada Arap milliyetçilerinin faaliyetlerine engel olmak için yoğun bir çaba gösterdi. Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından 22 Temmuz 1912'de kurulan "Büyük Kabine" ile çalışmak istemediğinden istifa ederek İstanbul'a geldi

Cemâl Paşa

Cemâl Bey, aynı yılın Eylülünde Konya Redif Fırkası komutanı olarak Balkan Savaşı'na katıldı. Fırkası, Pınarhisar'da yenilince Çatalca'daki savunma hattına çekildi. Ekim 1912'de albaylığa yükseldi. Savaş sırasında koleraya yakalanan Cemâl Bey, Kasım 1912'de İstanbul'a gelerek tedavi gördü. Kâmil Paşa kabinesi tarafından İttihatçılar aleyhine gerçekleştirilen takibat çerçevesinde, Büyük Kabine aleyhine propaganda yaptığı iddiası ile Divan-i Harb-i Örfî'ye teslim edildiyse de, davası başlamadan serbest bırakıldı. Tekrar Çatalca'ya dönerek İkinci Kolordu Dördüncü Fırka komutanı ve daha sonra da Menzil Müfettiş-i Umumiliği görevlerine

getirildi. Kâmil Paşa kabinesince I. Balkan Savaşı sonunda büyük devletlerle yapılan pazarlıklara karşı İttihat ve Terakki tarafından yürütülen propaganda hareketinde önemli rol oynadı

23 Ocak 1913'te Enver Bey'in liderliğinde gerçekleştirilen hükümet darbesine aktif olarak katıldı. Babiâli Baskını ile sadarete getirilen Mahmut Şevket Paşa'nın emri ile İstanbul Muhafızı oldu. Cemâl Bey, Hatırat'ında² önsözüne bu cümleyle başlar:

"Memleketin siyaset-i umumiyesiyle doğrudan doğruya iş tugalim 10 -23 Kânunisanı 1913 tarihli darbe-i hükümetiyle baş-

lar. 10 -11 Kânunisanî günü akşam üzeri Menzil-i Müfettiş-i Umumîliğinden çıkmış, herkesin Kemâl-i tehalükle içtima' ettiği Babiâli'ye gitmiştim. Birkaç saat evvel makam-ı sadareti iştiğal etmiş olan Mahmut Şevket Paşa o sırada saraydan avdet ediyordu. Sadaretin iç kapısı önünde Talât Bey'le bana tesadüf etti. Beni görür görmez; 'Cemâl Bey oğlum! Rica ederim, şimdi İstanbul Muhafızlığını deruhte ve Payitahtın temin-i inzi-batı için her tedbir ittihazını mü-nasip görürsen, dakika fevt etmeksizin kâffesini icra et!' dedi. Pek büyük bir kıymet ve ehemmiyeti haiz olduğuna kâni olduğum İstanbul Muhafızlığını deruhte ettiğimden doğrudan doğruya amel olmağa başladığım için, hatıratımı bu tarihi mebde' ittihaz ediyorum."

Cemâl Bey, bu görev anlayışı ve darbe sonrasındaki karışıklığın sona erdirilmesinde önemli rol oynadı. İttihatçılar tarafından büyük kin beslenen nâzırları korumaya alarak onların İstanbul'u terk etmelerini sağladı. Ünlü İttihatçı muhaliflerden Sadra zam Kıbrıslı Mehmet Kâmil Paşa (1832-1913), Hacı Bektaş Veli Tekkesi postnişi Çelebi Cemâlettin Efendi, Eski Bursa valisi Gümülcineli İsmail Hakkı, Eski Dâhiliye Nâzırı Ali Kemâl (1889-1922) ve Dr. Rıza Nur (1879-1942) beyleri Avusturya ve Fransa'ya gönderdi.

Cemâl Bey, hatırat'ında şöyle diyor;

"İttihaz ettiğim iki mühim tedbiri burada zikretmeden geçemeyeceğim":

"İstanbul'umuzun pek müstekreh bir âdeti vardır. Erkeklerin vapurda, köprüde, sokakta, mesirelerde tesadüf ettikleri kadınlara edepsizcesine laf atmaları... Buna bazı ihtiyar kadınların biraz hüsnü tabiata delalet derecede güzel giyinmiş hanımlarımızın karşı lisanlarıyla ve hatta bazen elleriyle tecavüz etmelerini de ilave edebiliriz. Bu menfi itiyat hakkında ta çocukluğumdan beri gayz-ı mahsus hisseder ve hükümetin buna nasıl olup da çare bulamadığına bir türlü aklım ermezdi. Bu hal hükümetin zaaf ve kuvvetiyle mütenasip bir surette artar, eksilirdi. İstanbul Muhafızı olduğum sıra duçar-ı tecavüz olan bir ailenin reisleri bunun meni sebeplerini benden rica etmişlerdi. Ceza kanununun bu hususta pek zayıf olduğunu nazar-ı dikkate alarak Örfî İdare Kararnamesinin askeri hükümete verdiği salahiyete istinat etmek istedim. Laf atacak erkeklerle, kadınlara tecavüz edecek erkeklerin dâhil-i memlekete uzaklaştırılacaklarını ilan ettim. Dört beş sürgünden sonra, kadınlarımız sokaklarda duçar-ı tecavüz olmaktan kâmilten kurtuldular. İşte o zamandan itibaren İstanbul'da Türk kadınlarının hürriyet-i ha-

kikisine doğru gayet metin bir adım atılmış oldu. Hürriyet-i nisvanın, daha doğrusu kadının da cemiyet-i beşeriyete bir uzv-i nafi' olduğu hakikatinin artık memleketimizde de anlaşılacak memlekete umumi hizmetlerine kadınlarımızın da iştirakinin temini fikrinin en ateşli taraftarlarından olduğumu İstanbul Muhafızlığım esnasında tamamen gösterdim."³

İstanbul Muhafızlığı görevinin yanı sıra Çatalca'da bulunan ordunun kumandanlığını da yürüten Cemâl Bey, muhafızlığı esnasında esas olarak İttihat ve Terakki karşıtlarının hükümet aleyhine faaliyetleriyle uğraşmakla birlikte, kaçakçılığa ve özellikle kaçak tütün satışına karşı bir takım şiddetli tedbirler aldı. Prens Sabahaddin Bey⁴'in kâtabi Satvet Lütü Tozan⁵'in bu meyanda Dr. Nihat Reşat⁶ Beyin örgütlediği muhalifler grubunun hükümet değişikliği teşebbüsünü daha hazırlık safhasında iken bastırdı. Muhaliflere karşı aldığı tedbirler gerek İttihat ve Terakki liderleri, gerekse Sadrazam Mahmut Şevket Paşa ile olan ilişkilerinde sorunlara yol açtı. Cemâl Bey'in tutuklamak istediği Prens Sabahaddin Bey, Talât Paşa'nın kendisini uyarması üzerine yurt dışına kaçtı. Eski sadrazam Kâmil Paşa'yı ev hapsinde tutarak ülke dışına gitmesi yolunda baskıda bulununca İn-

Cemâl Paşa

giltire elçiliği duruma müdahale etti. Mahmut Şevket Paşa'nın bu alandaki tedbirlere karşı çıkması üzerine Cemâl Bey muhafızlık görevinden istifa ettiyse de istifası kabul edilmedi. Bu arada İstanbul Muhafızlığının kaldırılması üzerine I. Kolordu komutan vekilliği görevine atandı.

Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913 tarihinde öldürülmesinden sonra muhaliflerin bir darbe girişimini önlemek üzere alınacak tedbirlerin uygulanması Cemâl Bey'e bırakıldı. Kâmil Paşa zamanında Polis Umum Müdürlüğü Siyasi Kısım Müdürlüğünde bulunmuş

olan Muhip Bey, Çerkez Yüzbaşı Kâzım, Topal Tevfik, Bahriye Yüzbaşılığında çekilmiş Şevki, Gümülcineli İsmail Hakkı, Damat Salih Paşa ve daha bunlara benzer kimselerin bu suikast tertibatıyla meşgul buldukları haber veriliyordu. Suikastın olacağı gün, Cemâl Bey, Mahmut Şevket Paşa'ya dönüp "*kendilerinin de yolda iken müteyakkız davranmalarının muvafık olacağı ve yaverlerine hususi ihtarlarda bulunduğumu arz ettim.*" Mukadder akıbet geldi çattı. Cenazede belki yüzelli bin kişiden fazla insan bulunuyordu. Mahmut Şevket Paşa'nın vefatı üzerine Fırka namzedi olarak Prens Sait Halim Paşa'nın teklif edilmesi kararlaştırılmıştı.

Cemâl Bey, iç siyasette durumu tamamen İttihat ve Terakki kontrolüne aldıktan başka, fırka içinde kendi durumunu da kuvvetlendirdi. II. Balkan Savaşı sırasında İttihat ve Terakki'nin Edirne'nin geri alınması yolundaki teşebbüsünü destekleyen kanadın liderlerinden biri oldu. Bu fikre karşı olan nazırlar üzerinde cebir ve şiddet kullandığı iddia edilir. Cemâl Bey, Edirne'nin geri alınmasından sonra, Teşkilât-ı Mahsûsa'nın Süleyman Askerî⁷ Bey önderliğinde gerçekleştirdiği Batı Trakya Geçici Hükümeti'nin lağvının, Bulgarlarla bir antlaşma imzalanabilmesi için bu devlet tarafından

şart olarak ileri sürülmesi üzerine, buna karşı çıkan Süleyman Askerî Bey'i ikna için İskeçe'ye gitti. Kararlaştırılan şartlar çerçevesinde bölgenin Bulgarlara teslimini sağladı. Daha sonra Osmanlı-Bulgar Tedafüî ve Tecavüzî⁸ için yapılan hazırlıklarda önemli bir rol oynadı. Osmanlı-Bulgar barış antlaşmasının imzalanmasında hazır bulunan Osmanlı temsilcileri: Talât Bey (Paşa), Çürüksulu Mahmut Paşa, Halil Bey, Cemâl Bey (Paşa) ve Kurmay Binbaşı İsmet (İnönü) Bey'den ibaretti.

Cemâl Bey, Kasım 1913'de Nafia Nazırlığına getirildi. Aralık 1913 tarihinde tuğgeneralliğe terfi etti ve 1914 Şubatında Bahriye Nazırı oldu. Bu görevi sırasında Enver Paşa'nın önderliğinde gerçekleştirilen ordu tensikatında ve Bahriye'deki uygulamalarda Enver Paşa ile birlikte hareket etti. Kuzey Ege adalarının Yunanlılar'dan geri alınmasının İttihat ve Terakki'nin birinci siyasi ve askeri amacı haline getirilmesinde etkili oldu.

Fransız elçisi Pombard tarafından yapılan teklif uyarınca, Haziran 1914'de Paris'e gönderildi. Kendisinden, adalar meselesinin halli yolunda Fransızların desteğini sağlaması ve bir Osmanlı-Fransız ittifakı için zemin hazırlaması istendi. Fransız deniz manevralarını takip eden Cemâl Paşa, Fransız yetkilileri-

ne merkezi devletleri çembere almak için Osmanlı Devleti ile ittifak yapmalarını önerdi. Ancak Fransızlar, diğer müttefikler onaylamadıkça herhangi bir siyasi ittifaka yanaşmayacaklarını Cemâl Paşa'ya bildirdiler. Bunun üzerine, 18 Temmuz 1914'te Paris'ten ayrıldı. Daha sonra Almanya İmparatorluğu ile sürdürülen pazarlıklarda aktif rol oynamamakla birlikte, diğer İttihatçılar gibi bir siyasi ittifak için son alternatif olan bu girişimi destekledi.

Yavuz ve Midilli zırhlılarının Almanya'dan satın alınmasına dair Cemâl Paşa'nın Hatırat'ında şu satırlar yer almaktadır:

"11 Ağustos gecesi yine ber-mutad Sadrazam Sait Halim Paşa'nın yalısında toplanmamız kararlaştırılmıştı. Talât, Cavid, Halil Beyler ile ben (Cemâl) daha evvel gelmiştik. Bizden sonra gelen Enver Paşa kendisine has olan sakin tavrıyla gülerek:

'Bir oğlumuz dünyaya geldi', dedi.

Bittabi bundan bir şey anlamamıştık. Bizi çok merakta bırakmıyorak:

'Amiral Wilhelm Souchon⁹'un emri altındaki Goeben ve Breslau bu sabah Çanakkale önüne gelmiş ve İngiliz donanması tarafından takip edilmekte olduklarından bahisle Boğaz'dan geç-

melerine müsaade edilmesini istemişler. Bir müttefik devlete ait harp gemilerini muhakkak bir tehlikeden korumak için bu talebe muvafakat edilmesi emrini verdim ve gemiler şimdi, Boğaz'ın beri tarafında, Boğaz istihkâmlarının himayesi altında bulunuyorlar.'

Aradan iki güne yakın bir zaman geçti. İttihatçıların kabinesi harıl harıl iki zırhlıdan kurtulmak çarelerini arıyordu. Nihayet içimizden birisi şöyle bir tedbir teklif etti:

'Almanlar, bu iki gemiyi daha önce bize satmış olamazlar mı? Çanakkale'ye gelişleri bize teslim maksadına ibtina' ettirilemez mi?'

Herkes geniş bir nefes aldı"¹⁰

Osmanlı donanmasına bağlı gemilerin, Yavuz ve Midilli mürettebatına fes ve Osmanlı üniforması giydirilerek, Rus Karadeniz filosuna ve Rus limanlarına saldırısı ile başlayan kabine krizinde Cemâl Paşa savaş yanlısı grup içinde yer aldı ve savaşa giriş kararını destekledi. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinden sonra Enver Paşa, Cemâl Paşa'ya Mısır'da bulunan İngilizler'e karşı askeri bir harekâta öncülük etmesini teklif etti. Bahriye Nazırlığına ilave olarak, Dördüncü Ordu kumandanlığına getirilen Cemâl Paşa, İngilizleri

Mısır'dan çıkarmak için Kanal Harekâtı adı verilen bir plânı uygulamaya koydu. 7 Ocak 1915'de Bi'rüssebi'de toplanan Osmanlı kuvvetleri İngilizlere karşı harekâta geçti. Şubat 1915'teki Birinci Kanal Harekâtı'nda ve 1916 Temmuzunda tekrarlanan İkinci Kanal Harekâtında istenen sonuçlar alınmadı. Bu yüzden Kanal Harekâtı eleştirilere konu oldu ve hayalci bir girişim olarak yorumlandı.

*"Hiç lâıyk olmadığı feci bir akıbeta duçar olan zavallı Filistin Cephesi ondan sonra özelliklerle: Cevad Paşa, Mustafa Kemâl Paşa, Fevzi Paşa, Ali Fuat Paşa, Refet Bey, İsmet Bey, Ali Fuat Bey, Esad Bey ve diğerleri gibi Türklüğün iftihar vesilesi olan ve her biri Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı İmparatorluğu'nun şeref ve ikbalinin iadesi uğrunda harikalar yaratmış bulunan Türkoğlu Türk kumandanların himmetleriyle daha sekiz dokuz ay aynı hattı muhafaza etmeye muvaffak olmuşlarsa da, her halde grup kumandanlığı tarafından iyi bir idareye mazhar olamamıştı."*¹¹

Cemâl Paşa, Şam'daki ikameti sırasında milliyetçi Arap liderleriyle de çatıştı. Bir yandan ahalinin desteğini sağlamak için Mes-cid-i Aksâ Cuma namazlarından sonra diğer yetkililerle birlikte şikâyetleri dinleyip, halkın verdiği dilekçeleri işleme koyarken,

öte yandan milliyetçi Arap liderlerine karşı sert tedbirler aldı.

21 Ağustos 1915'te ve Mayıs 1916'da yirmibir lider idam edildi. Askerî yenilgiler karşısında durumu düzeltmek amacıyla, Temmuz 1917'de 4. Ordu kaldırılarak yerine Yıldırım Orduları Grubu kuruldu. 1917 yılı Aralık ayında İngiliz Generali Allenby'nin ilerlemesi karşısında Osmanlı ordusunun peş peşe yenilgilere uğraması üzerine Cemâl Paşa, kabine ve fırka içinde Dâhiliye Nazırı İsmail Canbolat'ın başlattığı eleştiri kampanyası sonucu, 4. Ordu kumandanlığı görevinden ayrılarak İstanbul'a geldi.

1918'de bölgenin denetimi Yıldırım Orduları Grubu'na verilince, Cemâl Paşa, göstermelik bir görev olan Suriye, Filistin, Hicaz, Yemen ve Asir bölgesinden sorumlu Suriye ve Arabistan Orduları Komutanlığı görevinden ayrıldı.

Cemâl Paşa, 1915 Ermeni tehcirinin uygulanması ve Ermenilerin gönderileceği yerler konusunda İttihat ve Terakki Fırkası ve hükümetle anlaşmazlığa düştü.

Bu dönemle ilgili bir başka iddia da, Cemâl Paşa'nın müttefiklerle barış anlaşması yapmak üzere bir plân hazırlamış olduğudur. Rusya Çarlığı Hariciye Nazırı S. Sazanov¹² un iddiasına göre,

Cemâl Paşa, Osmanlı Devleti'nin Asya'daki toprakları üzerinde bağımsız bir Türk devleti kuracak ve kendisi de bu devletin sultanı olacaktı. Boğazlar ve İstanbul Ruslara bırakılacak, Cemâl Paşa ise müttefiklerin yardımı ile Osmanlı hükümetini devirerek ülkenin yeniden inşası için müttefiklerinden para yardımı alacaktı. Yayınlanan Rus belgelerine göre, Rus hükümeti plânı kabule razı oldu. Ancak, Fransızlar kendilerine vaad edilen toprakları, Osmanlı İmparatorluğu yerine kurulacak devlete veren bu plânı reddettiler. Bu plânın gerçekten Cemâl Paşa tarafından mı hazırlandığı, yoksa müttefikler nezdindeki Ermeni (Taşnaksütyun¹³) temsilcisi Dr. Zavriv veya Ruslar tarafından mı ortaya atıldığı hâlâ tartışmalıdır. Cemâl Paşa'nın yenilgideki sorumluluğunu, İttihat ve Terakki Fırkası Merkez-i Umumisi ve diğer organlarında tartışılmışsa da, kendisi bu alanda suçlu bulunmamıştır. Cemâl Paşa, İttihat ve Terakki Fırkası'nın son normal kongresinde Merkez-i Umumi üyeliğine getirildi.

Talât Paşa kabinesinin istifasından sonra, 1-2 Kasım 1918 tarihinde İttihat ve Terakki'nin yedi lideriyle birlikte ülke dışına kaçan Cemâl Paşa önce Berlin, daha sonra da Münih ve İsviçre'ye giderek, İttihatçıların yurt dışı faaliyetlerinin düzenlenme-

sinde önemli roller oynadı. Bu arada savaş sırasındaki faaliyetleri, hem Beşinci Şube tarafından yapılan soruşturmada, hem de 1919'da başlayan Divan-ı Harb-i Örfi yargılanmaları sırasında gıyabında sorgulandı. Beşinci Şube sorgulamalarında Osmanlı Devleti'nin Arap unsurunun isyanına sebep olmakla suçlanan Cemâl Paşa, Divan-ı Harb-i Örfi tarafından gıyaben idama mahkûm edildi. Bu sırada Kurtuluş Savaşı'na destek verdi.

Eylül 1921'de Rusya'ya giden Cemâl Paşa, Sovyet Hariciye Komiseri Çiçerin'in desteğini alarak Afgan Emiri Emanullah Han (1919-1933)'ın Afgan ordusunun modernleştirilmesi için yaptığı teklifi kabul etti ve 21 Temmuz 1922'de Afganistan'a gitti. Moskova'da iken Mustafa Kemâl Paşa ile Bolşevikler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için Mustafa Kemâl Paşa ile yazışarak arabuluculuk rolü de oynadı. Bolşeviklerle ilişki ve Anadolu hareketine karşı alınacak tavır konusunda Enver Paşa ile anlaşmazlığa düştü. E. H. Carr ve L. B. Poulada gibi araştırmacılar, Cemâl Paşa'nın tamamen Bolşevikler'in bir aracı olarak Afganistan'a gittiğini ileri sürmektedirler. Cemâl Paşa'nın İzvestia gazetesi muhabirine 28 Haziran 1922'de verdiği demeç ve Enver Paşa'ya 15 Kasım 1921 tarihinde yazdığı mektup bu yorumları destekler

mahiyyətedir. Ancak, Bolşeviklerin siyasetindeki değişiklik ve Hacı Sami Bey'in kendisi aleyhindeki propagandası sonucu Afganistan'daki durumu sarsılan Cemâl Paşa görüşmeler yapmak üzere Tiflis'e gitti.

Burada iki yaveriyle birlikte 21 Temmuz 1922 günü öldürüldü. Tiflis'te gömülen Cemâl Paşa'nın naaşı daha sonra Erzurum'a getirilerek, Erzurum Şehitliği'nde toprağa verildi. Cinayetin faileri hakkında çeşitli iddialar bulunmaktadır. En kuvvetli ihtimal, kendisinin Ermeni komitelerinin başlattığı ve Talât Paşa, Sait Halim Paşa, Cemâl Azmi Bey ve Bahattin Şakir Beylere yapılmış olan suikastlar zinciri çerçevesinde öldürülmüş olmasıdır. Ermeni kaynakları, Cemâl Paşa'yı Kerekin Lalayan ve Sergo Vartaryan adlı iki Ermeni komitacının öldürdüğünü iddia etmekte ve bu iddiayı çeşitli delillerle desteklemektedirler.

Halil Paşa, Cemâl Paşa'ya Rus gizli servisinin suikast yapacağı konusunda kendisine özel olarak bilgi verildiğini iddia etmektedir. Bu konuda yayımlanmış bir makaleye göre ise Cemâl Paşa, Moskova'nın emri üzerine Gürcü komitesi tarafından öldürülmüştür.

Cemâl Paşa, Ermeni tehciri sırasında, sorumlu olduğu bölgelerden geçişlerin güvenli bir şe-

kilde yapılmasını sağlamak için elinden geleni yapmıştır. Ermeni çocuklar için bakımevleri yaptırmış, onlara ordunun erzagından yiyecek vermiştir. İki Ermeni milletvekilini öldürüp, Ermeni sürgünlere gaddarlık yaptığını öğrendiği iki kişiyi, kendi yetki alanına girdikleri anda tutuklatmıştır. Bu suçluların her ikisi de Şam'daki bir mahkemede ölüm cezasına çarptırılırlar. Ölüm cezaları gecikmeden infaz edilir.

İstanbul'da yayın yapan Ermeni gazeteler de, Cemâl Paşa'nın ölümü ardından, "cinayetin kendilerine yüklenmesine anlam veremediklerini", Rum gazeteler ise "Cemâl Paşa'nın cezasını bulduğunu" yazarlar. Ölümünün arkasındaki sır perdesi bugün hâlâ kalkmamıştır.

Cemâl Paşa, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin askeri karnadı içerisinde Enver Paşa'dan sonra gelen ikinci adam olmuş ve asıl ününü bu yolla sağlamıştır. Mustafa Kemâl Paşa dâhil, pek çok önde gelen Osmanlı subayı Cemâl Paşa'ya destek vermiştir. Ancak, Cemâl Paşa'nın İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gerek askerî, gerekse genel politikaları içerisindeki rolü Enver Paşa'ya nazaran oldukça sınırlı kalmıştır. 1913-18 yılları arasında Enver ve Talat Paşalarla birlikte ülkenin izlediği genel siyasetin baş mimarı olan ve I. Dünya Savaşı'nda önemli cephelerden birin-

de ordu komutanı olarak görev yapan Cemâl Paşa, ülkenin savaşa girmesinin ve bu savaşta yenenin baş sorumluları arasında sayılmıştır.

Masonluğu

Cemâl Paşa'nın İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ve Masonluğa girişinin Selânik'e tayini ile başladığı açıktır. Mart 1898'de 3. Ordu'ya bağlı Redif Fırkası Kurmay Subay'ı olarak Selânik'te görevlendirildiği sırada gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin askeri kanadını örgütlemekle görevlendi. 1899'da girdiği İttihat ve Terakki'ye yaşamının sonuna kadar bağlı kaldı. O zamanki subayların ve sivil aydınların, dönemin modası olan iki siyasi ve sosyal mekâna girmesi ihtimali vardı. Masonluk-İttihatçılık-Tarikat bunların en başında geliyordu.

Cemâl Bey, 1905'te Binbaşılığa yükseldi. Şark Demiryolları Selânik Hattı müfettişliğine atandı. Bu görevi sırasında İttihat ve Terakki'nin Rumeli'de yaygın bir biçimde örgütlenmesinde etkin bir rol oynadı. Cemâl Bey, Kurmay Binbaşı iken, Masonlar tarafından yapılan bu çağrılara cevap verdi: 1904 yılında İtalya obediyanından Makedonya Rizorta Locası'ndan ayrılarak doğan Fransız obediyanındaki Veritas^{14,15} (*Hakikat*) Locasının çağrısına uyarak 1905'de tekris olmuş olabilir. Cemâl Paşa'nın

Masonluğunun sonunun nasıl olduğu bilinmemektedir. (*)

Cemâl Bey (*sonradan Paşa*), İkinci Meşrutiyet'ten, Birinci Dünya Savaşı'na; Ermeni Sorunu'ndan; Filistin ve Arap Sorunu'na; Balkanlar'dan Kafkas'lara, ülkenin kaderini tayin eden bütün büyük olayların içinde, başrol oyuncularında yer almış ve sonra da bu uğurda şehit olmuştur.

Veritas Locası, Ulusal Türk Masonluğunun kurulmasında rol oynamış ve üyeleri bu amaç için önemli katkılarda bulunmuşlardır. Veritas Locası üyelerinden David Cohen, Osman Adil, Katıpzade Sabri 1909 yılında 33. dereceli Masonlar olarak Türkiye Yüksek Şûrası'nın kurucuları arasında yer almışlardır. Yine David Cohen ile Veritas'ın diğer iki üyesi Michel Noradunkyan ve A. Salem Türkiye Büyük Locası'nın kuruluşuna da birlikte katılmışlardır.¹⁶

(*) *Mimar Sinan Dergisinin notuna bakınız.*

MİMAR SİNAN DERGİSİNİN NOTU:

Büyük Loca'mızın arşivi, son yıllarda yeni belgeler eklenmesini ve mevcut belgelerin taranıp korunmasını ve daha kolay ulaşılır olmasını sağlayan bir dizi çalışmanın neticesinde epeyce gelişmiştir. Bu çerçevede Cemâl Paşa ile ilgili arşivimizde yaptığımız araştırmanın sonucunda aşağıdaki belgelere ulaşılmıştır. **Kardeşlerimizin bilgisine sunduğumuz bu belgeler ilk defa yayınlanmaktadır.**

Arşivimizde RESNE LOCASI'na ait iki adet MATRİKÜL DEFTERİ bulunmaktadır. Bu defterlerden ilki eski yazıyla hazırlanmıştır. Latin harflerinin kabulünden sonra eski yazıyla mevcut olan bu defter, eski deftere sadık kalınarak aynen Latin Harfleri ile yeniden yazılmış ve 1935 yılına yani UYKU DÖNEMİ'nin başlangıcına kadar aktsatılmadan devam ettirilmiştir.

İşte Resne Locası Matrikül Defterindeki kayıtlara göre Cemâl Paşa, İtalya Büyük Doğusu'na bağlı olarak Selanik'te kurulmuş olan Makedonya Rizorta Locası'ndan 25 Temmuz 1909 tarihinde Resne Locası'na katılmıştır. 26 matrikül numarasıyla kayıtlıdır. Defterde, 25 Temmuz 1909 tarihinde kalfa ve üstat derecelerini Resne'de aldığı belirtilmiştir.

Bu kayıtlardan hareketle şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Cemâl Paşa 31 Mart Olayı'nın (13 Nisan 1909) ardından İstanbul'a gelerek Hareket Ordusu'na katılmıştır. Daha sonra 6 Mayıs 1909'da Üsküdar Mutasarrıflığı görevine tayin edilmiş ve Ağustos 1909'da Adana Valisi ve "Kuvve-i Mürettebe" Komutanı tayin edilip Adana'ya gidene kadar İstanbul'da kalmıştır. Bununla birlikte gerek Yüksek Şûra'nın Mart ve Haziran'daki, gerekse Osmanlı Büyük Maşrıkı'nın 13 Temmuz

1909 ve 1 Ağustos 1909 kuruluş toplantılarının tersimatlarında Cemal Paşa'nın adı geçmemektedir. (*Kaynaklar:1909 yılı tersimatları; Kemalettin Apak, Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi, 1958, s. 64-67; Türkiye Millî Büyük Meşriki'nin 25inci Yıldönümü Münasebetiyle Fevkâlade Celsede Okunan Nutuklar ve Neşideler, 1934, s. 8-11.*)

Cemâl Paşa'nın 1909-1924 arasındaki Büyük Meşrik görevlileri arasında da adı bulunmamaktadır. (*Kaynaklar: 1909 yılı tersimatları; Türkiye Millî Büyük Meşriki'nin 25inci Yıldönümü Münasebetiyle Fevkâlade Celsede Okunan Nutuklar ve Neşideler, 1934, s. 27-32.*)

Resne Locası matrikül defterinde, adının karşısındaki düşünceler sütununda Osmanlı Meşriki Azamı'nın 25 Nisan 1919 tarih ve 35 numaralı levhasıyla gayri muntazam ilan edildiği yazılıdır.

Bilindiği gibi, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 30 Ekim 1918'de imzalanmasının ardından son kongresini yaparak kendini fesheden İttihat ve Terakki cemiyetinin önde gelen üyeleriyle birlikte Cemâl Paşa da 1/2 Kasım 1918'de ülkeyi terketmiştir.

Cemâl Paşa'nın, 1919'da başlayan Divan-ı Harbi-i Örfî yargılamalarına paralel olarak (*İttihat Terakki mensubu olarak tanınan*) çok sayıda üye ile birlikte gayrimuntazam ilan edildiği anlaşılmaktadır.

№	Adı	Yaşı	Doğum Yılı	Okul Durumu	İş Durumu	Diğer Bilgiler
1	...	...	...	...	...	...
2	...	...	...	...	...	...
3	...	...	...	...	...	...
4	...	...	...	...	...	...
5	...	...	...	...	...	...
6	...	...	...	...	...	...
7	...	...	...	...	...	...
8	...	...	...	...	...	...
9	...	...	...	...	...	...
10	...	...	...	...	...	...
11	...	...	...	...	...	...
12	...	...	...	...	...	...
13	...	...	...	...	...	...
14	...	...	...	...	...	...
15	...	...	...	...	...	...
16	...	...	...	...	...	...
17	...	...	...	...	...	...
18	...	...	...	...	...	...
19	...	...	...	...	...	...
20	...	...	...	...	...	...
21	...	...	...	...	...	...
22	...	...	...	...	...	...
23	...	...	...	...	...	...
24	...	...	...	...	...	...
25	...	...	...	...	...	...
26	...	...	...	...	...	...
27	...	...	...	...	...	...
28	...	...	...	...	...	...
29	...	...	...	...	...	...
30	...	...	...	...	...	...
31	...	...	...	...	...	...
32	...	...	...	...	...	...
33	...	...	...	...	...	...
34	...	...	...	...	...	...
35	...	...	...	...	...	...
36	...	...	...	...	...	...
37	...	...	...	...	...	...
38	...	...	...	...	...	...
39	...	...	...	...	...	...
40	...	...	...	...	...	...
41	...	...	...	...	...	...
42	...	...	...	...	...	...
43	...	...	...	...	...	...
44	...	...	...	...	...	...
45	...	...	...	...	...	...
46	...	...	...	...	...	...
47	...	...	...	...	...	...
48	...	...	...	...	...	...
49	...	...	...	...	...	...
50	...	...	...	...	...	...

Resne Locası Matrikül Defteri (Eski Yazıyla)

26	Cemâl Paşa	Bahriye Nazırı	Müptedi derecesiyle iltihak ederek aynı günde ikinci ve üçüncü dereceler verilmiştir.	25 Temmuz 325 [1909]	25 Temmuz 325 [1909]	25 Temmuz 325 [1909]	25 Temmuz 325 [1909]	Selânik Makedonya Rizorta Meşriki Azamı İtalya	Meşriki Azamı Osmanice gayrı muntazam ilan olunmuştur. Meşriki Azamı Osmanice tardına karar verildiği varide 25 Nisan 335 [1919] tarih ve 35 numrolu levhada bildirilmiştir.
----	------------	----------------	---	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	--	--

sıra numrosu: 26

isim: Cemâl Paşa

sanat ve meşguliyeti: Bahriye Nazırı

tarih-i tekrisi: Müptedi derecesiyle iltihak ederek aynı günde ikinci ve üçüncü dereceler verilmiştir.

birinci derece: 25 Temmuz 325 [1909]

ikinci derece: 25 Temmuz 325 [1909]

üçüncü derece: 25 Temmuz 325 [1909]

tarih-i tebenni: 25 Temmuz 325 [1909]

geldiği mahfil ve mensub olduğu meşrik: Selânik Makedonya Rizorta Meşriki Azamı İtalya

mülâhazat: Meşriki Azamı Osmanice gayrı muntazam ilan olunmuştur. Meşriki Azamı Osmanice tardına karar verildiği varide 25 Nisan 335 [1919] tarih ve 35 numrolu levhada bildirilmiştir.

Eski yazıdan çeviren: Ergin Koparan

RESNE LOJANININ MATEKUL DEFTERİ

No	İsim	Yaş	Boy	Boyuna	Yüzü	Boşukluk	Diğer	Notlar
1	...	...	...	...	...	...	...	...
2	...	...	...	...	...	...	...	...
3	...	...	...	...	...	...	...	...
4	...	...	...	...	...	...	...	...
5	...	...	...	...	...	...	...	...
6	...	...	...	...	...	...	...	...
7	...	...	...	...	...	...	...	...
8	...	...	...	...	...	...	...	...
9	...	...	...	...	...	...	...	...
10	...	...	...	...	...	...	...	...

Resne Locası Matrikül Defterinde Cemâl Paşa'nın kaydı
 (Kayıtlarda 28 numaraya dönemin tanınmış ismi Bahattin Şakir de görülmektedir.)

NOTLAR

¹ Redif: Askerlik hizmeti bitmiş ve ihtiyata ayrılmış erlerden kurulu bir askeri birlik

² Cemâl Paşa, *Hatırat* (Yayına Hazırlayan: Metin Martı), Arma Yayınevi, İstanbul, 1996. 1913'ten ölümüne kadar olan dönemi kapsayan siyasi ve askeri anıları *Hatırat (1913 -1922)* adıyla 1922'de yayımlandı. Bu anılar oğlu Behçet Cemâl tarafından gözden geçirilerek ve tamamlanarak 1959'da *Hatıralar* adıyla yeni harflerle basıldı.

³ *Hatırat*: s. 18

⁴ Prens Sabahaddin Bey (1887 -1948): Prens lâkabı annesi Seniha Sultan'dan gelir. Babası Damat Mahmut Celadettin Paşa'dır. Küçük yaşta Avrupa'ya gönderilmiştir. İttihat ve Terakki'nin içinde bir yandan Ahmet Rıza Bey, öbür yandan Prens Sabahaddin Bey'in elinde çekişen bir hizip gibi iki tarafa da yar olmamıştır.

⁵ Satvet Lütfi Tozan; kâtip, Emîrgân Korusunun sahibi. Teşkilât-ı Mahsusa (Gizli Servis) elemanı

⁶ Dr. Nihat Reşat: Prof. Dr. Nihat Reşat Belger: Atatürk'ün ölüm anında bile yanından ayrılmayan doktoru

^b Süleyman Askeri: Binbaşı, Teşkilat-ı Mahsusa'nın (Gizli Servis) önemli üyesi. Enver Paşa'nın emri ile bu teşkilat dağılmış; artıklarından Kurtuluş Savaşı'na büyük yararı dokunan Mim Mim ve Karakol Cemiyetleri kurulmuştur.

⁸ *Tedafü ve Tecavüzi: Savunma ve Karşı Saldırı*

⁹ Wilhelm Souchon (1846 -1946)

¹⁰ *Hatırat*: s.129

¹¹ *Hatırat*: s.208

¹² S. Sazanov'un Anıları (1910 -1916), Derin Yayınları, 2000

¹³ Taşnaksütyun: Erivan'da, Ermeni Devrimci Fedarasyonu

¹⁴ Veritas: Kemalettin Apak, Türkiye'de Masonluk Tarihi, İstanbul, 1958, s. 38

¹⁵ Veritas Locası: Fransa obediyanına bağlı olarak 14 Eylül 1904'de kuruldu. 1908 Devriminden önce locada 15 kadar Türk vardı. Bunlar arasında: Fazlı Necip Bey, Osman Adil Bey, Talât İsmail Bey, Mehmet Servet Bey, Ali Rıza Paşa. Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa vardı. Bu üyelerin dışında, Büyük Üstat Kemâlettin Apak'ın kitabında ve çoğunlukla bu ana kaynaktan esinlenen diğer kaynaklar tarafından Veritas locası üyesi olarak gösterilen önemli isimler şunlardır: Bahriye Nazırı Cemâl Paşa, Tümgeneral Faik Süleyman Paşa, İsmail Canpulat Bey, Hoca Fehmi Efendi, Faik Nüzhet Bey, İlyas Modyano, Mustafa Necip Bey, Sadrazam Talât Paşa, Nâki Bey. Veritas Locası, 1937'ye kadar Fransa Grand Orienti'ne bağlı olarak çalıştıktan sonra, Loca'da sadece Rum üyelerin kalmasından dolayı, Yunan obediyanına geçmek için başvurur. Daha önce, 7 Mayıs 1929'da da Mace-

donia Risorta Locası Yunan obediyanına geçmiştir. Bu süreçte her iki loca da birleşme kararı alırlar. Bu istekleri 1937 yılında kabul edilir. Böylece iki loca birleşerek No. 80 Macedonia Risorta-Veritas Birleşik Locası adını alır.

¹⁶ Tamer Ayan, *Atatürk ve Masonluk; İstanbul, 2003, s. 108*

KAYNAKLAR

- Kemalettin Apak, Türkiye'de Masonluk Tarihi, İstanbul, 1958*
Celil Layikteş, Türkiye'de Masonluk Tarihi, İstanbul, 1999
Cemâl Paşa, Hatırat, (Yayına Hazırlayan Metin Martı), Arma Yayınları, 1966
Cemâl Paşa, Osmanlılar Ansiklopedisi, Cilt I, YKY, İstanbul
Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasi Partiler, İstanbul, 1952
Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasi Partiler: İttihat ve Terakki, İstanbul, 1989
Ali Fuad Erden, Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları, İstanbul, 1954
Ali Fuat Cebesoy, Moskova Hatıraları, İstanbul, 1955
Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, İstanbul, 1960
Kâzım Karabekir, İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1806 -1908, İstanbul, 1982
Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbinde Enver Paşa ve İttihat ve Terakki Cemiyeti, İstanbul, 1990
Mahmut Şevket Paşa, Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü, İst., 1988
Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları.
Hikmet Özdemir, İki Jöntürk'ün Ölümü, Remzi Kitapevi, 2007
Feridun Kandemir, "Cemâl Paşanın Son Günleri," Yedigün, Cilt III-IV, s. 73-85, 1 Ağustos-31 Ekim 1934
Hüseyin Cahit Yalçın, "Cemâl Paşa", Yedigün, Cilt VII, S. 159, Mart 1936
Fehmi Nuza, "Cemâl Paşa'yı Kimler Öldürdü veya Öldürttü?," Türk Kültürü, Cilt XXI, S. 243, Temmuz 1983, s. 454-464
Emir Şekip Arslan, Sürgünde Üç Ölüm, Yay. Haz. Ömer Hakan Özalp, Truva Yayınları, 2004
Mehmet Perinçek, "Cemâl Paşa'nın ailesine 5 bin altın Sovyet yardımı", Toplumsal Tarih, Temmuz 2006, S.151, s. 60-61
Arşavir Şiracıyan, Bir Ermeni Terörist'in İtirafları, Kastaş, Yayınları, 1997
Abdülvahap Kara, "Yeni Bilgi ve Belgeler Işığında Cemâl Paşa'nın Son Günleri ve Ölümü", Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 156, Haziran 2005, s. 83-92
Hikmet Özdemir, Üç Jöntürk'ün Ölümü: Enver, Cemâl, Talât, Remzi Kitabevi, 2008.

OSMANLI FİLİSTİN'İNDE HÜRMAŞONLUK

Michelle CAMPOS
(Jerusalem Quarterly)
Çeviren.Celil LAYİKTEZ

Michelle Campos 2003 yılında Stanford Üniversitesinde doktorasını yaptıktan sonra, Corneil Üniversitesinde Yakın Doğu Araştırmaları Kürsüsünde görev yaptı. İlgi sahası Osmanlı İmparatorluğu, Filistin'in sosyal tarihi, dinsel azınlıklar, kentleşme tarihi ve sosyal ağlardır. Halen Florida Üniversitesi Tarih Fakültesinde, Assistant Professor of Modern Middle East History unvanıyla kürsü sahibidir ve "Son Dönem Osmanlı Filistin'inde 1908 Devriminin Siyasal Kültürü" üzerinde çalışmaktadır. Kendisinden aldığımız izinle bu çalışmasını yayımlıyoruz.

mcampos@ufl.edu

www.clas.ufl.edu / users / mcampos / campos.html

FREEMASONRY IN OTTOMAN PALESTINE

In 1956, in honour of the 50th anniversary of the founding of the Barkai (*L'Aurore*) Freemasöonry lodge in Jaffa (*today based in Tel Aviv*), the all-Jewish lodge published a complete roster of its past members. The group sought to publicize the names of their former Jewish, Christian, and Muslim members "in the name of a pleasant memory and out of the hope that perhaps days of real peace between the peoples might return and those...[former brothers] can return to us." Using language like "one family " "the best of the country," and the "best of Jaffa from the three religions", the literature of the Israeli Barkai lodge invokes an idyllic non-sectarian past.

Certainly, one of the important ramifications of the 1908 Young Turk Revolution in Palestine was an increasingly active civic sphere. A rising Palestinian-Ottoman modernizing class emerged, not only from the notables and bureaucrats of the Tanzimat era, but (importantly) from the *effendiyya* social strata of the white-collar middle class. Having received liberal educations and belonging to the free professions, these Palestinians were attuned to the advances of the West and determined to forward the interests of their homeland. Christians, Jews, and Muslims of this stratum studied in similar schools (where they acquired tools such as foreign languages, accounting, geography), sometimes belonged to the same clubs, and worked and lived in close proximity to one another. Members of all three religions took part in creating a new social network which aspired to transcend communal boundaries for the economic, cultural, and political betterment of Palestine and the Ottoman Empire.

In this article, part of a broader work on late Ottoman Palestine, I will analyze the Freemasons in Palestine, their contribution to a 'bourgeois' civil society and its contours in the Ottomanist public sphere. Contrary to the 'separate spheres' model that still dominates much of the historical literature on the region, I will show that Muslims, Christians and Jews in Palestine were deeply interdependent. These relationships gradually weakened, however, as the political climate changed and sectarian differences gained prominence.

While the Barkai lodge did - as it reminisced - include members of all three religions, and while it did succeed during the Young Turk period in mobilizing across communal lines, by 1913 inter-communal tensions and rivalry had penetrated Freemasonry in Palestine. This communal divide foreshadowed a coming similar separation within the broader Masonic world.

M. Campos

Günümüzde Tel Aviv'de çalışan Barkai (Şafak) Locası^(*), 1956 yılında kuruluşunun 50. yıldönümü münasebetiyle, geçmiş üyelerinin tam listesini yayımlamıştır. Halen üyelerinin tümü Yahudi olan Loca, zamanında Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman üyelerin birlikte ne denli uyum içinde çalıştıklarını sergileyerek, halklar arasında gerçek barışın bir gün tekrar geleceğinin umudunu yaşatmak için bu listeyi yayımlamıştır.¹ Bu çalışmada, "tek bir aile"², "ülkenin en iyisi"³ ve "Ya-

---

^(*) *Barkai Locası* 1909'da kurulan Osmanlı Büyük Locasının bilinmeyen kurucu üyesidir. GODF'in ısrarı üzerine, OBL ile GODF arasında seçme mecburiyetinde kalan Loca kısa zamanda OBL'dan çekildi ve bu nedenle Locanın adı kurucular arasında gözüküyor.

(C.L.) (Mimar Sinan sayı 126)

fa'da her üç dinin en muhterem insanları"⁴ gibi ifadeler kullanılarak, ayrımcılığın olmadığı, ideal bir geçmiş çağrıştırılmaktadır.

1908 Jön Türk Devriminin etkisinde, Filistin'de kentsel kültür faaliyetleri bir hayli artmıştı. Tanzimat dönemi eşraf ve bürokratlarına ek olarak, bu önemli bir husustur, beyaz yakalı "effendiyya" orta sınıfından yükselen bir Filistin -Osmanlı modern orta sınıfı oluştu. Liberal bir eğitim alarak serbest çalışan bu Filistinliler Batı'daki gelişmelere odaklanmış olarak yurtlarının menfaatini gözetiyorlardı.⁵ Toplumun bu katmanındaki Hıristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar benzer okullarda, yabancı dil, muhasebe, coğrafya gibi konularda eğitim görüyorlardı, aynı sosyal kulüplere üye oluyorlar, aynı muhitlerde çalışıyor ve ikamet ediyorlardı. Filistin ve Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik, kültürel ve politik gelişmesi için, her üç dinin üyeleri yeni sosyal ağlar kurarak cemaat sınırlarını aşmayı hedefliyorlardı.

Bu makalemde, son dönem Osmanlı Filistin'i üzerine yaptığım çalışmanın bir bölümü olarak, Filistinli Hürmasonların, "burjuva" sivil toplumu ile Osmanlı kamusal alanına katkılarını inceleyeceğim. Bölge üzerine yazılan tarihsel edebiyatta genelde kabul gören "ayrı cemaatler" modeline karşı tez olarak, Filistin'de Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerin derin bir şekilde birbirlerine bağımlı olduklarını (interdependent) göstereceğim. Ancak zaman ilerledikçe, siyasal ortamın değişmesi ve ayrımcılığın öne çıkmasıyla, bu ilişkiler zayıflamıştır.

Barkai Locası - raporunda anımsandığı gibi - her üç dinin üyelerini barındırıyor ve Jön Türk döneminde cemaat sınırlarını aşarak üye kaydediyordu. Ancak, 1913'te yükselmeye başlayan cemaatler arası gerginlik ve rekabet Hürmasonluğa da sirayet etti. Bu cemaatler arası bölünme, daha geniş çapta Masonik dünyada gelişecek benzer bir bölünmenin habercisi oluyordu.

Hürmasonlukta Felsefe, Terakki ve Politika

Orta Çağ Avrupa'sının katedral inşaat patlamasında oluşan taş işçileri loncaları, on sekizinci yüzyıla gelindiğinde İngiltere'de (1717) ve Fransa'da (1720) felsefi Hürmasonluk şeklini alarak Avrupa merkezinden Afrika, Karaip Adaları ve Amerika'daki müstemlekelere yayıldı.⁶

1875 - 1908 arası, Hürmasonluk Orta Doğu'da⁷ gelişti. Osmanlı İmparatorluğunda Hürmasonluk en etken sosyal müesseselerden biri olduğunu ispatlamıştır.⁸ Avrupa nüfuzunun ileri karakolları⁹,

sekülerizm¹⁰ ve devrimci ideolojilerinin sınırında¹¹ bir müessese olarak gözükmelerine rağmen, Hürmason Locaları çok popüler ve etken- di. Bir Yüce Varlığa inancı¹², gizli ritüelleri¹³ ve modern Aydınlanma ideallerini içeren Hürmasonluk, üyelerine ilerici bir felsefe ve sosyal görüş, önemli bir ekonomik ve sosyal ağ, Batı ile ilişkiler ve siyasi teşkilâtlanma için bir potansiyel arz ediyordu.¹⁴ Bu dört eleman, Osmanlı İmparatorluğunun son birkaç on yılında Hürmason Localarının yayılmasına neden olmuştur.

En temel düzeyinde, Hürmasonluk ilerici Hümanizma'ya dayanan bir dünya görüşünü arz ediyordu. Tartışmaya açık bir ifade ile en geniş uluslararası etkiye sahip¹⁵ olan Fransa Grand Orient'ının (GODF) kuruluş anayasasında ana madde şöyle idi:

*Hürmasonluk, esasında yardımsever (filantropik), felsefi ve ilerici bir müessese olarak, hakikati aramayı, etik ahlâki araştırmayı ve karşılıklı dayanışmayı şiar edinmiştir. İnsanlığın maddi ve manevi gelişmesini, entelektüel ve sosyal mükemmeliyete varmayı hedef edinmiştir. (...) İlkeleri karşılıklı tolerans, başkalarına ve kendine hürmet, mutlak vicdan özgürlüğüdür. Metafizik düşüncelerin bireyin münhasır ilgi alanı olduğuna inanarak, her türlü dogmatik duruşu reddeder (...)*¹⁶

Hal böyle olunca, Hürmasonlukla Fransız devrimci idealleri arasında doğal bir yakınlık vardı ve on dokuzuncu yüzyıl reformcularının Hürmasonluk ideallerine yakın bağlılıklarına hayret etmemek gerekir. Paul Dumont'un çalışmalarından öğrendiğimize göre, on dokuzuncu yüzyıl ortası Osmanlı entelektüelleri Fransız devrim felsefesinin, entelektüel arayışlarının ve güncel sosyal sorunlara bakış açılarının derin etkisi altındaydılar.¹⁷ Dumont'a göre, Osmanlı Mason Localarında Fransız Devrimi'nin konuları olan özgürlük, sosyal adalet, vatandaşların hukuk önünde eşitlikleri ve kardeşlik Osmanlı güncel gerçeğine göre tartışılıyordu.

Böylece, Osmanlı İmparatorluğunda Hürmason Locaları, Genç Osmanlı düşünürlerin ve Namık Kemal¹⁸ gibi reformcuların verimli işbirliklerine imkân sağlayarak ve diğer gizli cemiyetlerle beraber (*Zarcone'nin "para-Masonik teşkilât" olarak niteledikleri dâhil olmak üzere*) 1876 Osmanlı Anayasasının¹⁹ ilân edilmesine vesile oldular.

Aynı zamanlarda, İngiliz müstemlekesi Mısır'da Hürmasonluk, siyasi ve sosyal örgütlenmelere imkân sağlamış ve Masonlar 'Urabi'

devriminde rol almışlardır.²⁰ İslâm düşünürü Cemalettin al-Afgani²¹, Muhammet Abduh, ve yazar Yakup Sannu (Abu Naddara diye bilinir) muhtelif Mısır Localarının tanınmış üyeleri idi. Bir kaynağa göre, al-Afgani, özgürlük hareketi olarak siyasi ağırlığından dolayı Hürmasonluğa katılmak istemiştir:

*Hürmasonluk cemiyeti, her özgür inşaatçıyı içine alır, ama kozmik politikaya karışmaz; sahip olduğu inşaat âletlerini, gerçek özgürlük, kardeşlik ve eşitlik abidelerini inşa ederken eski binaları yıkmak için kullanmaz. Ancak, adaletsizlik, kibir ve zulüm binalarını yıkmazsa, özgür insanların elleri hiçbir zaman çekiç tutamayacak ve binaları yükselemeyecek.... Özgürlerin binalarının inşaatında çalışmaya beni iten, heybetli, etkili Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik sloganı olmuştur. Bu sloganın hedefi beşeriyetin iyiliğidir, kötü binaların yıkılması ve mutlak adalet abidelerinin inşasıdır. Bu nedenle Hürmasonluğu çalışmaya teşvik, kendine hürmet, adaletsizliğe karşı çarpışırken ölümden korkmamak olarak kabul ettim.*²²

Thierry Zarcone, Doğuda Sufizm (tasavvuf), siyaset ve Masonluğu kaynaştıran, Hürmasonluk ve para-Masonik teşkilâtların 1905-1907 İran Anayasa Devrimi'nde kritik bir rol oynadığını iddia ediyor.²³ Tabiatıyla, bunların en önemlisi 1908 Jön Türk devrimi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC)²⁴ yönetim kadrosunun oluşturulmasında Hürmasonların üstlendikleri roldür. Devrimin desteklenmesinde özellikle dört Selanik Locası kilit rol oynamıştır - Makedonya Risorta Locası (İtalya Grand Orient'ı), Veritas (Fransa Grand Orient'ı), Labor et Lux (İtalya Grand Orient'ı) ve Perseverencia (İspanya Grand Orient'ı).²⁵

Diğer taraftan, Hürmason Localarının devrime iştirak oranlarını ölçmek kolay değilse de, birçok önemli Jön Türk faal Masondu, dolayısıyla da her iki hareketin örtüştüğü açıktır.²⁶

Selanik'te İTC'nin Hürmasonluğa olan ilgisinin yalnızca Osmanlı polisinden kaçabilmek için enstrümantal olduğu iddia edilmişse de (*Osmanlı kolluk kuvvetlerinin Avrupalı yabancı teşkilâtlara müdahalesi yasaktı*)²⁷, grupların siyasi, felsefi ve sosyal amaçlarında bariz bir örtüşme vardı. Devrimin sloganı (Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik) Hürmasonluğun olduğu gibi, İTC'nin de sloganıydı ve bu basit bir tesadüf değildi. L'Etoile du Bosphore Locası İstanbul'dan şöyle yazıyordu: "*Tüm Osmanlı gençliğinin göğüsleri üzerine iliştirdikleri kurdelenin üzerinde Fransızca sloganımız (Özgürlük - Eşitlik - Kardeşlik) yazılı*

dır ve Makedonya'da ihtilalcı ordu Fransızca Marseyez'i (Fransa milli marşı) söylüyorlar".²⁸ Jön Türk devriminden yalnızca iki ay sonra, GODF'in yıllık genel kurulu, İTC içindeki Mason Kardeşlere selâm ve tebrik mesajı yollayarak, Hürmasonluk ve Jön Türk hedeflerinin örtüşmesine olan desteklerini ifade ediyordu.

Sabırlı enerjileri, sürekli çalışmaları ve olağanüstü kahramanlıklarıyla tüm karşı devrim ve zulüm güçlerine karşı galebe çalan Jön Türklerin takdire şayan devrimci hareketlerinin karşısında, bu Konvan (convention), Türkiye'deki tüm kardeş localara kardeş selâmları ile yürekten gelen sempatilerini ifade etmekte, özgürlük temininde gösterdikleri muhteşem başarıdan sevinç duyduğunu ve Türkiye'de adalet, özgürlük ve kardeşlik masonik ideallerinin tümünden gerçekleşmesini arzu ettiklerini bildirir.²⁹

Devrimin hemen akabinde, Hürmasonluk Osmanlı İmparatorluğunun özellikle Arap ve Balkan vilayetlerinde büyük çapta gelişti.³⁰ 1909 - 1910 arası, yalnızca İstanbul'da yedi yeni Loca kuruldu veya kapanmış olanlar tekrar açıldı. Çoğunun isimleri yeni özgürlük ve ilerlemeye (terakki) bağlılığı ifade ediyordu (Les vrais amis de l'Union et Progrès, La Veritas, La Patrie, La Renaissance, Şafak - l'Aurore adlarını taşıyorlardı).³¹ Selanik'te Mason Loca sayısı o denli arttı ki, Paul Dumont, dönemi "öyle bir çoğalma ki, kısa zamanda Osmanlı İmparatorluğu gerçek bir Masonik devlete dönüşecekti" diye nitelendiriyor.³² O dönemde, özgürlük, universalizm, vatandaşlık hakları olan Masonik devrimci ilkelerin, büyük sayıda Müslüman, Hristiyan ve Yahudi'ye cazip geldiğini iddia edebiliriz. Hürmasonluğun felsefi yönelimi, devrim sonrasında Osmanlı İmparatorluğu halkının geniş çapta özgürlük ve diğer liberal ideallere olan coşkunu yansıtmaktadır.

Beyrut'ta bir Mason Locasına üyelik başvurusunda adayın imzalaması gereken formdaki bildiri şöyleydi: Hürmasonluk nizamı yüzyıllar boyu insanlığa büyük hizmetler götürmüş ve eşitlik, kardeşlik ve özgürlük sancağını zirvelere yükseltmiştir. Bu, insanlığı bütünleştirmeye ve iyileştirmeye yönelik bir nizamdır. Ben de, yoksullara yardım ve faydalı hizmetlerde bulunmak üzere, bu nizamın üyesi olmaktan istiyorum.³³

Yeni üyeler bu ilkelere uymaya, karşılıklı yardım sağlamaya, kamu hizmeti yapmaya Masonik sadakat yeminini ederlerdi, yeminlerini tutmadıkları takdirde cezaları Masonluk'tan aforoz edilmek olacak

tı.³⁴ Böylece, tüm Hürmasonlar, katılma nedenlerine bakılmaksızın, bu Masonik ilkeleri yerine getirmekle yükümlü idiler. Tabiatıyla, Jön Türklerle Hürmason hareketinin yakınlığı bu yemine güç katıyor, sınıf atlamaya, siyasi nüfuz kazanmaya yol açıyordu. Bu sosyal-politik çıkarıcılık da Masonluğun gözde oluşunda rol oynuyordu.³⁵ İdeoloji ile ilân edilen idealler kendi başlarına olanların izahı olamaz - daha kesin bir resme sahip olmak için, bir Mason Locasına katılmanın sosyal getirisinin irdelenmesi gerekir.

Osmanlı Grand Orient'ı -Hürmasonluğun millileştirilmesi ve devlet hesabına seferber edilmesi.

Devlet ve gizli polis tarafından takip edilen, başlangıç amacından uzak olarak kapalı bir gizli cemiyet addedilen Hürmasonluk, Jön Türk döneminde yeni sosyo-politik nizamda yasal bir hüviyet kazandı, müesseseleşti. 1908 sonrası Osmanlı İmparatorluğunda Hürmasonluğun artan önemini, uykuda olan İskoç Riti "Yüksek Şûrası"nın 1909'da yeniden tahsis edilmesinde görüyoruz. Gene 1909'da, Jön Türkler, Osmanlı Grand Orient'ı (OGO - bazıları buna Türkiye Grand Orient'ı da diyor) yoluyla Hürmasonluğu müesseseleştirmek, "millileştirmek" ve seferber ederek ona yabancı beratlı locaları kontrolüne alacak bir ana büyük loca hüviyetini kazandırmak istiyorlardı.³⁶ 1909 yazında, OGO'yu kurmak üzere sekiz İstanbul Locası bir araya geldi.³⁷ Ağustos ayında vuku bulan ilk seçimde, başkent'in eşrafı tarafından desteklenerek, İçişleri Bakanı Talât Paşa OGO'yu Büyük Üstadı seçildi³⁸. OGO'nun getirdiği önemli yenilik "Kâinatın Ulu Mimarı" kavramının, deist görüşe yakın bir ifade olmasından ve bu nedenle Müslüman kardeşleri rencide edebileceği düşüncesiyle, reddedilmesidir. Yerine, OGO'yu "Ulu Mimar" ifadesinin hedef alınacak bir ideal olduğunu, gerçek bir varlık olmadığını ifade etti.³⁹

OGO liderleri siyasi ve milli özgürlük hamlesine yardımcı olacak özerk bir Masonluk kurmak ve böylece bu Masonluğun bir liberal anayasal çekirdek oluşturarak İmparatorluğun her yerinde karşı devrimcilere direnebilecek bir güç olmasını istiyorlardı.⁴⁰ OGO yönetiminde İmparatorluğun her yanında, yabancı beratlı localarla dirsek temasında Türk locaları kuruldu⁴¹. Paul Dumont, OGO localarının özellikle belirli bir siyasi gündeme sahip olduklarından, başlangıçta bazı yabancı locaların yeni Jön Türk müesseselerine karşı temkinli davran-

dıklarını yazıyor. Örneğin, GODF'a bağlı Selanik Locası Veritas, OGO'nun kuruluşunun "tümüyle prematüre" olduğunu söylüyordu:

*Bu yeni masonik gücün gelişmesine engel olmak istejişimin başlıca nedeni, maalesef, onun etkisinde kalan locaların üye kabulünde mevcut yasa ve kurallara dikkat etmemeleri ve başka bir toplumsal amacı hedefleyen partilerin direktiflerine ezbere itaat etmeleridir.*⁴²

Ancak, birkaç hafta içinde yukarıdaki satırları yazan "de Botton" un GODF'a yeniden yazarak OGO'ını tanıması için "ellerinden gelebilecek insanca ve Masonca" her şeyi yapmalarını istiyordu.⁴³

OGO, yeni iktidar partisi ile kalabalık Mason kitlesi arasında önemli bir bağ oluşturuyordu. İmparatorlukta görev yapan yabancı Mason Localarını kendi saflarına katmak için, OGO kurucuları Osmanlı Hürmasonlarını, İstanbul'da 1909'un son baharında tertip edilecek bir "milli konvana" davet etti. İmparatorluğun tüm Localarına şemsiye olacak bir Büyük Loca kurmak emellerine rağmen, OGO kurucuları yabancı Localara ve Osmanlı'dan ayrılmak isteyen ayrılıkçı Localara da devam etmeyi sürdürdüler.⁴⁴

Sosyal Kulüp olarak Hürmasonluk

Dinsel cemaatler günlük yaşamın ayrıntılarına etken oluyordu - Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan çocuklar genelde ayrı okullara gidiyordu,⁴⁵ cemaatler arası kentsel örgütlenme profesyonel esnaf birlikleri ve, aralarında Hürmasonları da sayabileceğimiz, burjuva sosyal gruplarla sınırlıydı. Orta Doğu'da var olan ender özel örgütlerden olan Mason Locaları geniş bir üye ve taraftar kitlesine cazip geliyordu. Böylece, Localar tüm dinsel, etnik ve milli cemaatler yelpazesinin bir araya gelebileceği bir "ortak mekân" görevini yerine getiriyordu.⁴⁶ Tarihçi Jacob Landau'ya göre, "... 19. Yüzyılın sonlarına doğru, hiç değilse tek bir Locası olmayan, önemli bir kent, kasaba yoktu. Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, yabancılar ve Osmanlılar bu Localarda serbestçe buluşuyorlardı (istisnai olarak tek dinden olanları kabul eden Localar da vardı)"⁴⁷

Mason Locaları, muhtelif etnik ve din gruplarına tarafsız bir buluşma alanı oluşturmanın yanında, aristokrasi⁴⁸, bürokrasi⁴⁹, yükselen tüccar sınıfı⁵⁰ ile beyaz yakalı işçilerle entelektüeller dahil olmak üzere muhtelif elit ve orta sınıf gruplar arasında dayanışma ve sosyal

uyum aracı oluyordu. Örneğin, Mısır'da, Müslüman Masonlar benzer taşra kökenli olup, askerlerle irtibatları vardı, yeni okul sistemlerinde eğitilmişlerdi ve demokrasiden ziyade verimli yönetimle ilgiliydiler.⁵¹ Mısır'da Suriyeli Hıristiyanlar, Masonluğun sayesinde anayasal bir rejim için çalışıyor ve yabancıların egemenliğine karşı Osmanlı kimliklerini saklayabiliyorlardı.⁵²

Bu bağlamda, müstemlekeler ve ötesinde, Batı aydınlanması, halk sağlığı, laik eğitim, adalet, sosyal yasalar, dayanışma, düşünce, basın ve toplanma özgürlüğü, ekonomik ve teknolojik gelişmeyi hedefleyen Hürmasonluk "hümanist müstemlekecilik" bir başka yüzüydü. Müstemlekeci Hürmasonluk bir sosyal ve kültürel elit sınıfı yaratarak, yerel Hürmasonlara Frankofon ve Avrupa kültür değerlerini aşıyordu.⁵³ Tabiatıyla bu bir dinamik süreçti, yerel Hürmasonlar Hürmasonluğu kendilerine adapte ettiler ve kendileri de Hürmasonluğa uyum sağladılar.

Localara kabul için iki üyenin kefaleti gerektiğinden, sınıfsal ayırım⁵⁴ ve bazı bölgelerde etnik ve dinsel farklılıklar⁵⁵ vurgulanıyordu. Ayrıca, Hürmasonlar diğer örgütlemelerde de yer aldıklarından, Hürmasonlarla sivil örgütlenmeler arasında bir bağ kuruluyordu. Bu şekilde, Hürmasonluk Osmanlı İmparatorluğunda sivil halk dünyasının şekil almasına yardımcı oluyordu.

Tarihsel Süleyman Mâbedinin yer aldığı Filistin toprakları Hürmasonluğun gelenek ve ideallerinin doğuş yeri olarak kabul ediliyordu. Filistin'de ilk Hürmason Locası bir ziyaretçi Amerikan Masonu Robert Morris, bir İngiliz mühendisi Henry Monsley ve Charles Netter adında bir Fransız Yahudisi tarafından kuruldu. Morris'in Orta Doğu'ya gidiş nedeni potansiyel yerel Masonlarla ilişki kurmaktı; Kudüs'e geldiğinde, yanında Kanada Büyük Locasına⁵⁶ bağlı 293 numaralı "Royal Solomon" Ana Locasından temin etmiş olduğu bir berat vardı. Yerel masonik tarihe göre, Locanın üyelerinin çoğu Yafa'ya yerleşmiş Amerikalı Hıristiyanlardı.⁵⁷ Bu Locanın çalışmaları hakkında yeterli bilgi sahibi değiliz; 1907 yılında iyi yönetilmediği için Loca ihbar aldı, ve sonra da sessizce yok oldu.⁵⁸ Kudüs Locasından sonra, Ağustos 1891'de, yerel Arap ve Yahudiler, Fransızca çalışan "Le Port du Temple de Salomon" Locasını kurdular,⁵⁹ kısa bir zaman sonra, Yafa-Kudüs demiryolunu inşa etmek üzere gelen, aralarında Fransız Gustave Milo'nun bulunduğu, Avrupalı mühendisler, bu Locaya katıldılar.⁶⁰ Loca, "Misraim" (Mısır) ritinde çalışıyordu.⁶¹ Bu Locanın ilk

on beş yılı hakkında çok az bilgi vardır. Tek bilinen, "Le Port de Salomon" Locası kardeşlerinin kooperatif çatısı altında bir Mason köyü kurmak teşebbüsünde bulduklarıdır. Bu proje hizipleşmelere, hatta kavgalara neden oldu ve gerçekleştirilemedi.⁶² Bir Mason tarihçisine göre,⁶³ diğer Localar tarafından gayri muntazam bir rit olarak görülen Misraim Riti'nden vaz geçmek isteyen Le Port du Temple de Salomon Locası Kardeşleri Mısır Büyük Locasından ayrılarak, Nisan 1904'te, Orta Doğu Masonluğunda şemsiye görevi yapan GODF'tan⁶⁴ berat istediler. Tahkikatını Mart 1906'da tamamlayan GODF Locaya "L'Aurore" (İbranice Barkai, Arapça Şafak) adıyla yeni bir berat verdi.⁶⁵

Loca ile GODF arasındaki muhaberattan, Yafa Hürmasonlarının katalizör ve korumacı olarak görev yapacak bir Avrupalı hamilik peşinde oldukları anlaşılıyor. Locanın Üstadı Muhterem GODF'a yolladığı mektubunda "Tüm engeller ve zorlamalar aşıldığından, GODF'in himayesinde daha özgür bir biçimde ve uzun bir süre çalışabileceğimizi ümit ediyoruz. Kayıp zamanı telâfi etmeyi amaçlıyoruz"⁶⁶ Diğer GODF Localarına hızlı bir şekilde yetişebilmek için, Barkai, berat, talimat, ritüeller, tüzükler ve her üç derece için eğitim kitapları istedi.

Başından itibaren, Loca Filistin'de, özellikle dini çevrelerden gelen, birçok engelle karşılaştı, hatta, yeni Loca binası açılışında fiziksel saldırıya uğradılar. Kuruluşundan birkaç ay sonra, Barkai GODF'e şöyle yazıyordu:

*Karşılaştığımız bütün engelleri aşmak üzere azimle çalışacağız. Bu ülkenin islah edilmesi biraz zaman alacaktır; buranın Kutsal Toprakları barındıran Filistin olduğunu unutmayalım. Kilise bizi yerimizden çıkarmaya uğraşiyor, her gün yeni bir cemaat peşimize düşüyor. Kilise yerel insanların düşüncelerine hızla hâkim oluyor. Kuruluşta gecikmemizin başlıca sebebi de budur. Açılışımızı hızlandırmak, size olan borcumuzun geri kalanını zamanında ödemek ve Konvan'a gidecek delegemizi tayin etmek üzere çok büyük bir gayret sarfettik.*⁶⁷

Jön Türk Devrimi sonrasında bürokratların "suiistimal ve yolsuzlukları" nedeniyle⁶⁸ büyük zorluklarla karşılaşmasına rağmen, Birinci Dünya Savaşı başlarında, Barkai Locası Filistin'de en başarılı Hürmason Locası olmuştur.⁶⁹

Efendi Sınıfının (*Effendiyya*) İncelenmesi

1906 yılında Barkai Locasının kurucuları tümüyle Yahudi ve Hıristiyan'dı: Alexander Fiani, Dr. Yosef Rosenfeld, Jacques Litwinsky, Hanna Issa Samoury, David Yodilovitz, Marc Stein, Michel Hourwitz ve Moise (Mosche) Yachia.⁷⁰ Ancak, Jön Türk Devriminin getirdiği ortam değişikliğiyle, birkaç yıl sonra, Barkai her üç dine ait siyasi, entelektüel ve ekonomik cemaat liderlerinin buluşma yerine dönüştü. Özellikle 1908 sonrasında Locanın Müslüman nüfusunun hızla arttığını belirtmeliyiz. 1906 -1915 arası kayıtları bulunmuş 157 Loca üyesinin 70'i Müslüman, 52'si Hıristiyan ve 34'ü Yahudi idi.⁷¹

Dinlere göre bu dağılım, Masonluğun azınlık Yahudi ve Hıristiyan cemaat mensuplarından oluştuğunu iddia eden Mason aleyhtarı edebiyatı yalanlamaktadır. Yahudi ve Hıristiyanların Locada temsili genel nüfus oranlarına göre fazla olmasına rağmen, Müslümanların Locaya iştirak oranı yüksekti. Örneğin 1907'de Yafa bölgesi nüfusunun %75'i Müslüman, %19'u Hıristiyan, %6 -%10'u (Osmanlı tebaası olmayanlar da hesap edildiğinde) Yahudi idi.⁷² 1914 yılında Yafa bölgesi Yahudi nüfus oranı % 25'e çıkmış, Müslüman nüfus % 56'ya inmiş, Hıristiyan nüfus ise % 19 olarak sabit kalmıştı.

Aynı zamanda, Hürmasonluk Filistin'in ileri gelen Müslüman aileleri için daha cazip olmuştu. 1908 başında Barkai'in 37 üyesinin yalnızca 3'ü Müslümanken, aynı yılın sonunda 14 Müslüman, 6 Yahudi ve Hıristiyan üye daha Locaya katılmıştı. İlk defa bir yılda kabul edilen Müslüman adayların sayısı diğer iki cemaat adaylarının toplamını aşmıştı; izleyen 6 yılda bu hal aynen devam etti.

Aynı dönemde Barkai'a katılan Yahudi üyelerin sayısında büyük bir azalma oldu. Kuruluşta Yahudiler çoğunlukta idi, sonraları yılda 4 Yahudi'den fazlası Locaya katılmadı. Bu azalmanın bir nedeni Kudüs'te 1910 yılında Temple of Salomon, ve 1913 yılında Moriah Localarının kurulması olmuştur. Temple of Salomon Locasında %41 Müslüman, %37 Yahudi ve % 19 Hıristiyan üye vardı. Diğer taraftan, Moriah Locasında (1913'te kuruldu, 1914'te kapandı) %60 yahudi, %29 Hıristiyan, % 3 Müslüman vardı. Yafa ile Kudüs demografilerinde olan büyük farklar (Kudüs'te Yahudiler çoğunlukta idi)⁷³ bu rakamları izah edebiliyorsa da Moriah Locasının kuruluşunun Temple of Salomon Locasında hizipleşmeden sonra oluşan bölünmeden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Avrupalılar ve himayelerindekiler Osmanlılara karşı, Siyonistler de Siyonizm karşıtlarına karşı cephe alıyorlardı.

Loca matrikül cetvellerine göre, Hıristiyanlarla Yahudiler, nüfus oranlarına ters olarak Loca yönetimlerinde daha fazla görev alıyorlardı. Üç Filistin Locası görevlilerinin %43'ü Hıristiyan, %36'sı Yahudi ve sadece %16'sı Müslüman'dı. Bunun başlıca nedeni Müslüman üyelerin Masonlukta henüz kıdem kazanmamış olmalarıydı.

Daha ileri demografik irdeleme, Filistin'de Hürmasonluğun denli köklü, ancak bölgesel olduğunu gösteriyor. Filistin Hürmasonlarının doğuştan % 87 - 88'i Osmanlıydı, %60'ı Filistinli idi. Filistin'de doğanların %82 'si Yafa veya Kudüs, geri kalanları ise Nablus, Gazze, Hebron ve Betlehem doğumluuydu. Yalnızca bir Filistinli Mason, köy doğumluuydu. Böylece, Filistinli Hürmason nüfus çoğunluğunun, Mason aleyhtarlarının iddialarının aksine, yerel halktan kaynaklandığını görüyoruz. Loca üyelerinin yalnızca % 11'i, çoğunlukla Yahudi olan Avrupa göçmeniydi. Bunların bir kısmı Osmanlı vatandaşı, bir kısmı da Filistin'de iş yapan Avrupalı Hıristiyanlardı.

Loca üyelerinin çoğunun (% 60) her üç dinden Filistinli ailelerden kaynaklanmış olması, yükselen orta sınıf ve muhtelif elit tabakaları için Hürmasonluğun sosyal bir ağ oluşturduğunu gösteriyor. Bir yere kadar bu sektör kendi kendini idame ettiriyordu. Bir Locaya aday olabilmek için en az iki üyenin kefaleti gerekiyordu. Genelde, yakın akrabalar (ağabeyler, kuzenler, amca ve dayılar, bazen de babalar), iş ortakları veya iş tanıdıkları, coğrafyada dağılmış geniş aile mensupları (örneğin, Beyrut ve Yafa'da yaşayan Hıristiyan ailelerin arasında ve Mağribi (Kuzey Afrika) Yahudi ailelerin arasında sıkı bağlar vardı) kefil oluyordu. Aile bağları öne çıkıyordu - Filistin Hürmasonlarının % 32'sinin, Mason olan aile fertleri vardı - eğitim ve profesyonel bağlar bunu takip ediyordu. Barkai Locası üyeleri arasında Beyrut Amerikan Üniversitesinden yeni mezun olmuş altı Masonla İstanbul'da değişik profesyonel okullarda eğitim görmüş Masonlar vardı. Osmanlı Bankasının Yafa ve Kudüs şubelerinde de dokuz Barkai üyesi Mason vardı.

Sosyal olarak, Filistin Mason Localarının üyeleri, İmparatorluğun diğer bölgelerinde de olduğu gibi, yeni gelişen liberal meslek sahibi kimseler, ticari ve bürokratik elit ve geleneksel eşraf ailelerinden oluşan devingen (mobile), effendiyya orta sınıf katmanındandı.⁷⁴ Bu kişiler değişik dinsel cemaatlerden gelmelerine rağmen, modern eğitim tarzları aynıydı, yabancı dil biliyorlardı, göreceli iktisadi özgürlüğe, Batılı düşünce tarzına sahiptiler ve bu nitelikleri ile Filistin ile tüm İmparatorluk içinde yükselen bir sosyo-politik ağırlıkları vardı. Yeni bir sınıf olarak iz bırakacaklardı. Rashid Khalidi'nin görüşüne göre:

Son Osmanlı döneminde, bir subay, posta memuru, devlet hazırlık okulunda öğretmen veya bir şirket memuru yeni gelişmekte olan geniş bir elit katmana aitti, genelde eski eşraf ailelerinden kaynaklanmıyordu, birçok Batılı öğeleri olan modern eğitime sahipti ve böylece elinde oldukça büyük bir güç vardı: Bu yeni sosyal sınıf tüm 20. yüzyıl boyunca Orta Doğu siyasetinde olağanüstü güce sahip olmuştu. Bu Osmanlı bağlamının önemi, özellikle tüm İmparatorlukta vuku bulan değişikliklerin kapsamlı ve çarpıcı etkisinde görülebilir: Yeni, eğitilmiş, Türkçe konuşan profesyonel gruplar, önce İttihat ve Terakki Cemiyeti, sonra da Kemalist devrimle Rumeli'de ve Anadolu'da oluşturdukları bu model Arap topraklarına da sirayet etti. ⁷⁵

Filistin'de bu Masonlar yeni sosyal düzenin önemli ailelerinden olduğu kadar geleneksel eşraftan da geliyorlardı. Müslüman Masonların arasında, Arafat,⁷⁶ Abu Ghazaleh,⁷⁷ Abu Khadra,⁷⁸ al-Bitar,⁷⁹ al-Dajani,⁸⁰ al-Khalidi,⁸¹ al-Naşşibi⁸² ve Nusseibi gibi geleneksel 'eşraf-ı belde' ailelerinden gelenleri sayabiliriz. Hıristiyan Masonların geldiği aileler çoğunlukla ticaret ve liberal mesleklerde çalışan ve yeni gelişmekte olan orta sınıf ailelerden geliyorlardı. Aralarında Burdkuş,⁸³ al-İssa,⁸⁴ Khoury, Mantura,⁸⁵ Sleim,⁸⁶ Soulban⁸⁷ ve Tamari⁸⁸ ailelerini sayabiliriz.

Yahudi üyeler 1880 ve 1890'larda göçmen olarak gelen ve derhal Osmanlı tabasına geçen, Yahudi zirai yerleşkelerinde yaşayan Aşkenaz'larla, Sefarad ve Mağribî, ekonomik güce sahip yerleşik Yahudi cemaat ailelerinin genç nesilleri idi. Bunların arasında, Amzalek⁸⁹, Elyaşar⁹⁰, Mani⁹¹, Moyal⁹², Panijel⁹³, Taranto ve Valero⁹⁴ ailelerini sayabiliriz.

Ran Halevi bu durumu Hürmasonluk hareketinin getirdiği "demokratik sosyalleşme" olarak tanımlıyor.⁹⁵ Khalidileri, Naşşibileri, Burdkuşları, Manileri ve tanınmış ailelerin gençlerini gönüllü olarak bünyesine katacak tek bir cemiyetin yarattığı radikal değişiklikler göz ardı edilemez. Bu dönemde, Masonluğa yeni kabul edilenlerin yaş ortalaması 25 - 35 arasındaydı (sayım tarihinde ortalama yaş 31.8 idi). Masonlukları aileden gelenler bazen daha genç veya daha yaşlı olarak da katılabiliyorlardı. Her ne kadar Masonluğa kabul edilenlerin, aidatlarla diğer masrafları profesyonel ve bağımsız olarak karşılayabilmeleri gerekiyor idiyse de⁹⁶, Localar yaşlılara cazip gelmiyordu. İttihat ve Terakki Cemiyetini ve sonra muhtelif ademi merkezîyetçi ve milliyetçi partileri destekleyenler de bu gençlerdi.

Filistinli Hürmasonlar genelde bankacılık - muhasebe, eğitim, tıp, hukuk, bürokrasi ve memuriyet gibi değişik beyaz yakalı mesleklerle iştigal ediyorlardı. Avrupalı eğitimleri, yabancı dil bilmeleri, konsolosluklar ve yabancı şirketlerce tercih edilmeleri nedeniyle, Hıristiyanlar ülkedeki nüfus oranlarına göre çok yüksek oranda temsil ediliyorlardı.⁹⁷ Buna mukabil, Müslüman Hürmasonlar devlet bürokrasisinde, hukuk ve adli, askeri ve emniyet görevlerinde çoğunluktaydılar. Filistin'de yerel askeri ve emniyet personelinden on ikisi Masondu, diğer bölgelerde de aynı durumu görüyoruz.⁹⁸

Özet olarak, her üç dinden Hürmasonlar Filistin cemiyet ve ekonomi sahalarında en merkezî görevlerde bulunuyorlardı. Örneğin, Kudüs'lü Mason Ragıp al-Naşâşibi Osmanlı milletvekiliydi, sonradan da Kudüs Valisi oldu.⁹⁹ Bu demografik ve profesyonel profil nedeniyle, saygınlık temin eden Hürmasonluk bir cazibe merkezi oluyordu.¹⁰⁰

Masonlar arası ticari ilişkiler büyük sıklıkla vuku buluyordu, iş adamları önemli saydıkları mektuplarında Mason olduklarını onaylayan mühürlerin peşindeydi. Yosef Eliyahu Şeluş adında, Mason olmayan bir iş adamı Mısır'da bir Yunanlı ile yapacağı iş görüşmesinde itimat telkin etmek üzere, Barkai Locası Üstadı Muhterem İskender Fiani'den (Alexander Fiani) Mason olduğuna dair imzalı, mühürlü bir tanıtım mektubunu temin etmişti.¹⁰¹ Bu tür ilişkilerin dışında, Filistinli Masonların % 22'si, yerel ya da yurt dışında, başka Locaların da üyesydiler, bu da Hürmasonluğun bağlantı ağının nasıl genişlediğini gösteriyor. Doğrudan Hürmasonluğun dışında, başka grup ve teşkilâtlarla örtüşen faaliyetler, karşılıklı üye olmalar da yaşanıyordu. İmparatorluğun her yanında faaliyet gösteren böyle bir teşkilât İttihat ve Terakki Cemiyeti idi.

Amme yararına çalışma ve hayırseverlik (philantropy)

Gizli cemiyet olarak bilinmesinden ve arşivlerinin kaybolmuş olması nedenleriyle,¹⁰² Barkai Locası faaliyetlerini gereğince değerlendirmek zordur. Kudüs Locaları arasında bir 'masonik ihanet' vakası sayesinde, Hürmasonların, kendilerini dinsel ve devlet makamlarından korumak üzere, faaliyetlerini gizli tutmalarında haklı olduklarını görüyoruz.¹⁰³ Gene de, hayırseverlik,¹⁰⁴ karşılıklı yardımlaşma,¹⁰⁵ ve laik eğitimin Filistin Locaları faaliyetlerinin odak noktasını oluşturduğunu görüyoruz. Bu faaliyetlerinde Localar birlikte çalışıyor,

adalet, refah, emlak, genel konular ve propaganda¹⁰⁶ müşterek komiteleri muntazaman toplanıyorlardı.

Sosyal olarak, Mason Locaları her yıl yaz ve kış gündönümlerinde üzerinde çalışılmış programlar, ziyafetler ve merasimler¹⁰⁷ tertip ediyorlardı. Kanaatime göre, bunlar ailelerin toplu olarak davet edildikleri, yarı açık istisnai toplantılardı. Lübnanlı rahip Peder Cheiko Lübnan'da, sivil tarzda nikâh kıyılması gibi bu tür 'sivil' merasimlerin Kilisenin haklarıyla rollerini gasp ettiğini sert olarak ifade ediyordu,¹⁰⁸. Ancak Filistin'de bu tür merasimlere rastlamadım, dolayısıyla burada bir abartma payı olabilir.

Bunun dışında, "yurdumuz olan Osmanlı İmparatorluğunda Masonik fikirlerin yayılmasında çıkış noktası çocukların mutluluğu için çalışma sloganımız olmalıdır" ¹⁰⁹ söylemleriyle üyeler misyoner gibi faaliyetlerde bulduklarını söylüyorlardı. Bu bağlamda, İmparatorluğun tüm topraklarında Masonik faaliyetleri koordine etmek üzere, Barkai Locası Osmanlı Grand Orient'ı (OGO) ile müşterek hareket etme iznini GODF'dan istiyordu:

*Ülkemizin durumu masonik fikirlerin gelişmesine fevkalâde müsaittir. İstanbul'da bir Türk Grand Orient'inin mevcudiyeti ülkenin tüm sosyal sınıflarının kalkınmasına hizmet edecektir, bu bağlamda Barkai Locası bu yeni Masonik gücü tanımanızı istemektedir.*¹¹⁰

Yeni hükümetin ve iktidar partisinin ileri gelenleri ile olan yakın bağları nedeniyle, OGO ile dost olmak avantajlıydı. Örneğin, yeni seçilen Mason düşmanı Filistin milletvekilinin parlamentodaki saldırılarına set çekmek gerekiyordu:

Gerici düşüncelere sahip, fanatik Yafa milletvekili¹¹¹ kentimizin emniyet müdürü ve polisi olan kardeşlerimiz Fevzi ve Yahya'ya karşı başkentte bir kampanya yürütmekte, yöneticilere onları gerici faaliyetlerde bulunmak ve zimmet suçu işlemekle suçlamaktadır. Bu suçlamalar kesinlikle gerçek değildir. Milletvekilinin amacı hükümet hizmetinde olan Hürmasonları karalamaktır. OGO'nun başkanı halen içişleri bakanı olduğundan, OGO'na bu entrikaları bildirdik. Ancak, bu entrikacı fanatik milletvekilinin nüfuzunu kullanarak savunmasız iftira kurbanı Hürmasonlara zarar vermesini önlemek üzere, sizin de OGO'na yaptığımız bu müracaatı desteklemenizi istiyoruz.

1910 yılında GODF, OGO'ı ile "kardeşlik münasebetlerini" kurdu ve üyelerine müşterek hareket etmelerine izin verdi.¹¹² Bu olaylar

üzerine, 1910 Haziran ayında, Barkai Locasının bazı üyeleri Kudüs'teki Süleyman Mabedi Locasını uyandırmaya karar verdiler. Berat için GODF'a müracaat ettiklerinde OGO'ına müracaat etmelerinin gerektiğine dair yanıt aldılar. GODF yanıtında, Evrenin Yüce Mimarına atıf yapmalarını ve Fransız "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik" sloganını muhafaza etmelerini istedi.¹¹³

Barkai Locasının 22 üyesi bu yeni Locanın da üyesi oldular ve her iki Loca arasında sıcak bir dostluk ilişkisi kuruldu. Ancak, birkaç yıl sonra, Süleyman Mabedi Locası bölündü, olaylar gelecekteki gelişmelerin habercisiydi.

Yabancılarla ve Siyonistlere karşı

Mart 1913'te, Süleyman Mabedi Locasının hiziplerinden biri ayrı bir muvakkat Loca kurdu ve GODF'tan "sembolik ve anayasal" onay istedi.¹¹⁴ Moriah adını alan Loca, ritüel ve kateşizm kitapları istedi, mühür örneği önerdi, bahçeli bir mekân arayışına çıktı ve Locaya kabul için katı ilkeler belirledi: yalnızca "iyi şöhretli" ve Fransızca bilen adaylar teklif edilebilecekti. Yeni Loca başkanına göre, özellikle klerikalizm ve fanatizmin Hürmasonluğa karşı cephe aldığı Kudüs'te, Moriah Locası Masonlarının görevi, özgürlük ve adaleti savunmak olmalıydı.¹¹⁵ Locanın yeni seçilen hatibi Avraham Abuşadid, kardeşlerine "karşılıklı toleransı, başkalarına ve kendilerine saygıyı, mutlak vicdan özgürlüğünü savunmanın boşa söylenmiş laflar olmadığını" ifade ediyordu.¹¹⁶ Abuşadid'e göre, Doğu'da " 'özgürlük' sözcüğünün yerini 'kölelik ve fanatizm' alırken, 'eşitlik' ve 'kardeşlik' ise 'hurafe' ve 'riya' ile eş anlamlı olmuştu. Abuşadid'in Masonik misyon yoluyla vizyonunda

Osmanlı halkının rönesansı: ... Doğumuzdan gelen bu yeni yıldız, gittikçe çoğalan bir nurla parlamaktadır ....bu nurun tüm karanlıkları dağıtacağı gün gelecek ve bu çalkantılı insanlığın temeli çökecek, tüm milletler, tüm ırklar, tüm dinler yok olacak, yerlerini genç, özgür, birbirleriyle kardeş, görkemli geçmişlerini yeni bir barış, hakikat ve adalet çağı için feda edecek, yükselen bir nesle terk edecektir.

İnsanları birbirlerinden ayıran bu hatların yok edilme arzusuna rağmen, Süleyman Mabedi Locası içindeki hizipleşme iki ayrı grubun kültürel ve siyasal bölünmesinden kaynaklanıyordu - Arapça konuşan, çoğunlukla Müslüman ve Hıristiyanların grubuyla, Fransızca konuşan, genelinde Yahudi ve yabancıların grubu. Moriah Locasını kur-

mak üzere Süleyman Mabedi Locasından ayrıldıkları bilinen sekiz üyenin beşi Yahudi, biri Hıristiyan, ikisi yabancı (Fransız) idi.¹¹⁷ Süleyman Mabedi Locası üyeleri 'yabancıları' Siyonizmle suçlarken, yabancılar da onları 'ksenofobizm'le (yabancı düşmanlığı) suçluyordu.¹¹⁸ Bölünmeden önce Süleyman Mabedi Locasının % 40'ı Müslüman, % 33'ü Yahudi ve % 18.5'u Hıristiyanken, bölünmeden sonra her iki Loca kendi içlerinde daha mütecanis bir yapıya sahip oldu.

Kudüs'teki bu bölünmeden sonra, Yafa Locası Barkai GODF'a müracaat ederek Moriah Locasını tanımamalarını istedi.¹¹⁹ Barkai Locası Üstadı Muhteremi Araktinji'ye göre, Kudüs'te iki rakip Locanın var olması nifak tohumlarını ekecekti.

Bu talep, Kudüs'te çoktandır bir Locaya sahip olmak isteyen GODF tarafından kibarca reddedildi. "... Süleyman Mabedi Kardeşlerini Moriah Locasını rakip olarak görmemelerine, adalet ve kardeşlik ideallerimizin gerçekleşmesine çalışacak yeni bir ocak olarak kabul etmelerine ikna edin".¹²⁰ Vazgeçmeyen Araktinji, GODF'a tekrar yazarak Moriah Locası kurucularının kendi başlarına bir Loca kurmalarının intizam dışı olduğunu iddia etti. Ona göre, bölünmenin başlıca nedeni dil problemiydi, hiziplerin biri Fransızca, ayrılanların çoğu da Arapça bilmiyordu.¹²¹ Süleyman Mabedi Locası üyelerinin çoğu, Barkai yoluyla GODF şemsiyesi altında tekris edilmişlerdi, bu nedenle de GODF onlara daha çok itibar etmeliydi. Son olarak, bölünmenin başlıca tahrikçisi Henri Frigere, Kudüs Masonları arasına nifak sokmuştu ve Filistin Masonları arasında büyüyen bu uçurumu düzeltmek için başka bir yere transfer edilmeliydi.¹²²

Savunmalarında Moriah Locası kurucuları GODF'a tekrar yazarak, yalnız Süleyman Mabedi Masonlarını değil, Yafa'lı Barkai Locası üyeleri dahil, tüm 'yerli' Masonları suçladılar. Moriah'a göre:

Yerli Türk ve Arap elemanlar hâlâ Masonluğun üstün ilkelerini anlamak ve takdir etmekten, dolayısıyla da uygulamaktan uzaklar. Çoğunluk için, Hürmasonluk yalnızca bir himaye enstrümanı ve büyüülü referanstır, diğerleri içinse bir yerel ve politik nüfuz enstrümanıdır. Locaların çalışmaları özellikle (okunamadı) ve tavsiyelerden ibarettir ve bunlar da, maalesef, her zaman doğru amaçların ve masum Hürmasonların lehine değildir. Gerisi yoktur, olamaz da, çünkü yerli ahali uzun yüzyıllar boyunca maruz kaldığı zulüm nedeniyle yalnızca despotizmi bilir, eğitim seviyesi çok düşüktür ve kendi çıkarlarını gözetmeden insanlık ve adalet için çalışmaya hazır değildir. Bildiğiniz

*birçok olay bu düşünce tarzımızı doğruluyor, bu da Kudüs Masonlarının Locamızın kuruluşuna karşı tepkilerini, ve kurnazca, rekabet diye adlandırdıkları olaya karşı savaşmalarını izah ediyor.*¹²³

Moriah Locasına göre 'yerli' elemanların diğerlerinin önerilerini sürekli veto etmeleri Locayı kilitlemişti. Bu mektupta, Masonluk kumaşının içine örülen ırkçı ve hor görme unsurlarını görüyoruz: 'yerliler' 'Avrupalılar' düzeyinde Masonluğun gerçek ilkelerini anlayamazlar. Localar bir yandan üniversalizmi savunurken, diğer taraftan modern liberal insanı Avrupa merkezli - GODF ise Frankofil olarak - niteliyorlardı. İşin ironik tarafı zaten Avrupa dil, ideoloji, örf ve adetlerine sahip olan Osmanlıların Avrupalı Localara kabul edilmeyi arzulamalarıydı. Belirli bir sınıf ve kültürel ortama sahip insanlar, kardeşlikle statüye sahip olmak ve kosmopolitanizm, liberalizm, modernlik ve küresel kültür gibi özlemlerini karşılamak arzusuyla Localara katılmak istiyorlardı.

Avrupa'ya doğru bu yöneliş gerilim doluydu. Süleyman Mabedi Locası çekirdek üyeleri iki Fransız'dan (Frigere ve Drouillard) ve onların ayrılanlar üzerinde olan nüfuzlarından tedirgin oluyordu. Frigere'ye göre, "Süleyman Mabedi Locası yöneticileri, Fransızları Filistin'e çekmek amacıyla ve buna benzer saçma düşüncelerle Moriah locasını kurmuşlardı. Bu iddialar ne denli gülünç olurlarsa da, aslında Türkiye'nin özel durumu dikkate alındığında, tehlike gerçektir".¹²⁴

Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu kaybettiği birçok savaşa girdi, İtalya Libya'yı ilhak etti, Balkanlarda Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ eyaletleri kaybedildi. Kapitülasyon rejimi altında, yabancılara tanınan ayrıcalıklar rahatsızlık veriyordu, konsolosların da, halkı baskı altında tutmak üzere küstahça ikide bir savaş gemilerini çağırarak tehdit etmeleri bu duruma tuz biber ekliyordu. Bu nedenlerle, Avrupa karşıtı şüphe ve fikirler yaygınlaşmıştı.

Tabiatıyla, Avrupalıların artan oranlarda bu tür tecavüzleri, Siyonist hareketinin güç kazanmasıyla Filistin'de ortamın gerginleşmesi örtüşüyordu. Bu dönemde, Filistin'in kent ve taşra halkları Yahudi göçmen sayısının yükselmesinden endişeliydi; Filistinlilerin bu gelişmelere karşı tavır aldıkları Arap basınından, İstanbul'a yollanan dilekçelerden ve zaman zaman Arap köylülerle Yahudi yerleşimciler arasında vuku bulan çatışmalardan belli oluyordu.¹²⁵ Olayların etkisinde, bir yıl sonra bölünmenin değerlendirilmesi değişiyordu: Barkai Üstadı Muhterem Araktinji GODF'a mektubunda, Moriah Locasının

Süleyman Mabedi Locasında liderliği kaybettiğinden ve Siyonistleri barındırdığından, Mason aleyhtarlığının artmasına neden olduğunu ve iç çekişmelere de yol açtığını ifade ediyordu.

Hükümette yüksek görevlerde bulunan ve Kudüs eşrafından bazıları, faal üyesi oldukları Osmanlı Locasına sadık kalarak Moriah Locası kardeşlerini tanımayı reddetmişlerdir. İki kez Kudüs'e giderek nefreti azaltmaya, her iki Locanın Kardeşlerini barıştırmaya çalıştık, başarımız küçük oldu. Üstadı Muhterem Frigere yeni adayları iyi seçmiyordu, gelenlerin çoğu Filistin üzerinde emelleri olan ve Siyonist diye adlandırılan bir Yahudi cemaatine bağlıydı.

Özellikle Filistin'de olmak üzere, Türkiye nüfusunun % 90'ının kara cahil olduğu herkesin malûmudur; aydınlanmış kişiler çok enderdir. Siyonizm'in kurucuları Dr. Herzl ve dostlarının, Avrupa'nın muhtelif kentlerinde tertip ettikleri konferanslarda Filistin konusundaki beyanları nedeniyle, bu ülke halkı içinde kendilerine karşı acımasız bir nefret uyandırmışlardı.

Kudüs'teki yüksek devlet memuru veya fanatik olmayan, eğitimli eşraftan Kardeşlerimiz, alay konusu olmamak için Siyonist Masonlardan uzak durmayı tercih ederler: Türk Locasının uykuya yattığı dönemde, Moriah Locasına tebenni etmektense Yafa'ya gelerek Barkai Locasına başvurmuş olmaları bunun ispatıdır. Kudüs milletvekili Naşşibi Ragıp Bey, Kudüs eski başsavcısı ve halen Ticaret Mahkemesi Başkanı Celâl Bey, öğretmen Khaldi Cemil, Kudüs Jandarma Komutanı Tevfik Muhammed, Kudüs Başsavcısı Osman Şerif, Kudüs Emniyet Âmiri Ziya Jozef, Ramallah'ta, Kudüs'e yakın bölgede büyük toprak sahibi Audi Jozef, Kudüs Asliye Hukuk Mahkemesi Başkanı Assaf Bey, v.s. Kardeşleri örnek olarak sayabiliriz.

Kaldı ki, Moriah Locasının ekalliyette kalan birçok faal üyesi de bu durumdan rahatsızlık duydular, defalarca tarafımıza gelerek Grande Loge De France'a bağlı, İskoç Ritinde çalışacak bir Loca kurmak için onlara yardım etmemizi istediler; kendilerine yanıt olarak sabırlı olmalarını, arada da Moriah Locasını ıslah etmeye gayret etmelerini önerdik.¹²⁶

Araktinji'nin ifadesine göre, Süleyman Mabedi Locası üyeleri, Moriah Locası onlara engel olmasaydı, Kudüs'te GODF'ın sponsorluğunda bir Locaya katılmak isterlerdi. Tekrar ettiği müracaatında GODF'ın Moriah'tan desteğini çekmesini ve Frigere'nin başka bir bölgeye profesyonel transferini gerçekleştirmelerini, böylece de reform

ve barışa müsait bir ortamın oluşturulacağını tavsiye etti. Araktinji'nin iyimser görüşünde, "seçim zamanında denge sağlanmış olacak ve bürokrat ve eşraftan Kardeşler çoğunluğu elde edecekler, Siyonist Kardeşler de mecburen gizlilik içinde çalışmalarını sürdürürken daha memnun kalacaklar, Locanın adı da Siyonist Loca olmaktan çıkacak ve böylece Kudüs halkı nezdinde saygınlık kazanacaktır".¹²⁷

Diğer taraftan Moriah Locası yerel 'klerikler' (ruhban sınıfı), özellikle Fransız Kilise mensupları tarafından zulme maruz kalıyordu

*Başlangıçta Kudüs'te, Kanadalıların İskoç Ritinde çalışan bir Locaları vardı. Bu Locanın ritüeli o zaman halkın derin dindar tarzına fevkalâde uyuyordu. Sonra Türkiye Grand Orient'ının sırası geldi; bunların düşüncelerinde bariz bir ilerleme vardı. Loca, halkın yalnızca belirli bir kesimine ulaştığından veya başka nedenlerle, dindar cemaatlerde endişe uyandırmıyordu. Fakat bize karşı aynı tepkisizlik olmadı. Cemaatler, özellikle Assumptionistler, Kutsal Kentte bir GODF Locasının kurulduğunu öğrendiklerinde, büyük hiddet veya korkuya kapılarak, tüm barişçi dikkatimize rağmen, bize karşı savaşçı bir tavır aldılar.*¹²⁸

Moriah locası bu tarz bir Mason aleyhtarlığının sergilenmesinde, Fransa başkonsolosunu, başkonsolos yardımcısını ve bir Fransız rahibini suçlayarak, GODF'tan bunların değiştirilmesini talep ettiler. GODF'ın Fransa Dışişleri Bakanlığına (Quai d'Orsay) Müdahale etmeleri için yaptıkları müteaddit başvurularda, Moriah Locası, Fransız diplomat ve rahiplerin bu davranışlarına kendi ülkelerinde kesinlikle izin verilmeyeceğini vurguluyorlardı; ayrıca bu kişiler işlerini ihmal ediyor ve Fransa'nın menfaatlerini korumada isteksiz davranıyorlardı. Bu savı desteklemek için de, Fransa'nın Filistin'deki ticaretiyle genel iş hacmi, son on yılda birinci pozisyonundan beşinci pozisyona gerilemişti.¹²⁹

GODF'la yazışmaları nedeniyle, Filistin Localarının içinde faaliyetleri ile geliştirdiği projeler hakkında tek iz bırakan Loca Moriah olmuştur. Yalnız projeler anlatılarak, sonuçlar kaydedilmediğinden, projelerin ne kadarının hayata geçirildiğini bilemiyoruz. Loca üyelerinin kullanımı için bir "bilimsel, sosyolojik ve filantropik kütüphane kurulması"; Fransa Konsolosluğunun gözetiminde, Fransa'nın himayesine alınmış yeni azat edilen Fashlıların parasız sağlık bakımlarını gerçekleştirecek bir dispanser kurulması; Kudüs'te elektrik enerjisi üretecek ve elektrikle işleyen tramvay şebekesini kurmak için bir

Fransız şirketinin kurulması ve bu şirket için teşviklerin elde edilmesi gibi projeler vardı.¹³⁰ Teklif edilen tüm projeler arasında en idealist olanı Kudüs'te bir laik okulun açılmasıydı. Filistin'deki tüm okullar özeldi ve dini eğitim veriyorlardı. Devletin eğitim sistemi de, ilk sınıflarda Müslüman çocuklara dini eğitim vermektir.¹³¹ Moriah Locası halkın desteğini kazanmak üzere, bu son projelerini yerel bir gazetede yayınladıkları makale ile anlattılar ve kentte laik bir Fransız orta okulunun kurulmasını istemek için, Kudüs Konsolosu ile görüşecek bir heyeti görevlendirdiler. Konsolos yanıtında, laik okul yerine bakanlığından bir cemaat okulunun kurulmasını isteyeceğini söyledi. Moriah'a göre bu teklif, gerek Fransız, gerekse de masonik görüş açılarından kabul edilemezdi. Moriah'ın savı şöyleydi: "En kalabalık olan Rum, Arap ve Yahudi kesimleri çocuklarını bir Fransız cemaat (dinî) okuluna yollamayacaklarından ve projenin asıl amacının da bu kesime hitap etmek olduğundan, Fransız görüşü açısından göre bu proje kabul edilemezdi. Masonik görüşü açısından ise, yükselen nesli, fikirlerimizle eğitmenin bu mükemmel imkânını kaybedeceğimizden ve ayrıca, dinler üstü olma imajımız zedeleneceğinden, proje masonik açıdan da kabul edilemezdi".¹³²

Moriah Locası, 316 aile reisinin toplam 622 çocuk için imzaladıkları laik bir okulun açılmasına dair dilekçeyi ilgililere verdi.¹³³ Aynı tarihlerde Beyrut ve İskenderiye'de de benzer projelerin devreye sokulmasına rağmen, dilekçenin verilmesinden bir yıl sonra hâlâ yanıt alınmamıştı.¹³⁴ Arap basınında Filistin'de, Beyrut'taki Amerikan Üniversitesi modelinde, Filistin'de bir yüksek eğitim okulunun açılmasına dair Fransız projesinden bahis vardı, Moriah Locasının da bir "rasyonel düşünce okulu" açmasına dair, neticesiz haberler çıkmıştı.¹³⁵

1914'e gelindiğinde, Moriah Locası üyeleri ilk Frankofon elit tutkularından vazgeçtiler. Loca, "mütecanis yapı ve kardeşlik" ilkelerine sadık kalmakla beraber, yeterince Fransızca bilmeyenlerin Masonluğa katılmadıkları nedeniyle, Arapça çalışacak bir Locanın kurulmasına izin verilmesini istedi.¹³⁶ GODF'ın yanıtı açıklı. GODF arada bir Arapça çalışmaların yapılmasında mahzur görmüyordu, ancak "yerli laik kişilerin tekeris edilmelerinde büyük ihtiyatla hareket edilmelidir" diye ekliyordu.¹³⁷

Savaş başlayınca, her üç Filistin Locası faaliyetlerini durdurdular, Moriah da Arap şubesini kurma planlarını gerçekleştirilemedi. Barkai kapandı, Üstadı Muhterem ve üyeleri Anadolu'ya sürüldüler.

1919'da Araktinji sürgünden döndüğünde Loca merkezini virane olarak buldu. 1920'den 1924'e, Filistin'de, Arapların huzuru pahasına, "bir Yahudi yurdunun kurulmasına" yol açan İngiltere'nin Balfour deklarasyonu ve onu izleyen Filistin mandasının sonucunda başlayan Yahudi - Arap çatışmaları yüzünden Loca kapalı kaldı. 1929 çatışmalarından sonra, Barkai Locasının geri kalan Arap üyeleri de tüm üyeleri Arap olan Localara geçtiler. 1930'dan sonra, yükselen milliyetçi çatışmalarında bir sütun daha devrildi ve Yahudi - Arap karma Locaları geçmişte kaldı.¹³⁸

Müşterek görüş var olduğu müddetçe Osmanlı bağlamının heterojenliği karma Locaların gelişmesini teşvik etmişse de, mezhepçilikle milliyetçiliğin ihtilâf tohumları, sözde kutsal Mason nizamına sızdı. Mason Locaları ve bireysel Masonlar Osmanlı Filistin cemiyetinden ayrı yaşamıyorlardı, aksine bu cemiyetle bütünleşmişlerdi; Osmanlı bireyselliği, Osmanlı vatanseverliği, Avrupa ile etkileşme, cemaatler arası rekabet, her an bozulmaya hazır hassas dengeler üzerinde duruyordu.

* *
*

NOTLAR

---

¹ David Tidhar, *Barkai: Album ha-yovel (Barkai: 50. yıldönümü albümü)*.

² İbid (ayni eser)

³ David Tidhar, *Sefer Kis: Lishkat Barkai (Pocketbook: Barkai Locası)* (Tel Aviv: Ruhold, 1945)

⁴ David Yodilovitz, *Skira al ha-bniah ha-hofshit (A survey of Freemasonry)*

⁵ Joseph Bradley'e göre, sınıftan öte, "eğitim, kentleşme ve duygusallık" anahtardı. Joseph Bradley, "Subjects into Citizens: Societies, Civil Society and Autocracy in Tsarist Russia," *American Historical Review*, 107, 4(2002):1101. Bu yapı Keith Watenpaugh'un "Bourgeois Modernity, Historical Memory and Imperialism: The Emergency of an Urban Middle Class in the late Ottoman and Inter-War Middle East, Halep, 1908-1939" (Ph.D. Tebliği: UCLA, 1999) eserinin Orta Doğu bağlamında yankılanmaktadır. Watenpaugh'a göre, Halep vakanüvisi Kamil al-Ghazzi, ayan teriminin anlamını genişletmiş, geleneksel eşrafa ek olarak, kentsel üst orta sınıfı da dahil ederek, eğitim, kentleşme ve weltanschauung'un (dünya idrakı) önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda, Watenpaugh yalnızca ekonomik bir tanımlamadan kaçınarak, orta sınıfı "özel tarihsel durumlara bağlı entelektüel ve sosyal yapı" olarak tanımlamaktadır. S.9.

⁶ Georges Odo, "Les réseaux coloniaux ou la <magie des Blancs>," *L'histoire* (Special: Les Francs-Maçons), 256 (2001).

⁷ Jacob Landau'ya göre, Orta Doğu'da ilk Hürmason Locaları 18. yüzyılın ortalarında kurulmuşlardır (Halep, İzmir ve Korfu'da 1738, İskenderun'da (*Alexandretta*) 1740, Türkiye'nin Doğusunda, Ermenilerin yaşadığı bölgede 1762'de ve İstanbul'da 1768/69'da). Ancak, bunlar küçük, merkezlere bağlı olmayan, kısa ömürlü oluşumları ve haklarında, kuruluşlarının dışında bilgi yoktur. Jacob Landau, "Farmasuniyya" *The Encyclopedia of Islam: New Edition* (Supplement), (1982).

⁸ M. Şükrü Hanioglu, "Notes on the Young Turks and the Freemasons, 1875-1908," *Middle Eastern Studies* 25 (1989). 2. Paul Dumont'un "La Turquie dans les Archives du Grand Orient de France: Les Loges Maçonniques d'Obédiances Française à Istanbul du Milieu du XIXe siècle à la veille de la Première Guerre Mondiale," in Jean Louis Bacqué-Grammont and Paul Dumont, eds., *Economie et Sociétés dans l'Empire Ottoman* (Paris:Presses du CNRS, 1983). 19. yüzyılın ikinci yarısında Orta Doğu'da Masonluk hakkında seyahatname için bkz.: Robert Morris, *Freemasonry in the Holy Land. Or handmarks of Hiram's Builders* (Chicago: Knight and Leonard, 1876). İzmir'de Morris'in bulduğu sekiz Locanın bazıları etnik çoğunluklar içeriyordu. Beyrut'ta üç Loca vardı, Palestine adındaki 75 üyeli en büyüğünün (İskoçya Büyük locası) Güneyde Gazze, Kuzeyde Halep, Doğuda Bağdat kadar uzakta üyeleri vardı. Güncel değerlendirmeler için: Jurji Zeidan'ın 1989'da yayımladığı *Tarih al-Massuniya al-'am* ve 1886 - 1910 dönemi için, Shahin Makarios'un Mısır'da yayımladığı *al-Lota'if* adındaki Masonik magazin.

⁹ Osmanlı Sultanı Abdülhamit II, Hürmasonları Osmanlı toplumunda istenmeyen ve hükümdarlığına meydan okuyan Avrupalı akıncılar olarak değerlendirdiğinden, sıklıkla faaliyetlerine müdahale ediyordu. Son dönem Osmanlı İmparatorluğunda muhafazakâr kesim Hürmasonluğu Osmanlı rejimi

mine ve İslâm'a karşı tehlike olarak görüyordu. Jacob Landau, "Muslim Op position to Freemasonry," *Die Welt des Islam*, 36, 2 (1996).

10 Hürmasonluk, Yahudiler, misyonerler, komünistler, ateistler, devrimciler, Siyonistler ve Satanistlerle sözde işbirliği yapmakla suçlanıyordu. Katolik Kilisesi, sözde din ve ritüel karşıtı tutumundan dolayı Hürmasonlu ğu uzun zamandır eleştiriyordu - 1738'de Papa Clement XII Hürmasonları aforoz etti. "Freemasons", *Encyclopedia Judaica*. Orta Do ğu'da, yerel klerikal Mason aleyhtarlığı Robert Morris'in 1876'da Filistin'e yaptığı seyahat döneminde başlamıştı; Morris yerel rahiplerin Arapça Mason aleyhtarı broşürler yayımladıklarını yazıyor. Bkz.: Morris, *Freemasonry in the Holy Land*, 310. 1906'da Lübnan'da Hürmasonlara zulmedildi ve birkaç yıl sonra, Peder Louis Cheiko Arapça bir dizi Mason aleyhtarı broşür yayımlayarak organize Hürmasonlu ğa karşı cihat çağrısında bulundu. Fransa Grand Orient'inin (GODF) arşivlerine bkz.: Kutu 685; ve al-Ab Louis Cheiko al-Yasu'i, *Al-Sirr al-Masun fi Shi'at al-Farmasun Beyrut: Catholic Publication House*, 1910) Müslümanların Localara katılmalarına karşı "kışkırtıcı" (virulent) İslâmi muhalefet hakkında bir yerel örnek olarak bkz.: Yves Hivert-Messica, "France, Laïcité et Maçonnerie dans l'Empire Ottoman: La Loge <Prométhée>", à l'Orient de Janina (Epire) *Chroniques d'Histoire Maçonnique*, 45 (1992):125-6.

11 1908 Jön Türk devrimini eleştirenler Padişahı tahtından indirmeye çalışan Hürmasonları, Yahudileri ve diğer "düşmanları" suçluyorlardı; İngiliz Hükümeti bir Hürmason-Yahudi-Siyonist komplo görüyordu (İttihat ve Terakki). Bu komplo teorileri için bkz.: Jacob Landau, "The Young Turks and Zionism: Some comments," *Jews, Arabs, Turks* (Jerusalem: Magnes Press, 1993); Elie Kedourie, "Young Turks, Freemasons, Jews and the Question of Zionism in the Ottoman Empire, 1908-13," *Studies in Zionism*, 7/2 (1986). 1908 - 1914 arası "Din düşmanı ve halkın maneviyatını bozan Hürmasonlar" gibi başlıklarla basında yer alan yerel komplo teorilerine somut örnek olarak, 1909 ilkbaharında Jön Türkler'e yapılan karşı darbeyi gösterebiliriz. ([31 Mart Vak'ası (C.L.)]. Bkz.: "The Jews and the Committee for Union and progress" in *ha-'Olam*, v.3, no. 14 (27 Nisan 1909) ve "The Jews and the Committee for Union and Progress" in *ha-Herut*, v.1, no. 29 (14 Temmuz 1909).

12 Fransız Büyük Devriminden sonra, Fransız Hürmasonlu ğu güçlü bir anti-kerikal ivme kazandı ve 1877'de Tanrıya inanç şartını kaldırdı. Fransız obediyanları Tanrı yerine "Evrenin Ulu Mimarı" ibaresini kullanırlar. *L'Histoire* (Spécial: Les Francs-Maçons) 256, (2001): 24.

13 Hürmasonlukta üyelik hiyerarşik bir düzende kuruludur: yeni kabul edilenler "Çırak"tır, ikinci derece "Kalfa", üçüncü derece de "Üs-

tat" derecesidir. Her derecenin ezbere öğrenilmesi gereken kateşizmi ve ayrıntılı sembolik ritüeli vardır.

¹⁴ Hürmasonluğun İngiliz modeli muhafazakâr eğilimlidir ve genelde dinsel ve siyasal status quo'yu desteklerken, Hürmasonluğun Fransız tarzı (Orta Doğu ile özellikle Filistin'de geçerli olanı) liberal, felsefi eğilimli olup politik bağlantıyı ve eleştiriyi, hatta, ihtilâl teşvik etmiştir. Karim Wissa, "Freemasonry in Egypt from Bonaparte to Zaghloul", *Turcica*, 24, (1992).

¹⁵ Fransa Grand Orient'i, Fransa Büyük Locası, İtalya Grand Orient'i, İspanya Grand Orient'i, İskoçya Büyük Locası, ve sonradan Türkiye Grand Orient'i/Osmanlı Grand Orient'inin her biri Osmanlı Mason dünyasında hâkimiyet peşindeydi.

¹⁶ GODF Anayasasının ilk maddesi (http://www.godf.org/english/index_k.htm).

¹⁷ Paul Dumont, "La Franc-Maçonnerie Ottomane et les <Idées Françaises> à l'Époque des Tanzimat," *REMMM*, 52/53, 2/3 (1989). Ayrıca, bkz.: Thierry Zarcone, *Mystiques, Philosophes et Francs-Maçons en Islam: Rıza Tevfik, Penseur Ottoman (1868-1949), du Soufisme à la Confrérie* (Paris: Librairie d'Amérique et d'Orient Jean Maisonneuve, 1993).

¹⁸ Thierry Zarcone'ye göre, "Namık Kemal ve diğer Osmanlı reformcuların geliştirdikleri fikirlerin hepsi Hürmasonluktan gelme değildi. Osmanlı düşünürler, Mason olmadan önce kendi düşünce sistematiklerini zaten geliştirmişlerdi ve çoğunlukla, Namık Kemal örneğinde olduğu gibi, Masonik ideoloji içinde kendi düşüncelerinin yansımalarını gördüler." *Türk- İnan bölgesinde İslâmi reformist düşüncede Hürmasonluk ve onunla ilgili Akımlar* (yayımlanmadı - konferans tebliği)

¹⁹ Hanioglu'na göre, anayasa reformcuları tahttan indirilen Murat V 'i desteklediklerinden, Sultan Abdülhamit II'nin sonsuz düşmanlığını ve polis takibini kazandılar. "*Notes on the Young Turkes and the Freemasons.*"

²⁰ Eylül 1881 ile Eylül 1882 arasında Mısır'da 'Urabi devrimi Anglo-Fransız ekonomik ve siyasi ağırlığını, askeri görevlerde Türk-Çerkez inhisarını, ve Hidiv Tevfik'in otoritesini kaldırmak istedi. Albay Ahmet 'Urabi, Muhamet Ali hanedanı ve Avrupa güçlerine karşı cephe aldı. Urabi devrimi

başarısız oldu, sonucunda İngilizler Mısır'ı işgal ettiler ve hidiv sembolik bir hıviyetle sınırlı kaldı (*Wikipedia - C. L.*).

Bkz.: Juan Cole, *Colonialism and Revolution in the Middle East* (Princeton University Press, 1993) ve Wissa, "Freemasonry in Egypt from Bonaparte to Zaghloul", Eric Anduze, "La Franc-Maçonnerie Egyptienne (1882-1908), Chroniques d'Histoire Maçonnique, 50 (1999) ve Mısır Hürmasonluğunun siyasete etkisi için, A. Albert Kudsi-Zadeh, "Afgani and Freemasonry in Egypt," *Journal of the American Oriental Society*, 92, (1972).

21 Bkz.: Kudsi-Zadeh, "Afgani and Freemasonry in Egypt,". Başta İtalyan ve İngiliz Localarının üyesi olmasına rağmen, al-Afgani "Mahvel Watani" altında bir "milli Loca" kurdu.

22 Utterances of Jamal al-Din al-Afgani al-Huseyni yazarı Muhammad Paşa al-Makhzumi tarafından iktibas edildi, Ra'if Khuri de *Modern Arab Thought: Channels of the French Revolution to the Arab East* (Princeton: Kingston Press, 1983) 30'da atıfta bulundu.

23 Zarccone, "Freemasonry and Related Trends".

24 Hanioglu, "Notes on the Young Turks and the Freemasons". Hanioglu Osmanlı İmparatorluğunda, 1902'ye kadar Hürmasonluğun muhalefette aktif rolü olduğunu ve bir taraftan, zamanında Ermeni, Bulgar ve Arnavut Komitelerine destek verdiği gibi Jön Türk devrimini destekledi, ancak 1908 sonrasında İttihat ve Terakki ile Hürmasonluğun yolları ayrıldı. Zarccone'ye göre İttihat ve Terakki'nin kendisini de, gizlilik geleneğini sürdürdüğü, sadakat yemini ve hiyerarşik düzeni nedeniyle, bir para-masonik teşkilât olarak mütalaa edilmelidir. Bkz.: Zarccone, "freemasonry and Related Trends".

25 Is. Jessua, *Grand Orient (Gr. Loge) de Turquie: Exposé Historique Sommaire de la Maçonnerie en Turquie* (Constantinople: Française L. Mourkides, 1922).

26 Paul Dumont, "La Franc-Maçonnerie d'Obédience Française à Salonique au Début du XXe Siècle," *Turcica*, 16 (1984): 73.

27 Öke, "Young Turks, Freemasons, Jews and the Question of Zionism". Örneğin, 1908'de Veritas Locası, arşivlerine hükümetin tecavüzü nedeniyle bazı üyelerinin tehlikede olduklarını ileri sürerek GODF'in korumasını istemişti. İtalya Konsolosunun korumasında olan Makedonya Risorta Locası, Jön Türk eylemcilerine polis takibatından muafiyet temin etmişti.

28 Anduze, "La Franc-Maçonnerie Egyptienne", 79.

29 GODF, Fransa ve Müstemlekeleri için Yüksek Şûra, "Compte Rendu aux Ateliers de la Fédération des Travaux de l'Assemblée Générale du GODF

du 21 au 26 Septembre 1908," Compte Rendu des travaux du Grand Orient de France, 64 (1908).

³⁰ Landau, "Muslim Opposition to Freemasonry", 190.

³¹ Kedourie, "Young Turks, Freemasonry and Jews."

³² Dumont, "La Franc Maçonnerie d'Obédience Française à Salonique", 76

³³ Suleiman (Shlomo) Yellin'in (Beyrut) tarihsiz mektubu, Central Zionist Archives, A 412/13.

³⁴ Çırak Derecesi Tekris Töreni Yemin metni.

³⁵ Najdat Safwat, Freemasonry in the Arab World (London: Arab research Center, 1980) 16. Jessua, Grand Orient (Gr. Loge) de Turquie

³⁶ 1910 yılında, her ikisi de İskoç ritinde çalışan Mısır Büyük Locası ile Osmanlı Grand Orient'i arasında, Mısır'daki İskoç Riti'nde jürisdiksiyon hakkı üzerine ihtilâf çıktı. (Mısır formel olarak Osmanlı topraklarında gözükmemesine rağmen, esasta bir İngiliz müstemlekesi idi). Bkz.: Joseph Sakakini, *Rapport Concernant l'Irregularité de la Gr. L. D'Égypte* (n.p. : n.p., 1910) ve Joseph Sakakini, *Incident avec la Grande Loge d'Égypte: Rapport du Fr. Joseph Sakakini* (Constantinople: n.p., 1910) İskoçya Büyük Locası Osmanlı Grand Orient'inin meşruiyetini kabul etmiyordu. Bkz.: Dumont, "La Franc-Maçonnerie d'Obédience Française à Salonique", 76.

³⁷ Bu Locaların arasında, Vatan/La Patrie, Muhibban-ı Hürriyet/Les Amis de la Liberté, Vefa/Persévérance, Resne, Şafak/Aurore, Bisancio Risorta, Les Vrais Amis de l'Union et Progrès ve La Fraternité Ottomane. Jessua, Grand Orient (Gr. Loge) de Turquie.

³⁸ Bir kaynağın iddiasına göre, emperyalizme karşı mücadelede Talât Paşa Müslümanlar arası dayanışma kanalı olacak bir yer altı İslâm Hürmasonluk ağını kurmayı düşünüyordu. Bkz.: Öke, "Young Turks. Freemasons, Jews and the Question of Zionism", 210.

³⁹ Zarccone, Freemasonry and Related Trends, 17-18. Zarccone, basit bir Avrupa ideal ve standartlarının kabulü yerine bunu İslam yaratıcılığının örneği olarak görmektedir.

⁴⁰ Jessua, Grand Orient (Gr. Loge) de Turquie, 10.

⁴¹ Örneğin, Osmanlı Grand Orient'ına bağlı Localar: Selanik'te (Mithat Paşa), Kudüs'te (Süleyman Mabedi) ve Mısır'da (Nur al-Muhabba, al-Nasra, al-Talah ve Chams al-Muşreka).

42 Isaac Rabeno de Botton, Veritas Locası Üstadı Muhteremi 10 Ekim 1910'da GODF'a yazdığı mektup; Dumont, "La Franc-Maçonnerie d'Obédience Française à Salonique", 77.

43 Dumont, "La Franc-Maçonnerie d'Obédience Française à Salonique", 77.

44 Osmanlı Grand Orient'inin kapsamlı irdelenmesi için, bkz.: Eric An-duze, "La Franc-Maçonnerie Coloniale au Maghreb et au Moyen Orient (1876-1924): Un Partenaire Colonial et un Facteur d'Education Politique dans la Genèse des Mouvements Nationalistes et Révolutionnaires." Université des Sciences Humaines de Strasbourg, 1996.

45 Bazı Müslüman çocuklar Yahudilerin okullarına yollanıyorlardı (özelikle Alliance Israélite Universelle ve Evelynna de Rothschild kız okulu). Çoğunlukla çocuklar kendi cemaat okullarına gidiyorlardı. (Osmanlı devlet okulları Rudiyya, teknik olarak her üç dine açık olmalarına rağmen, Müslüman olmayan çocukların bu okullara devam ettiklerine dair bir bilgi edinemedim). Seçkin Osmanlı gençleri, hukuk, tıp ve diğer konularda Başkentte üniversitelere gittiklerinden, burada her üç dinden öğrenciler vardı. Ayrıca birçok hali vakti yerinde genç de, Beyrut'taki Amerikan Üniversitesine gidiyorlardı.

46 Paul Dumont l'Union d'Orient locasının 1869 üye matrikül cetvelini örnek olarak göstermektedir: 143 üyenin 53'ü Müslümandı. Bunlar yargıç, asker, bürokrat, dinsel cemaat liderleri ve birkaç eşraf. Bkz.: Dumont, "La franc-Maçonnerie ottomane et les <Idées Françaises> à l'Epoque des Tanzimat." Buna mukabil, 1908'de Mısır Büyük Locasından ayrılarak "özgürlüğü yaşamak ve ilân etmek üzere" Le Caire (Kahire) Locası tarafından kurulan Mısır Grand Orient'inin üye çoğunluğunu azınlıklar oluşturuyordu. Bibliothèque Nationale de France, FM2-140.

47 Landau, "Farmasuniyya".

48 Lübnan, Suriye ve Mısır'da eşraf sınıfı Hürmasonlukta çoklukla temsil ediliyordu. Bkz.: Safwat, Freemasonry in the Arab World.

49 Robert Morris'in 1876 seyahatnamesine göre Suriye valisi Muhammed Raşit, Yafa kaymakamı Nureddin Efendi, Nablus kaymakamı Muhammed Sa'id Masondu. Morris, Freemasonry in the Holy Land.

50 Cole, Colonialism and Revolution in the Middle East."

51 Wissa, "Freemasonry in Egypt from Bonaparte to Zaghloul".

52 Cole, Colonialism and Revolution in the Middle East.", 147

53 Odo'ya göre Cezayir'de ilk Arap Mason 1839 yılında tekris edildi; 1864'te Emir Abd el-Kadir'in Hürmasonluğa kabul edilişi, sömürgeci/sömürge toplumları arasında bir pata durumunu (yenen ve yenilenin olmadığı) ve Müslümanların de facto Fransız Hürmasonluğuna entegre oldukları bir durum yaratmıştır. Bkz.: Odo, "Les réseaux coloniaux ou <la Magie des Blancs>".

54 Jacob Landau'nun ifadesine göre, Loca üye sayıları genelde mütevazı olmuşsa da (bir düzine - 100 üye), yüksek aidatlar nedeniyle, toplumda sivrilmiş kişilerle "hali vakti yerinde olanların" oranı yüksekti. Landau "Farmasuniyya"

55 Balkanlarda çoğunlukla Localarda Yahudi, Ermeni ve Müslüman üyeler olmakla beraber, Rumlar Yunanistan Grand Orient'ına bağlı Localarda toplanıyorlardı. 1897 Yunanistan - Osmanlı savaşı ile kapanana kadar, Janina'da "Prométhée" Locasının nüfusu karışıktı. Paul Dumont, "La Franc-Maçonnerie dans l'Empire Ottoman: La Loge Grecque Prométhée à Janina," in Daniel Panzac, ed., Les Villes dans l'Empire Ottoman: Activités et Sociétés (Paris Presses du CNRS, 1991) ve Yves Hivert-Messeca, "France, Laïcité et Maçonnerie dans l'Empire Ottoman."

56 Royal Solomon Ana Locası 7 Ağustos 1873'te kuruldu; Locanın Üstadı Muhteremi Rolla Floyd idi. File{18368}; National Archives Microfilm Publication M862, roll 1034); Jerusalem; Numerical File, 1906-10; Central Files of the Department of State, Record Group 59; National Archives - College Park (bundan böyle NACP).

57 Leon Zeldis, "Israeli Freemasonry" (www.freemasonry.org.il).

58 File {18368};(National Archives Microfilm Publication M862, roll 1034), Jerusalem; Central Files of the Department of State, Record Group 59; NACP

59 Bir Masonik rapora göre kurucuların bazıları: Ahmet Bedir al-Khalidi, Gabriel Samoury, Cesar 'Araktinji, Tamari ve "başkaları"; Yahudiler arasında: Moritz Steinberg, Yosef Feinberg, Menachem Stein, Ya'kov Litwinsky, David Moyal, Avraham Levy ve Michal Horwitz. Bkz.: ha-Boneh he-Hofschi (Ocak 1935). CZAA192/1108.

60 Zeldis, "Israeli Freemasonry". Araştırmacıların çoğu Locayı bu yabancı grubun kurduğunu iddia ederken, loca tarihçileri yerel inisiyatifin söz konusu olduğunda ısrarcılar.

61 Tidhar, Barkai: Album ha-yovel.

62 Ha-Boneh he-Hofschi (Ocak 1935). CZA A192/108.

63 Zeldis, Israeli Freemasonry.

64 Söz konusu dönemde Orta Doğuda diğer önemli GODF Locaları şöyledi: Suriye (Aleppo, Kuruluş: 1890); Le Linam (Beyrut, kuruluş: 1876); Les Pyramides d'Egypte (İskenderiye, 1891-1900); Le Nil (Kahire, kuruluş: 1894); Etoile du Bosphore (İstanbul, 1880); ve Veritas (Selanik, kuruluş: 1904). GODF, Katalog.

65 22 Nisan 1904, Schönberg'ten GODF'a mektup. Muhaberatı Loca İbranic "Barkai" adı ile anılmaktadır. GODF, Kutular: 1126-7.

66 19 Mart 1906 tarihli Schönberg'ten GODF genel sekreteri Vadecard'a mektup. GODF, Kutu 1126-7.

67 Idem.

68 Barkai'dan GODF'a 31 Ağustos 1908 tarihli mektup. Söz konusu edilen rapor arşivde bulunamadı. Şikâyetlere cevap olarak, yeni hükümetle yakın bağları olan Selanik'teki Veritas Locası, Filistin'deki durumu Jön Türklerle bildirerek tazminat talebinde bulunma vaadinde bulundu. Veritas'tan Barkai'a mektup, 20 Ekim 1908, GODF, Kutu 1126-7.

69 Birinci Dünya Savaşı öncesi Filistin'de üç Locanın belgelerini buldum: Barkai, Temple of Salomon ve Moriah. 1910-11 yıllarında Yafa'da, Shimon Moyal tarafından kurulan bir gayri-muntazam (tanınmayan)Loca da vardı. Barkai'ın, "sağdan - soldan insanları" tekris ettiğine dair şikâyetinden başka, bu Loca hakkında bilgimiz yoktur. Barkai'dan GODF'a mektuplar, 10 Şubat 1911. GODF, Kutu 1126-7. Bir İsraili Hürmason asgari olarak bir Locanın daha bulunduğunu iddia etmiştir: Hayfa'da, Carmel Locası. Zeldis, "Israeli Freemasonry". Ben de, ülkenin Kuzeyinde bir Locanın varlığı ile ilgili bilgileri ulaştım, ancak belge yok. Fransa'nın Hayfa Konsolos yardımcısının 20 Şubat 1912'de Fransa Dışişleri Bakanına mektubu. Microfilm roll 134, Correspondence Politique et Commerciale/Nouvelle Série (Turquie), France - Ministère des Affaires Etrangères (bundan böyle FMAE). Encyclopedia Judaica'da "Freemasons" İskoçya Büyük Locasından berat alarak 1910-11'de üç Locanın kurulduğunu yazmaktadır. Bu bilgi herhalde doğru değildir.

70 Yodikolovitz, Skira 'al ha-bniah al-hofshit, 12. Alexander Fiani ve Maurice Schönberg Locanın ilk Üstadı Muhterem ve sekreteri olarak görev yapmışlardır. 1907'de Cesar 'Araktinji Üstadı Muhterem olarak seçildi, (bazı kesintilerle) 1928'e kadar bu görevde kaldı.

71 GODF, Kutu 1126-7, ve David Tidbar'ın Barkai: Album ha-yovel 'den alınan data ile bütün Loca istatistikleri yazar tarafından hazırlanmıştır.

72 Bkz.: Mordechai Eliav, Die Juden Palästinas in der deutschen Politik: Dokumente aus dem Archiv des deutschen Konsulats in Jerusalem, 1842-

1914 (Tel Aviv: ha-Kibbutz ha- Meuchad, 1973).

⁷³ 1905 Osmanlı nüfus sayımına göre, Kudüs'ün 32.000 Osmanlı nüfusu nun %41.3'ü Yahudi, %33.8'i Müslüman ve %24.8'i Hıristiyan'dı. Osmanlı olmayan Yahudiler de sayıma ilâve edilir idiyşeler, Yahudi oranı çok daha fazla olacaktı. Bkz.: Uziel Schmelz, "The Population of Jerusalem's Urban Neighbourhoods according to the Ottoman Census of 1905", Scripta Hierosolymitana 35 (1994).

⁷⁴ Selanik Hürmasonlarının sosyal ortamını değerlendirmek için, bkz.: Dumont, "La Franc-Maçonnerie d'Obédience Française à Salonique"; Janina Locasinın tertibini müzakere etmek için, bkz.: Dumont, "La Franc-Maçonnerie dans l'Empire Ottoman" ve Hivert-Messeca, "France, Laïcité et Maçonnerie dans l'Empire Ottoman"; Mısır Hürmasonluğunun sosyal temeli için de, bkz.: Cole, Colonialism and Revolution in the Middle East.

⁷⁵ Rashid Khalidi, "Society and Ideology in Late Ottoman Syhria, in John Spangolo, ed., Problems of the Modern Middle East and Historical Perspective: Essays in Honor of Albert Hourani (Ithaca: Reading, 1992), 126.

⁷⁶ Kamal al-Din 'Arafat Nablus belediye Başkanı idi.

⁷⁷ Rafiq ve Süleyman Abu Ghazaleh Nablus'ta sivil yargıçtı.

⁷⁸ Gazalı Sa'id Abu Khadra majlis al'umumi 'de görev yapmıştı ve 1912 Osmanlı Meclisi için adaylığını koymuş, ama seçilememişti

⁷⁹ Umar al-Bitar Hayfa Belediye Başkanı idi.

⁸⁰ Jaffan Dajani ailesinin sekiz ferdi Barkai Locası üyesiydi. Her biri, Osmanlı adalet, belediye, bürokratik ve eğitim kadrolarında çalışıyordu.

⁸¹ Al-Khalidi ailesinin dört ferdi Barkai Locası üyesiydi. Jamil al-Khalidi, aynı zamanda Süleyman Mabedi Locasının da üyesiydi. Sa'id Ahmet Naşasıbi ve Ragıp Naşasıbi Barkai Locası üyesiydi; Ragıp 1912'de Osmanlı Parlamantosuna seçildi, aynı zamanda Süleyman Mabedi Locasının da üyesiydi.

⁸² Sa'id Ahmet Naşasıbi ve Ragıp Naşasıbi Barkai Locası üyesiydi; Ragıp 1912'de Osmanlı Parlamantosuna seçildi, aynı zamanda Süleyman Mabedi Locasının da üyesiydi.

⁸³ Atallah, Ya'qub ve Yusuf Burdqush Beyrut Amerikan Üniversitesinden yeni mezun olmuşlardı.

⁸⁴ Yusuf ve Na'im al-Issa Barkai Locası üyesiydi. Yusuf İttihad ve Terakki Komitesinin ileri gelen Yafa üyesiydi ve Filistin adındaki önemli gazetesinin editörüydü.

- 85 Selim Ve Wadie Mantura iş adamıydı.
- 86 George, Hanna ve Jean Sleim tüccardı.
- 87 Ricardo Habib Soulbani Osmanlı Bankasında çalışıyordu, Şükrü Derabane tren istasyonunun şefiydi.
- 88 Emil Tamari tercümandı, Wadih Salim Tamari de iş adamıydı.
- 89 Amzalek'ler Yafa'ya Cebelütarık'tan gelen zengin Yahudilerdi, İngiliz vatandaşları idiler.
90. Sefaradi eşrafından birkaç Elyaşar Kudüs'te Hahambaşı olmuşlardı.
91. Manis'ler Hebron'da en gözde Yahudi ailesiydi
- 92 David Moyal, Yafa'ya Kuzey Afrika'dan gelen zengin bir Yahudi ailesinin oğluydu, avukattı, emlakçılık yapıyordu ve sık sık Yahudi - Arap anlaşmazlıklarında arabuluculuk yapıyordu
- 93 Kudüs'ten başka bir önemli Haham ailesi
- 94 Valero'lar Kudüs'te bankerlik yapan zengin Sefaradi Yahudi ailesiydi. Ailenin üç ferdi Moriah ve Barkai Localarının üyesiydi.
- 95 Benjamin Nathans'dan iktibasla, "Habermas's Public Sphere in the Era of the French Revolution", French Historical Studies, 16, 3 (1990): 633.
- 96 Örneğin, Moriah Locası için tekris ödeneği, 2 taksitte ödenebilecek 100 Frank idi; İkinci dereceye Geçiş harcı 20 Frank, üçüncü dereceye Yükseliş harcı da 40 Frank idi. Yıllık aidat 30 Franktı ve ilk üç ayda ödenmeliydi, başka bir locadan tebenni harcı yıllık 40 Franktı, Tebenni eden Üstat derecesinde ise 10 Frank tenzilat yapılıyordu. Önemli bir ayrıntı: Osmanlı ordusu subayları aidat ödemekten muaf tutuluyorlardı. Bkz 11 Mart 1913 mektubu. BN, RES FM2-142. Bu ücretler yevmiye ile çalışan birileri için çok yüksekti. Bir kunduracı günde 0.5-2 Frank kazanırken, döşemeci 6-8 Frank kazanırdı. Doktorların kazancı, yıllık, 6-15000 Franktı, avukatlar yılda 1000-3600 Frank kazanabiliirdi. Bkz.: "La Palestine Economique", May 1, 1908, Box 477, FMAE; ve Ruppini to ZAC, April 25, 1912. CZA, Z3/1448.
- 97 Clay'e göre, Osmanlı Bankası çoğunlukla Hıristiyanları işe alırdı, Yahudilerle Müslümanlara yalnızca alt kademedede iş verirdi, "The Origins of Modern Banking in the Levant: The Beranch Network of the Imperial Ottoman Bank, 1890-1914," International Journal of Middle East Studies 26/4 (November 1994).
- 98 Jessua, Grand Orient /Gr. Loge) de Turquie.

99 Rashid Khalidi, Kudüs Milletvekili Ruhi Al-Khalidi'nin de GODF'a üye bir Mason olduğunu yazmıştı. Her ne kadar Filistin Localarının matrikül cetvellerinde onun ismine rastlamamış olsam da, Bordeaux'da Konsolos olarak vazife gördüğünde Masonluğa kabul edildiğini sanıyorum. Rashid Khalidi, *Palestinian Identity: The Construction of Modern National Consciousness* (New York: Columbia University Press, 1998) 79.

100 Muhtelif Mısır Localarının arşivlerinden, ağ kurmak üzere zaman zaman toplantıların tertip edildiğini biliyoruz. Masonlar seyahat ettiklerinde gittikleri yerlerde onlara kucak açan bir hazır ağ buluyorlardı. Bkz.: CZA A 192/812.

101 Yosef Eliyahu Chelouche, *My Life* [Parshat Hayai], 1870-1930 (Tel Aviv: Stroud, 1930) 194.

102 Halen Barkai Locasının sekreteri olan kişi Locanın Osmanlı döneminden kalan arşiv malzemesinin ellerinde olup olmadığına dair soruma cevap vermeyi reddetti. Uzun süre Locanın Üstadı Muhteremi olan Cesar Araktinji, Birinci Dünya Savaşından sonra GODF'a yazdığı raporda, Locanın karargâhı olan evinin savaş esnasında yıkıldığını ifade etmişti. Muhtemelen, Masonların savaş esnasındaki sürgün yaşamları ile izleyen sonraki savaşlarda Locanın tüm evrakları kaybolmuş olabilir. Araktinji'nin Konya'dan GODF'a 8 Ocak 1919 tarihli mektubu. GODF, Kutu 1126-7.

103 1913 kışında, Salvatore Garcea adında bir İtalyan Moriah Locasına sızdı ve Locanın faaliyetlerini Mason aleyhtarı Fransa Konsolosu ile dini cemaatlere rapor etti. Bu ifşaatın sonucunda, Locanın yedi ya da sekiz üyesi iflas etmiş. Garcea sonraları Mısır'da bir Loca kurmaya çalışmış, bu arada Yahudi olduğunu iddia ederek saygın bir hahamın kızının da onurunu zedelemiş. Frigere'den GODF'a, 12 Şubat 1917. BN, RES FM2-142.

104 Örneğin, Osmanlı ordusunun kışlık üniforma ihtiyacının teminine yardımcı olmak üzere para toplanan ziyafetler tertip edilirdi.

105 Örneğin, her şeyini kaybeden Anis Djaber Bey'e yardım etmek üzere Loca Eylül 1908'de harekete geçti. Araktinji de GODF nezdinde teşebbüs ederek emeklilere ve işini kaybedecek olanlara yardımcı olmalarını istedi. 1907'de Astruc Kudüs'teki Rothschild Hastanesine müdür olmak üzere, Paris'in yardımıyla başarılı bir lobi çalışması yapmıştı. Ancak Yafa-Kudüs demiryolu ve Yafa Limanı Messageries Maritimes Şirketlerinden haksız yere çıkarılan iki Mason konusunda, GODF, Yafa'nın Fransa'ya olan önemi nedeniyle, yardımcı olmayı reddetmişti. Temmuz 1913 tarihli mektup. GODF Kutu 1126-7.

106 Instituto de Cultura Juan Gil-abert, Exposición: La Masonneria Española, 1728-1939, 34.

107 GODF. Fransa ve Fransız müstemlekeleri için Yüksek Şûra, Sembolik İkinci Derece (Kalfa) için talimat.

108 Al-Yasu'i, al-Sirr al_Masun Fi Shi'at al-Farmasun.

109 11 Ocak 1910. GODF, Kutu 1126-7.

110 11 Ocak 1910. GODF, Kutu 1126-7.

111 Hafız al-Sa'id. Araktinji son not olarak şunları ilâve etti: "Osmanlı Grand Orient'ına tüm sefil niteliklerini yazdık, özellikle seçiminin despotik yoldan olduğunu ifade ettik". Barkai'dan GODF'a 8 Kasım 1909 tarihli mektup. GODF, Kutu 1126-7.

112 Araktinji'den GODF'a, 7 Nisan 1913 tarihli mektup. GODF, Kutu 1126-7.

113 Bkz. André Combs, "Le Grand Orient de France en Palestine," Chroniques d'Histoire Maçonnique, 52 (2001): 37.

114 11 Mart 1913. BN, RES FM2-142.

115 11 Mart 1913. BN, RES FM2-142.

116 29 Nisan 1913. BN, RES FM2-142.

117 Avraham Abushadid, Yom Tov Amon, Nissim Farhi, Ezra Astruc ve Moshe Yehaia; İbrahim Cattan; ve Henry Frigere ve Marcel Drouillard.

118 Tüm Yahudi üyelerin Osmanlı topraklarında doğmuş olmalarına rağmen (ikisi Kudüs'te, biri İstanbul'da ve ikisi Sofya'da) onlara "yabancılar" deniyordu. BN, RES FM2-142.

119 Araktinji'den GODF'a, 7 Nisan 1913. GODF, Kutu 1126-7

120 GODF'tan Araktinji'ye, 24 Nisan 1913. GODF, Kutu 1126-7.

121 Her ne kadar GODF Localarında ritüel dili Fransızca idiyse de, Barkai Paris Merkezine, bir çok üye yeterince Fransızca bilmediğinden, ritüel dışı Loca faaliyetlerinde Arapça dilini kullandıklarını bildirmişti. Mısır'da bir Loca (Les Amis du Progrès, Mansura), Fransızca bir özet vererek Arapça'ya çevirdikleri ritüelleri kullanıyorlardı. Araktinji'den GODF'a mektup, 19 Mayıs 1911. GODF. Kutu 1126-7.

- 122 Araktinji'den GODF'a, 24 Haziran 1913. GODF, Kutu 1126-7.
- 123 Frigere'den GODF'a, 27 Haziran 1913. BN, RES FM2-142. Bu mektup Lucien Sabah'tan iktibasta bulunuyordu, "La Loge Moriah à İş'Or_ de Jérusalem, 1913-14," Chroniques d'Histoire Maçonnique, 35 (1985), 70-74. GODF, Kutu 1126-7. Araktinji'en GODF'a, 24 Haziran 1913.
- 124 İbid.
- 125 Bkz.: Khalidi, *Palestinian Identity and Neville Mandel, The Arabs and Zionism before World War 1* (Berkeley: University of California Press, 1976).
- 126 Araktinji'den GODF'a, 24 Temmuz 1914. GODF, Kutu 1126-7.
- 127 İbid.
- 128 18 Ekim 1913. Sabah'tan iktisap, "La Loge Moriah".
- 129 Sabah, "La Loge Moriah".
- 130 Moriah'a göre, "Başta ticari gibi gözükken bu proje, aslında seküler bir çalışmadır ve gerçekleşmesini heyecanla bekliyoruz. Kudüs'te Fransız seküler nüfusun çok kısıtlı olduğu bilinmelidir", bunların çoğu da Hürmasondu. "Nüfusun geri kalanı tüm dinlerin ruhban sınıflarından oluşuyor." Moriah'tan GODF'a, 2 Ekim 1913. BN, RES FM2-142. 1912'de Henry Frigere Fransız hükümetine bir mektup yazarak, her üç dinin ileri gelenlerinin kurduğu Société Commerciale de Palestine modelinde bir Fransız imtiyaz şirketinin kurulmasını öneriyordu. Bkz.: Frigere'nin 17 Mayıs 1912 tarihli mektubu. BN, RES FM2-142.
- 131 Moriah Locası üyesi Nissim Farhi'nin (Kudüs'te AIU ilk okulunun müdürü) sunduğu rapora göre Kudüs'te altı din/ mezhep ve beş değişik milliyete mensup 20 okul 10.000 öğrenciye eğitim sağlıyordu. 19 Haziran 1913. BN, RES FM2-142. El Liberal'de çıkan bir rapora göre Kudüs'te 73 okul vardı.
- 132 Sabah, "La Loge Moriah".
- 133 18 Ekim 1913. BN, RES FM2-142.
- 134 Bkz.: CZA, A192/812 ve CZA, A192/816, özellikle "L'Assemblée Maçonnique de la Neutralité Scolaire et des Etudes Laïques"(Okul Eğitiminin Tarafsızlığı ve Laik Eğitim Masonik Toplantısı) nın Kasım 1910 toplantısı. Lübnan'da, Le Liban Locası üyeleri "dinsel eğitimin sonucunda, ülkenin bölüneceğini, toleranssızlık ve dinsel nefretin artarak sürdürüleceğini" iddia ediyorlardı.

135 10 Şubat 1914. BN, RERS FM2-142.

136 Moriah'tan GODF'a, 25 Mayıs 1914. BN, RES FM2-142.

137 GODF'tan Frigere'ye, 11 Haziran 1914. BN, RES FM2-142. Bu cümle orijinal mektupta çizilmişti. Muhtemelen ya aşırı keskin olmasından, ya da zaten malûm olanı ifade ettiğinden.

138 Bkz.: Tidhar, Barkai: Album ha-Yovel ve David Tidhar, Sefer Ahim: 60 Years of Barkai [Book of Brothers: 60 Years of Barkai] (Tel Aviv).

LESSİNG: ERNST İLE FALK

İKİNCİ BÖLÜM^(*)

Çeviren : Ahmet ÖRS

LESSİNG: ERNST AND FALK

Gotthold Ephraim Lessing is a German Freemason and one of the most eminent literateurs of the 18 th century, born in 1729 died in 1781 . He was made a Freemason at Hamburg and was author of "Ernst and Falk" and "Nathan the Wise", a dramatic poem. He was a strong advocate of the Templar origin on Freemasonry, holding that the Fraternity, sprang out of the Temples of London, and modified by Sir Christopher Wren.

The full title of this work is "Ernst and Falk, Conversations for Freemasons" which explained Freemasonry in conversational form. It was published in 1778 and at that time became very popular . It was first translated into English in 1854.

ÜÇÜNCÜ BİR KİŞİNİN ÖNSÖZÜ

İlk üç konuşmanın yazarı, bildiği gibi bunların devamını da basılmaya hazır taslak haline getirmişti. Fakat tam o sırada aynı

yüce makamdan bunları yayınlamaması için bir işaret aldı.

Ama daha önce bu dördüncü ve beşinci konuşmaları bazı dostlarına vermişti Anlaşılan, bunlar da onun izni olmadan bu konuşmaları kopya etmişler. Bu kopyanın biri şimdiki yayımcının eli-

---

(*) *Lessing: Ernst and Falk - ilk bölümü için Mimar Sinan Dergisi sayı 151, sh.57'ye bakınız. MİMAR SİNAN*

ne, garip bir rastlantı sonucu geçti. O da bu kadar görkemli gerçeklerin yayınlanmasının önlenişine üzüldü ve izin almadan bas maya karar verdi.

Bu kadar önemli konular üzerine herkes için ışık tutmak özlemi, bu küstahlığı yeteri kadar mazur gösteremezse de, bu konuda savunma yollu, yayımcının Mason olmadığından başka bir şey söylenemez.

Bundan başka onun, bu tarihin bazı dallarına karşı beslediği ihtiyat ve saygı yüzünden, eserde tam olarak yazılmış bazı isimleri baskı sırasında çıkarmış olduğu da görülecektir.

DÖRDÜNCÜ KONUŞMA

Falk: Hoş geldin Ernst! Nihayet yine görüşebildik! Ben içme tedavimi çoktan bitirdim.

Ernst: Bari iyileşebildin mi? Memnun oldum.

Falk: Bu da ne? "Memnun oldum" sözü bundan daha kızgınlıkla söylenemez.

Ernst: Kızgınlım da! Nereydeyse sana da kızacağım.

Falk: Bana mı?

Ernst: Sen beni budalaca bir harekete sürükledin - Bak buraya! - Ver elini bana! Ne dersin buna? Omuz mu silki-

yorsun? Hah! Bir de bu eksikti!

Falk: Ben mi seni buna sürükledim?

Ernst: Bunu istemeden yapmış olabilirsin.

Falk: Ama yine de suçluyum, değil mi?

Ernst: Tanrı adamı halka, içinde bal ve yağ akan bir diyardan söz ederse, halk oraya özlem duymaz mı? Eğer Tanrı adamı onları Adanmış Diyar yerine kupkuru bir çöle götürürse, söylenmeyip de ne yaparsınlar?

Falk: Haydi, haydi! Zarar bu kadar büyük olamaz. Üstelik senin, atalarımızın mezarında çalışmış olduğunu da görüyorum.

Ernst: Ama onlar alevlerle değil, dumanlarla çevrilmişti.

Falk: Öyleyse duman dağılıncaya kadar bekle, alevler ısıldayacak ve ısıtacak.

Ernst: Alev ısıldayınca kadar ben dumandan boğulacağım. Görüyorum ki, ancak dumana daha çok dayanabilenler, bu alevle ısınacaklar.

Falk: Herhalde sen, eğer yabancı, zengin bir mutfağın dumanıysa, bu dumandan gözlerinin yanmasına seve seve katlanan kimselerden söz etmiyorsun, değil mi?

Ernst: Herhalde sen de onları tanıyorsun?

Falk: Onlardan söz edildiğini duydum.

Ernst: Daha iyi ya, beni bu çürük buz üzerinde sürüklemene ne gerek vardı? Hiçliğini kendin de pekâlâ bildiğin şeyleri süsleyerek benim gözlerimi kamaştırman neden-di?

Falk: Üzüntün seni haksızlığa sürüklüyor. Sana Masonluk-tan söz ettiğim zaman, her namuslu insanın Mason olmasına ne kadar az gerek olduğunu birçok yollarda belirtmedim mi? - Hem de ne kadar gereksiz! - Hatta ne kadar zararlı olduğunu...

Ernst: Olabilir.

Falk: Sana, Mason olmadan da Masonluğun en yüce görevlerini yerine getirmenin mümkün olduğunu söylemedim mi?

Ernst: Evet, bunları hatırlıyorum. Ama sen bilirsin, benim hayalim kanatlarını açıp, bir kere çırpıtı mı, artık onu tutamam ki. Ona böyle bir tuzak yemi göstermiş olmandan başka bir kusur bulmuyorum sende.

Falk: Bu yeme eriştin, hemen de ondan bıktın, değil mi? Peki niyetini bana niçin bir kelimeyle olsun açmadın?

Ernst: Açsaydım bana bunu yapmamı mı önerecektin?

Falk: Hiç kuşkun olmasın. Kim hareketli bir çocuğu, sadece ara sıra düşüyor diye, yeniden çocuk arabasına girmesi için kandırmaya çalışır? Seni övmüyorum. Ama sen o kadar ilerledin ki, artık yeniden başlayamazdın. Beri yandan, ne olursa olsun, senin için bir ayrıcalık gözetilemezdi; bu yolu herkes geçmek zorundadır.

Ernst: Eğer yolun bundan sonraki bölümünden daha fazla bir şey bekleyebilseydim, bu yola düştüğüme pişman olmazdım. Ama hep ilerisi için vaatler, yine vaatler, vaatlerden başka bir şey yok.

Falk: Şimdiden vaat ediyorsa ne iyi! Peki, sana ne vaat ediyorlar?

Ernst: Sen de bilirsin, İskoç Masonluğunu, İskoç Şövalyeliğini.

Falk: Evet doğru. Ama İskoç şövalyeliğinin vaat ettiği ne var?

Ernst: Kim bilir!

Falk: Ya senin gibiler, Masonlukta yeni olan ötekiler de bir şey bilmiyorlar mı?

Ernst: Onlar mı? Onlar çok şey biliyor! Birçok şey bekliyorlar! - Biri altın yapmak istiyor, öteki ruhları davet etmek istiyor; bir üçüncüsü Tampliyeliği yeniden canlandırmak istiyor. Gülümsüyorsun! Sadece gülümsüyor musun?

Falk: Başka ne yapabilirim?

Ernst: Böyle sapıklara kızdığını gösterebilirsin.

Falk: Eğer bir şey beni onlarla yeniden barışmaya zorlamasa!

Ernst: Nedir bu?

Falk: Bu hayallerin hepsinde gerçeği aramayı buluyorum. Bütün bu çıkmaz yollardan doğru yolun nereye doğru gittiği tahmin edilebiliyor!

Ernst: Simyacılıktan da mı?

Falk: Simyacılıktan da! Gerçekten altın yapılabilir mi, yoksa yapılamaz mı, bu benim umurumda bile değil. Ama şuna eminim ki, akıllı insanlar ancak Masonluk için bunu yapmak isteyecekler. Filozof Taşını bulabilen ilk ve en kusursuz insan da o anda Mason olacak. - Dünyadaki gerçek ve uydurma altın yapıcılar hakkındaki haberlerin hep bu düşünceyi güçlendirmesi de garip.

Ernst: Ya ruh çağırıcılar?

Falk: Onlar için de durum aşağı yukarı aynı. Yani ruhların, bir Franmasonun sesinden başkasını duymalarının olanaksız oluşu.

Ernst: Böyle şeyleri nasıl ciddi ciddi söyleyebiliyorsunuz?

Falk: Bütün kutsallıklar hakkı için! Bunlar ne kadar ciddi-

diyse, benim sözlerim de o kadar ciddi.

Ernst: Keşke öyle olsa! - Ya yeni Tampliyelere ne diyorsun?

Falk: Asıl onlar!

Ernst: Görüyor musun? Sen de onlar için bir şey söyleyemiyorsun. Çünkü Tampliyeler bir zamanlar vardı. Altın yapıcılar ve ruh çağırıcılar hiçbir zaman olmadı. Buna göre, asıl söylenebilecek olan, Masonların bu hayal ürünlerine karşı tutumlarının ne olacağını belirtmek; yoksa onları gerçekleştirmeleri değil.

Falk: Ben bunu sadece bir açmazla belirtebileceğim: Ya şu, ya bu.

Ernst: Bu da iyi! Ama hiç değilse iki önermeden birinin doğru olduğu bilinseydi: Ya bu Tampliyelik olsaydı, ya da -

Falk: Ernst! Birak şu alayları artık. Vicdanım hakkı için. Bunlar, tam da bunlar ya doğru yoldalar, ya da doğru yola hiçbir zaman erişme umudu bulunamayacak kadar ondan uzak.

Ernst: Ben, ne söylersen dinlemek zorundayım. Çünkü senden daha kapsamlı açıklamaları istemek -

Falk: Niçin olmasın? Artık saklılıkların sırlar sayılması yeterli kadar uzun sürdü.

Ernst: Ne demek istiyorsun bununla?

Falk: Sana daha önce de söylediğim gibi, Masonluğun sırrı, Mason isterse bile, ağzından çıkmayacak şeyler. Saklılık ise, söylenebilecek, fakat bazı zamanlar, bazı ülkelerde kâh kıskançlık yüzünden saklanan, kâh korkudan söylenemeyen, kâh akıllılık ederek açığa vurulamayan şeyler.

Ernst: Örneğin neler?

Falk: Örneğin! Önce bu Tampliyeler ile Masonların arasındaki akrabalığı ele alalım. Bir zamanlar bu akrabalığı açığa vurmamak gerekli olabilirdi. Ama şimdi, şimdi bu akrabalığı gizlemek, son derece kötü olur. Tersine bunu açıktan açığa kabul etmeli, sadece Tampliyelerin hangi noktada zamanlarına göre Mason oldukları belirtilmeli.

Ernst: Bu noktayı öğrenebilir miyim?

Falk: Tampliyeler tarihini dikkatle oku! Bunu bulacaksın. Aynı zamanda da kendinin neden Mason olman gerektiğini de bulacaksın.

Ernst: Ne olurdu şimdi kitapların arasında olsaydım! - Eğer bunu bulacak olursam, gerçekten bulduğumu bana itiraf edecek misin?

Falk: Sen aynı zamanda bu itirafa gerek olmadığını bulacaksın - ama benim düştüğüm açma-

za dönelim: İşte tam da bu nokta, bu açmanın çözümü için gerekli olan şey. Şimdi Tampliyeler ile ilgilenen bütün Masonlar bu noktayı görüp duyarlarsa, ne mutlu onlara! Ne mutlu dünyaya! Onların bütün yaptıkları kendilerine mübarek olsun! Yapmadıkları da! - Ama bu noktayı anlamıyor ve duymuyorlar; onları sadece sözcük benzerlikleri aldatmış. Sadece Mabette çalışan Masonlar, Tapınak Şövalyeleri düşüncesine götürmüş. Beyaz pelerin üzerindeki kırmızı haç onların gözünü almış. Dilerim şövalyelerin verimli toprakları, yüklü gelirleri onların da olsun. Kendileri ve dostları için harcasınlar. Şimdi Tanrı bize lütfetsin de, onlara gülmekten kendimizi alıkoyabilelim.

Ernst: Kızıyor ve acı konuşabiliyorsun.

Falk: Yazık ki öyle! Bunu hatırlattığın için sana teşekkür ederim. Yine buz gibi soğukkanlı olacağım.

Ernst: Ne dersin, bu iki durumdan hangisi bu efendilerinki?

Falk: Korkarım ki, ikincisi; yani doğru yola hiçbir zaman erişemeyecekler. Çünkü eğer birincisi olsaydı, böyle garip işlere nasıl kalkıştırlardı? Tampliyeliği yeniden diriltmek! Tampliyelerin Mason oldukları büyük nokta artık yok. Hiç değilse Avrupa çok-

tan bunu aştı. Eğer böyle olmasaydı, onları diriltmek için bu kadar olağanüstü gayretlere ne gerek vardı? - O halde ne istiyorlar? Onlar da büyüklerin günün birinde sıkıp suyunu çıkaracakları bir sünger mi olmak istiyorlar? - Ama bu soru kime soruluyor ve kime karşı? Bana söyledin mi? - Bana söyleyebilir misin ki, bu altın yapıcılar, ruh çağırıcılar, Tampliyeler, tarikata yenilik meraklılarını sürüklemekten başka ne yapabilirler? - Ama çocuklar yetişip erkek olurlar. - Aldırma! Oyuncaklarda, günün birinde erkeklerin emin elleriyle kullanacakları silahları görebilmem yeter bana.

Ernst: Aslında dostum, beni üzen bu çocukluklar değil. - Ben bunları genç balinaları kandırıp da yollarını şaşırtmak için önlerine atılan deniz işaretlerine benzetirim! - Ama asıl benim içimi kemiren şey, her tarafta bu çocukluklardan başka bir şey görmeyişim, hiçbir şey duymayışım, benim içimde özlemini uyandırdığın şeylerden hiç birini kimsenin bilmek bile istemeyişi. Ben ne zaman seslensem, kime seslensem, kimse benim sesime katılmıyor, her zaman ve her yerde derin bir sessizlik var.

Falk: Yani

Ernst: Senin bana tarikatanın anayasası olarak söyledi-

ğin eşitlik; artık yurttaşlıktan gelen hiçbir bağıntıya boyun eğmeden düşünebilmek, insan toplumu içinde herhangi bir düşünceye karşı suç işlemek korkusu olmadan yaşayabilmek umuduyla bütün ruhumu dolduran o eşitlik -

Falk: Ee?

Ernst: Acaba var mıydı? Hiçbir zaman olmuş muydu? - Aydın bir Yahudi gelsin de aramıza girmek istesin. "Ya? Demek bir Yahudi? Masonun hiç değilse Hıristiyan olması gerekir. Hıristiyan olsun da nasıl olursa olsun! Din farkı yoktur demek, aslında sadece Kutsal Roma İmparatorluğu'nda açıkça hoş görülen üç dinden biri demektir." Sen de bu düşüncede misin?

Falk: Herhalde değilim.

Ernst: Namuslu bir kunduracı bir yandan çizmeden yukarı çıkmadan güzel düşünceler edinme olanağını bulmuş olsun. (Örneğin bu bir Jakob Böhme olsun ya da Hans Sachs), gelsin ve aramıza girmek istesin! "Ya, bir kunduracı demek! Bir kunduracı." Sadık, deneyimli ve denenmiş bir uşak gelsin ve aramıza girmek istesin. - "Ya, böyle giysilerinin rengini kendileri seçemeyen insanlar! Biz burada üstün bir toplum içerisindeyiz!"

Falk: Peki nasıl bir üstün toplummuş bu?

Ernst: Eh! Buna karşı diyeceğim, bunun sadece, dünyada artık bıkkınlık getirilen bir üstün topluluk olduğu. - Prensler, kontlar, von'lar, subaylar, çeşit çeşit danışmanlar, tüccarlar, sanatçılar. Gerçi bunlar aralarında hiçbir sınıf farkı gözetmeksizin Localarda toplanırlar. Ama aslına bakılırsa bunların hepsi bir sınıftandır ve ne yazık ki can sıkıntısı ve vakit geçirme gereksinimi onları sınıf haline getirmiştir.

Falk: Benim zamanımda pek böyle değildi. - Ama belki! - Bilmiyorum, sadece tahmin edebiliyorum. - Ben uzun zaman, hangi çeşitten olursa olsun, Localarla ilişkimi kesmiştim. Şimdiki Localara bir süre için alınmamakla, Masonluktan çıkarılmak, bunlar iki ayrı şey.

Ernst: Niçin?

Falk: Çünkü Locaların Masonluğa karşı durumu, kilisenin inanca karşı durumu gibi. Kilisenin zenginliğinden, üyelerinin inancı hakkında hiçbir fikir edilemez. Belki de, belirli bir dış zenginliğin gerçek inançla bağdaşması bir mucize olurdu. Zaten bunların ikisi birbiri ile hiçbir zaman uyuşamadılar. Tersine, tarihin gösterdiği gibi, biri daima ötekini yıktı. Ben de korkuyorum, korkuyorum! -

Ernst: Neden?

Falk: Kısacası, şimdi sürüp gittiğini duyduğum Loca yaşamı berim aklıma uymuyor. Para kazanmak; sermaye kazanmak; bu sermayeyi yatırmak; bundan meteliğine kadar yararlanmaya çalışmak; toprak sahibi olmaya çalışmak; krallar ve prenslerden ayrıcalıklar koparmak, onların mevki ve iktidarlarını kendi beğendiklerinden başka türlü tarikat kuralları olan Kardeşleri ezmek için kullanmak. - Bunun sonu iyi çıkar mı, bilmem! - Yanlış kehanette bulunmuş olmayı çok isterdim.

Ernst: Eh, peki sonu ne olacak bunun? Devlet artık işe karışmıyor. Yasa koyucu ya da uygulayan kişiler arasında birçoğları da artık Mason.

Falk: Pekâlâ, eğer artık devletten korkuları kalmadıysa, bu durum onlar üzerine etki yapabilecek mi? Bununla yine kurtulmak istediklerine yakalanmış olmayacaklar mı? - Olmak istedikleri şeylerden büsbütün ayrılmayacaklar mı? - Bilmiyorum, acaba beni tümüyle anlıyor musun?

Ernst: Devam et!

Falk: Gerçi, - evet - hiçbir şey sonsuza dek sürmez. - Belki de Masonluğun şimdiki şemasına bir son vermek için Tanrı bunu mukadder kılmış olabilir.

Ernst: Masonluğun şeması mı? Ne demek istiyorsun bununla? Şema?

Falk: Eh! Şema, kılıf, giyim.

Ernst: Bilmem.

Falk: Herhalde Masonluğun oldum olası Masonluk oyunu oynadığını sanmıyorsun.

Ernst: Bu da ne? Masonluğun her zaman Masonluk oyunu oynaması ne demek?

**Falk: Başka sözcüklerle: Sa-
nıyor musun ki, Masonluk denen şeyin adı her zaman Franmasonluktu? Ama bak, öğlen geçti! Yine benim konuklarım geliyor! Kalıyor musun?**

Ernst: İstemiyordum ama kalmak zorundayım. Çünkü herhalde beni iki yönden doymak bekliyor.

Falk: Sadece rica ederim sofrada bunları konuşma!

BEŞİNCİ KONUŞMA

Ernst: Nihayet gidebildiler! Ah gevezeler! - Dikkat etmedin mi ya da dikkat etmek istemedin mi ki, çenesinde sigil olan - adı ne olursa olsun! - Bir Masondu? Boyuna yokladı durdu.

Falk: Duydum. Hatta konuşmalarından senin gözüne çarp-

mayanlara da dikkat ettim. O Avrupa'da Amerikalılar için mücadele eden biri.

Ernst: Bu onun en kötü yanını olmasa gerek.

Falk: Onun kaçıklığı Kongre'nin bir Loca olduğunu ve Masonluğun nihayet silahla kendi devletlerini kurduğunu sanması.

Ernst: Böyle hayalciler de var mı?

Falk: Herhalde var.

Ernst: Peki bu hastalığını nereden anladın?

Falk: Senin de günün birinde fark edebileceğin bir davranışından.

Ernst: Tanrı hakkı için, eğer ben Masonluk üzerine o kadar yanlış şeyler öğrenmemiş olsaydım!..

Falk: Korkma! Masonluk güneşin doğmasını sakın sakın bekler, ışıkları istedikleri ve yanabildikleri kadar yanmaya bırakır. Işıkları söndürmek ve ancak onlar söndükten sonra farkına varmak, mum diplerini tutuşturmak veya başka mum dikmek gerektiğini anlayabilmek; bu Masonların işi değil.

Ernst: Ben de öyle düşünüyorum. Kanın pahası herhalde kan değil.

Falk: Mükemmel! Şimdi ne sormak istersen sor! Sana cevap vermem gerekli.

Ernst: Ama benim sorum tükenececek.

Falk: Sadece nasıl başlayacağına bilmiyorsun.

Ernst: Konuşmaya ara verdiğimiz zaman seni anlamış mıydım, yoksa anlamamış mıydım? Sen çelişkiye düşmüş müydün, yoksa düşmemiş miydin? Çünkü sen bir keresinde: Masonluk her zaman var olmuştur, dediğin zaman, ben bunu sadece onun niteliğinin değil, günümüzdeki düzeninin de çok eski zamanlardan geldiği anlamına almıştım.

Falk: Sanki ikisi de aynı değil mi? Masonluk niteliği bakımından uygar toplum kadar eski! - Eğer uygar toplum Masonluğun bir yavrusu değilse! Çünkü odak noktasındaki alev, güneşten akıp gelir.

Ernst: Bana da öyle geliyordu.

Falk: Bunlar anneyle kız, kız kardeşle kız kardeş olur. Karşılıklı alinyazıları daima nöbetleşe birbirlerini etkiler. Uygar toplum nerede varsa, orada Masonluk da var ve bunun aksi de doğru. Daima sağlıklı, güçlü bir devletin hiç şaşmaz belirtisinin buna açıktan açığa izin veremeyip, ister istemez gizlice buna katlanması olduğu gibi.

Ernst: Demek: Masonluk böyle.

Falk: Kuşkusuz! Çünkü Masonluk kolayca yurttaşlık kuralı haline gelebilecek dış ilişkilere dayanmaz. Tersine, ruhların ortak yakınlıklarına dayanır.

Ernst: Onlara kim emir verir?

Falk: Masonluk her zaman ve her yerde topluma uymak ve onun karşısında eğilmek zorunda kalmış. Çünkü daima güçlü olan, toplum. Toplumun ne kadar çeşidi varsa, Masonluk da o kadar çeşitlere girmekten kendini kurtaramamış; ama doğal olarak her yeni biçimin de kendine göre ayrı adı var. Masonluk adının, onun tümüyle uyduğu devlete egemen olan düşünce yolundan daha eski olabileceğine nasıl inanabiliriz?

Ernst: Ya bu egemen olan düşünce yolu hangisi?

Falk: Bu senin araştırmalarına kalıyor. - Sana içinde bulunduğumuz yüzyıldan önce bizim gizli kardeşliğimizin bir üyesine Mason dendiğinin hiç duyulmamış olduğunu söylersem, bu kadarı yeter. Bu zamandan önce basılmış hiçbir kitapta bu ad geçmez. Eski, tek bir belgede bile bunu bana gösterebilecek kimse yoktur.

Ernst: Yani: Almanca adı.

Falk: Hayır, hayır! Doğuştaki adı olan Free-Mason da, ondan alınan ve hangi dil olursa olsun

ona uydurulan bütün çevirileri de.

Ernst: Yok canım, düşün bir kere. - Şimdiki yüzyılın başından daha önce basılmış hiçbir kitapta mı? Hiç birinde mi?

Falk: Hiç birinde!

Ernst: İyi ama ben kendim...

Falk: Ya? Hâlâ gözlere serpmekten vazgeçemedikleri tozdan birazı da senin gözüne mi kaçtı?

Ernst: Ama kitaptaki bir yerde -

Falk: Londinopolis'de, değil mi? Bu da o toz!

Ernst: Ya VI. Henry zamanındaki parlamento kararı?

Falk: Toz!

Ernst: Ya İsveç Kralı XI. Karl'ın Gotenburg Locası'na verdiği imtiyazlar?

Falk: Toz!

Ernst: Ya Locke?

Falk: Hangi Locke?

Ernst: Filozof - Onun Pembrock Kontu'na yazdığı mektup, onun VI. Henry'nin kendi eliyle yazmış olduğu bir soruşturma kâğıdı hakkındaki sözleri?

Falk: Bu herhalde yeni bir buluntu olacak; ben bunu bilmi-

yorum. - Ama yine mi VI. Henry?
- Toz! Tozdan başka bir şey değil.

Ernst: Asla!

Falk: Uydurma bilgiler, sözcük değiştirmeler için daha yumuşak bir ad biliyor musun?

Ernst: Bu yalanları da bütün dünyanın gözü önünde ve hiç kimseye aldırış etmeden nasıl yayabiliyorlar?

Falk: Neden olmasın? Dünyada bütün delilikleri daha ortaya atılır atılmaz çelebilecek kadar çok sayıda akıllı yok. Üstelik bunlarda zaman aşımı da olmuyor. - Halka karşı deliliklere kılınmasa çok daha iyi olurdu; çünkü işin en kötüsü, bunlara karşı çıkma yorgunluğunu kimsenin üzerine almaması; böylece bunlar zaman geçtikçe ciddi, kutsal şeyler karakterini kazanıyorlar. Bin yıl sonra da denecek ki: "Eğer bunlar doğru olmasaydı, böyle açıkça yazılabilirler miydi? Bu güvenilir adamların sözlerini o zaman çelmemişler de, şimdi siz mi bunu yapmak istiyorsunuz?"

Ernst: Ey tarih! Ey tarih, nesin sen?

Falk: Anderson'un, yapıcılığın tarihini tarikatın içine sokma yolundaki çabasını bir yana bırakalım. Bir kez için ve o zaman için bu iyi olabilir. Zaten bundaki aldatmaca pek ortadaydı. Ama bu çürük zemin üzerinde yapıya devam etmek ciddi bir insana

sözle anlatmaktan utanılacak şeyleri basılı olarak öne sürmeye kalkmak, çoktan bir yana bırakılması gereken bir şakayı sürdürerek, bundan, eğer bir vatan-daş bunu yapsa, cezası teşhir olan bir sahte sonuç çıkarmak...

Ernst: Ama ya bu doğruysa, ya burada bir sözcük oyunundan daha fazlası varsa? Eğer tarikatın sırları eskiden beri aynı kelimeyle ifade edilen bir zanaatın üyeleri arasında koruna gelmiş ise?

Falk: Eğer bu doğru olmuş olsa?

Ernst: Bunun doğru olması zorunlu mu? Peki ya tarikat neden sembollerini tam da bu zanaattan almış? Tam da bundan? Neden başka birinden almamış?

Falk: Altından zor çıkılır bir soru bu doğrusu!

Ernst: Böyle bir durumun herhalde bir sebebi olacak.

Falk: Bu sebep var.

Ernst: Var mı? Söylenen den başka bir sebep mi var?

Falk: Bütünüyle başka bir sebep.

Ernst: Kendim bulmam mı gerekiyor, yoksa sana sorabilir miyim?

Falk: Eğer sen bana çoktandır beklediğim bambaşka bir so-

ruyu sorsaydın, bunu bulmak sana güç gelmezdi.

Ernst: Çoktan beklediğin başka bir soru mu?

Falk: Çünkü eğer ben sana Franmasonluk denen şeyin adının her zaman Franmasonluk olmadığını söylediğim zaman, bundan doğal ve daha yakın ne olabilirdi ki?

Ernst: Yani o zaman adının ne olduğunu sormaktan başka, değil mi? - Evet! - Şimdi sana bunu soruyorum.

Falk: Franmasonluğun, Franmasonluk adını taşımadan önce adının ne olduğunu soruyorsun, değil mi? Masoney -

Ernst: Tabii İngilizce Masonry.

Falk: İngilizce Masonry değil, Masony. - Mason'dan, duvarcıdan değil, mase'den, masa'dan.

Ernst: Mase, masa? Hangi dilde?

Falk: Anglosaksonlar dilinde, ama sadece onda değil, Gotlar ve Frankların dillerinde de. Bunun sonucu olarak da, kökeninde Almanca bir sözcüktür bu. Ondan doğma sözcükler günümüze dek kalmıştır. Yakın zamana dek: Maskopie, Masleidig, Masgenosse sözcükleri kullanılırdı. Hatta Masoney Luther zamanında çok kullanılan bir sözcüktü. Sadece anlamı biraz kötüleşmişti.

Ernst: Ben onun ne iyi, ne de kötüleşmiş anlamlarını biliyorum.

Falk: Ama dedelerimizin önemli işleri masa başında, yani sofrada düşünmeleri geleneğini bilirsin? Şu halde Mase, masadır, Masoney de kapalı bir masa arkadaşlığıdır. Kapalı, samimi bir masa arkadaşlığının nasıl bir içki âlemine çevrildiğini düşünürsen, bunu anlatmak için Agricola'nın neden Masoney sözcüğünü kullandığını kolayca anlayabilirsin.

Ernst: Sanki adı Loca olsaydı, ondan daha mı iyi olacaktı?

Falk: Ama eskiden Masoney'ler halkın gözünde o denli aşağılaşacak kadar bozuldukları zaman, o oranda büyük bir mevki de kazanmışlardı. Almanya'da büyük olsun, küçük olsun, hiçbir hükümdarlık yoktu ki, kendinin Masoney'i olmasın. Eski şarkı ve tarih kitapları buna tanıktır. Devlet başkanlarının sarayları ve şatolarına bağlı ya da komşu, özel binaları vardı onların. Buralara onların adları verilirdi. Bu adlar yakın zamanlarda temelsiz yollarda yorumlanmışlardır. Bunların mevkileri hakkında sana yuvarlak masa topluluğunun ilk ve en eski Masoney olduğundan ve ötekilerin hepsinin ondan çıkmış olduğundan daha fazla ne söyleyeyim?

Ernst: Yuvarlak masa mı? O zaman, olağanüstü bir eski çağa gidiyor bu.

Falk: Kral Arthur'un tarihi istediği kadar olağanüstü olsun. Yuvarlak masa öyle olağanüstü değildi.

Ernst: Onun kurucusu Arthur'muş ya.

Falk: Hiç de değil! Masalda bile değil. Arthur ya da onun babası, Masoney adının çağrıştıra-bileceği gibi, onu Anglosaksonlardan almıştı. Anglosaksonların kendi ana yurtlarında olmayan bir geleneği İngiltere'ye götürmüş olmayacakları doğaldır, değil mi? O zamanki birçok Alman halklarında da büyük halk toplumunun yanında küçük dostluk cemiyetleri kurma eğilimi vardı.

Ernst: Bununla ne demek istiyorsun?

Falk: Şimdi sana kısaca, belki de gereği kadar açık olmayan bir yolda söyleyebildiklerimi gelecek sefer, seninle birlikte kitaplarımın arasında bulunduğumuz sırada, belgelerle açıklarım. Şimdi sadece herhangi bir büyük olayın ilk haberleri nasıl dinlenirse, öyle dinle. Bunlar, insanın merakını giderecek yerde, daha da uyarırlar.

Ernst: Nerede kalmıştın?

Falk: Şu halde Masoney, Saks'ların İngiltere'ye götürdük-

leri bir Alman geleneğiydi. Bilginler onların arasındaki Mase-thona'ların kimler oldukları üzerinde birleşemiyorlar. Görünüşe göre, Masoney soyluları bu yeni yurtlarında öylesine derinlere kök salmışlardı ki, bütün daha sonraki devlet değişikliklerinde sürüp gitmiş ve zaman zaman en üstün bir gelişmeye erişmişlerdi. Özellikle 12. ve 13. yüzyıldaki Tampliye Masoney'leri çok ün kazanmıştı. Tarikatın kalkmasına rağmen, 17. yüzyılın sonuna kadar Londra'da varlığını koruyan böyle bir Tampliye Masoney'i vardı. Burada, Masonluğun yazılı tarihlerde izi bulunmayan ama büyük bir özenle korunan ve gerçekliğin birçok belirtilerini taşıyan bir geleneğin bu eksikliği tamamladığı bir dönem başlıyor.

Ernst: Peki bu geleneğin artık yazıya dökülerek tarih haline gelmesini önleyen ne?

Falk: Önlemek mi? Önleyen yok! Tersine herkes bunu istiyor. - Hiç değilse ben böyle hissediyorum, aynı zamanda sana ve seninle birlikte aynı durumda olanlara karşı artık bunu bir sır olarak saklamamam gerektiğini, hatta bunu açıklamanın boynuma borç olduğunu hissediyorum.

**Ernst: Haydi öyleyse! Bu-
na canla başla bekliyorum.**

Falk: İşte geçen yüzyılın sonunda Londra'da bulunan ama kendini hiç belli etmeyen bu

Tampliye Masoney'inin toplantı yeri, o zaman yeni yapılan St. Paul kilisesinin yakınındaydı. Dünyadaki bu ikinci kilisenin mimarı da...

Ernst: Christoph Wren'di.

Falk: Böylece sen, bugünkü Franmasonluğun yaratıcısının adını söylemiş oldun.

Ernst: O mu?

Falk: Kısacası, Wren, yakınında çok eski bir Masoney'in bulunduğu ve oldum olası burada toplantıların yapıldığı, St. Paul kilisesinin mimarı, bu Masoney'in bir üyesiydi ve kilisenin yapılmasının sürdüğü otuz yıl içinde sık sık buraya gelirdi.

Ernst: Ben burada bir sözcük değişmesi seziyorum.

Falk: Başka bir şey değil! Masoney sözcüğünün gerçek anlamını İngilizler unuttular. Yakınında böyle dev bir yapının bulunduğu ve bu yapının mimarının o kadar sık uğradığı bir Masoney, bir masonry'nin, Wren'in yapıda karşı karşıya gelinen zorluklar hakkında konuştuğu bir yapı uzmanları toplantısından başka bir yer olması mümkün müydü?

Ernst: Tabii böyle düşünmek için bu yeterdi.

Falk: Böyle bir kilisenin yapılışı ile bütün Londra ilgileniyordu. Bundan ilk elde haber ala-

bilmek için, yapı sanatında biraz bilgisi olan herkes masonry denilen buraya girmeye uğraşıyordu. -Ama boşuna. Sonunda- sen Wren'i sadece adından tanımazsın. Onun ne denli yaratıcı, çalışkan bir kafası olduğunu bilirsin. Bir zamanlar kuramsal gerçekleri toplum hayatına yararlı kılmak için bir bilgi derneği de kurmuştu. Ansızın onun aklına toplum yaşamından elde edilen sonuçları kurgular düzeyine yükseltmek için ötekinin tersi bir kurum meydana getirmek geldi. "Orada," diye düşündü, "gerçekler içinden kullanılabilirler olanlar araştırılacak; buradaysa, kullanılabilirlerin içinden nelerin doğru olduğu araştırılacak. Eğer ben Masoney'in bazı esaslarını ezoterik hale koysam, nasıl olur? Eğer ezoterik hale konamayacak olanları şimdi masonry sözcüğü altında anlaşılan zanaatın hiyeroglifleri ve sembolleri altına saklasam; bu sözcükten anlaşılmasını bir Free-Masonry haline getirsem ve buna birçok insanlar katılabilirler?" - Wren böyle düşündü ve Franmasonluk doğdu. - Ernst ne oluyor sana?

Ernst: Gözleri kamaşan biri gibiyim.

Falk: Bazı şeyler senin için aydınlandı mı?

Ernst: Bazıları mı? Pek çoğu birden.

Falk: Şimdi kavrayabiliyor musun?

Ernst: Rica ederim dostum, artık bırak! - Ama bu yakınlarda şehirde yapacağın bir şey yok muydu?

Falk: Benden bunu istiyor musun?

Ernst: İstemek mi? Bana vaat ettikten sonra -

Falk: Orada yapacağım çok iş var - bir kere daha. Bazı şeyleri akıldan, çok karışık, pek tatmin etmeyecek bir biçimde ifade etmiş olabilirim. - Kitaplarımda bunları görmen ve kavraman lazım. - Gün batıyor, sen de şehre gideceksin. Hoşça kal!

Ernst: Başka bir güneş bende doğdu, hoşça kal!

SON SÖZ^(*)

Bu dostlar arasında geçen altıncı konuşma yayınlanmayacak. Ama bunların en belli başlıları, bu beşinci konuşmanın şimdilik yayınlanmayacak olan eleştirmeli açıklamaları üzerinedir.

(*) *Bu son bölüm orijinal evrakta, yayımcıya bir not olarak yazılmış, orijinale sadık kalmak üzere buraya aynen aldık.(Ç.N.)*

MASONİK ÖĞRETİ İÇİNDEKİ TAKVİMLER VE ÖNEMLİ TARİHLER

Eren ERBABACAN

THE CALENDARS AND IMPORTANT DATES IN FREEMASONRY

Masonic chronology is now rarely used unaccompanied by the date according to the current system in common use. It is symbolical only at best and is unfamiliar to many members. In this article, Masonic calendars used by different masonic rites and orders are given in alphabetical order together with important dates.

Masonik takvimler denildiğinde kastedilen, bir takvim düzenini târif etmekten çok, Masonik öğretinin "Nereden gelip, nereye gittiğini" sorgularken, tespit edilebilecek geçmiş yerli yerine oturtmak gâyesiyle kullanılan hareket noktalarıdır.

Hür Masonluk sisteminde değişik rit ve nizamların kullandığı farklı takvimlere ve başlangıç noktalarına verilen isimler ve bunlara ait detaylar, alfabetik sıra ile aşağıda özetlenmiştir.

Anno Bonefacio / Kutsama yılında:

Eski Ahit'in anlattığına göre, Mısır'dan oldukça zenginleşmiş olarak Kenan ülkesine dönen Abram'ın (o dönemde daha, "Cemaatin ba-

bası" anlamındaki Abraham ismini almamıştır.) yanındakiler arasında, Harran'da ölen kardeşi Harran'ın oğlu Lût da vardır. Çobanları arasındaki bir tartışmadan sonra Abram'la Lût, birbirinden ayrılır. Lût, doğuya gider. Abram ise, Ken'an diyarında kalır ve bulunduğu bölgede hâkimiyetini kabul ettirir. Lût'un yerleştiği Sadom ve Gomorrah, Chedorlomer tarafından yönetilen ve dört kralın ordularından kurulu büyük bir kuvvet tarafından kuşatılmış ve Lût esir edilmiştir. Abram bu ordu ile savaşarak Lût'u kurtarır. Bu zaferin ardından, Salem Kralı ve büyük râhip Melchizedek, Abram'ı kutsamıştır.

İşte bu kutsamanın onuruna kurulmuş olan takvim düzeni, "**Anno Bonefacio**", "kutsama yılı" ismi ile **İ.Ö. 1913** yılını başlangıç alır.

Bazı kaynaklarda "Kutsama yılı"nın, İsrailoğullarının Mısır'dan çıkış yılı olarak gösterildiğine de rastlanıyor. Bu iddia, iki açıdan pek doğru görünmüyor;

- İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışına (Exodus) ait muhtemel tarihin, İ.Ö. 1450 civarında olduğu konusunda, tarihçiler ve din bilginleri arasında geniş bir mutâbakat vardır.

- Diğer yandan bu olay, "kutsama yılında" ismine pek uygun düşmemektedir.

Anno Caedo / Ölüm yılında:

Bu takvim, bir çok kaynak tarafından Masonluğun köklerinin bulunduğu teşkilat olarak kabul edilen, Tampliye Şövalyelerinin Büyük Üstadı Jacques de Molay'in, Fransa Kralı IV. Philippe'in (Güzel Filip) emri ve Papa V. Clement'in onayı ile yakılarak öldürüldüğü, 1314'ü (19 Mart 1314) başlangıç tarihi olarak alır. Artık yaşamayan bir rit olan Strict Observance Riti bu takvimi yazışmalarında kullanmıştır.

Anno Depositionis / Emânet yılında:

York Ritinin ikinci sınıfı olan Kriptik Masonluğun (Cryptic Masonry), Krali ve Seçilmiş Üstatlar Konseylerinin (Councils of Royal and Selected Masters) kullandığı bu takvime başlangıç olarak, İ.Ö.1000 senesi alınmış olup, bu tarihin, Süleyman Mâbedi yapımının başladığı yıl olduğu belirtilmektedir.

Burada, Masonik öğreti çerçevesinde çokça rastladığımız "tutarsız tarihleme"lerden (anachronism) biri ile karşılaşyoruz. İ.Ö. 1000'de inşaatın başlamış olması mümkün değildir. Zirâ o tarihte Kral Süleyman'ın babası Davud henüz yaşamaktadır ve din adamları, (Büyük

Rahip Nathan) barışın gerçekleşmemiş olduğu ülkede, Tanrı'nın evi olarak bir mâbedin yapılmasını uygun görmemektedir. Diğer yanda, Mâbedin yapımına, İ.Ö. 966 yılında başlandığı, genel kabul görmüş bir tarihi gerçektir.

Ancak İ. Ö. 1000 yılının, İsrailoğullarının tarihinde çok önemli sayılan bir kilometre taşı olduğunu da kabul etmeliyiz. Bu tarihte Kral Davud, askerî başarılarına bir yenisini daha ekleyerek Kudüs'ü ele geçirmiş ve şehri krallığın yeni merkezi ilân etmiştir. Hemen arkasından da, "Kutsal Ahit Sandığı"nın bulunduğu çadırı (Tabernacle) buraya taşımıştır. Bir çok tarihçi tarafından, "Kutsal Emânet Sandığı" diye de isimlendirilen sandığın (Sekine Tabutu'nun) yeni başkente getirilmesiyle Kudüs, ilâhî bir hüviyet kazanmıştır. Bu gerçeğin çağrıştırdığı anlam, takvim düzenine verilen "emânet yılında" ismine, çok daha uygun düşmektedir.

Anno Diluvii / Tufan yılında:

Büyük tufanın oluştuğu tarih kabul edilen İ.Ö. 2348 yılının başlangıç alındığı takvim düzenidir.

Yukardaki kabule temel teşkil eden bilgiler, Eski Ahit'in Tekvin / Genesis bölümünde belirlenen soy ağacı ile ilintilidir. Buna göre;

Adem, 130. yılda Şit'in babası oldu.

İkinci nesil Şit, 105. yılda Enoş'un babası oldu.

Üçüncü nesil Enoş, 90. yılda Kenan'ın babası oldu.

Dördüncü nesil Kenan, 70. yılda Mahalel'in babası oldu.

Beşinci nesil Mahalel, 65. yılda Yared'in babası oldu.

Altıncı nesil Yared, 162. yılda Hanok'un babası oldu.

Yedinci nesil Hanok 65. yılda Metuşelah'in babası oldu.

Sekizinci nesil Metuşelah, 187. yılda Lamek'in babası oldu.

Dokuzuncu nesil Lamek, 182. yılda Nuh'un babası oldu.

Yukardaki yıl sayıları toplandığında, yaratılıştan Nuh Peygamber'in doğumuna kadar 1056 yıl geçmiş olduğu sonucuna varılır. Büyük Tufan'ın, Nuh 600 yaşında iken gerçekleştiği de Eski Ahit söylemi olduğuna göre, başlangıçtan tufana kadar, 1656 yıl geçmiştir.

"Yaratılış" için kabul edilen yıl İ.Ö. 4004 olduğuna göre, (Bkz. Anno Lucis) bu rakkamdan, 1656 çıkartıldığında Tufan'ın, İ.Ö. 2348 yılında gerçekleşmiş olduğu sonucuna ulaşılır.

Tufan ve Nuh efsânesi Mezopotamya kökenlidir. Hikâyenin ilk anlatıldığı metin, ünlü "Gılgamış (Gılgamesh) Destânı"dır. Tufan'dan kurtularak ölümsüzleşen, Sümer'lerin "Ziusudra"sının ya da Akkad'ların "Utnapiştim"inin yerini, Sâmi geleneğinde Nuh Peygamber almıştır. Tufan olayı ve Nuh efsânesi, semitik dinler ailesinin ilk kutsal kitabı Tevrat'ta ve sonradan Kur'an-ı Kerim'de açıklanmıştır.

Bu bilgilere dayanılarak Tufan'ın oluştuğu dönem için farklı tarihler ile karşılaşmak doğaldır.

Bazı masonik kaynakların, tufan için İ.Ö. 4000 yılını esas aldıklarına da rastlıyoruz. İlmî araştırmalar ve tebliğler çerçevesinde, bu konuda tam bir mutâbakat olmamakla beraber, Tufan'ın muhtemel tarihi olarak en çok taraftar bulmuş tespit, İ.Ö. 4100 olarak bilinmektedir.

Görüldüğü gibi bu takvim düzeni, farklı başlangıç noktaları ile puslu bir resim sunmaktadır. Buna rağmen, tarihler konusundaki bu çeşitliliğin mâkul bir izâhi da vardır. Aşağı Mezopotamya'da yapılan Jeomorfolojik araştırmalara göre, o dönemlerde körfezin kuzey ucu, bugünkü konumundan 250 kilometre yukardadır. Basra şehrinin bulunduğu bölge, denizdir. Fırat ve Dicle, ayrı yerlerden körfeze dökülmektedir. Şattülarap yoktur. Bugün çölde olan, Ur, Ubeyd ve Eridu gibi çok önemli Sümer şehirleri, Fırat ve Körfez kıyısındadır. Bu çok kapsamlı tektonik değişimin, bir ana tufanın arkasından, asırlarca sürecektir, yerel tufanlar ve deniz çekilmeleri ile gerçekleşmiş olduğunu düşünmek, geçerli bir tahmin olabilir. Çeşitli tarihlerde meydana gelmiş bu yerel âfetlerin, ülkede yaşayanlarca tufan olarak nitelendirilmiş, menkıbelere girmiş ve tarihlendirilmiş olması, doğal karşılanmalıdır.

Anno Domini (A.D.) / Efendimizin yılında:

Bu isim, İsa Peygamber'in doğum gününü ve yılını esas alan yani bugün kullandığımız miladî takvimin başlangıcını belirler. Hristiyan kayıtlarında, İ.S. üçüncü asıra kadar, İsa Peygamber'in doğum günü ile ilgili işarete rastlanmaz. Batı dillerinde, ortak bir deyim hâline gelmiş "Christmas" sözcüğü, köken itibariyle eski İngilizce, "Cristes Masse"den (Mesih âyini) alınma olup, ilk kez 1038 yılında kullanılmıştır. Bu âyin, Hristiyan Katolik tatbikatı içinde, gece yarısı yapılan tek dinsel merasimdir.

Dört kanonik İncil'de de, İsa'nın 24 - 25 Aralık günü doğduğuna dair herhangi bir kayıt yoktur.

Papa Julius I, dördüncü asırda oluşturduğu bir piskoposlar (Bishops) konseyine, İsa'nın doğum gününü tespit görevi vermiştir. Karar, İ.S. 354'de Roma Piskoposu Liberius tarafından açıklanmış ve 25 Aralık gününün tüm Hıristiyanlarca İsa Peygamber'in doğum günü olarak kutlanması emredilmiştir.

İsa'nın doğumunu esas alan milâdî takvim düzeni ile ilgili bilgileri kısaca sıralarsak:

Milâdî takvim:

6. yüzyılda Papa I. Johannes, Küçük Denys lâkaplı bir keşiş olan Dionysius Exiguus'dan, İsa Peygamberin doğum tarihine dayalı olmak kaydıyla, Hristiyanlığın kronolojik haritasını hazırlamasını istemişti. Keşiş bu listeyi, Roma'nın kuruluş tarihi ile başlatılan "erken Roma dönemi takvimi AB URBA CONDITA" dan (Bkz: Takvimler - Erken Roma dönemi ve Jülien Takvimi) hareketle düzenleme yolunu seçmiş ve Peygamber'in doğum tarihini, 25 Aralık 753 "Ab Urba Condita"ya oturtmuştur. Ardından da, Hristiyan tarihinin başlangıç gününü 8 gün sonra, 1 Ocak 754'e ya da 1 Ocak 0001'e getirmiştir.

25 Aralık'tan sonraki 8. gün ya da Hristiyan tarihinin başlangıç günü olarak tesbit edilen 1 Ocak'ın özelliği, İsa Peygamber'in bir yahudi olarak sünnet edildiği gün oluşundan mıdır? Bilinmiyor. Sünnet, İbrahim Peygamber ile Tanrı arasındaki ahitin sembolü olarak, Tevrat kökenli bir ananedir. Sünnet pratiğine sahip çıkmayan Hristiyan inanç, bu tarihe neden itibar etmiştir?

Bu tarihleme, yüzyıllardır üzerinde konuşulan ve önemli olduğunu düşündüğümüz bir matematiksel yanlışın da, çıkış noktasını teşkil eder;

"Neden İsa'nın doğduğu tarih, 1 Ocak 0000 değil de, 1 Ocak 0001 olarak kabul edilmiştir?"

O dönemde yapılan bu kabul, yanlış hesaplamalara sebebiyet vermektedir. Örneğin, İ.Ö. bir yılda doğup, İ.S. ölen bir kişinin yaşı hesaplanırken, daima bir yıllık hatâ yapılmaktadır. Bu pek önemli sayılamayabilir. Ama yüzyılların hesaplanmasında etkileri ilginç bir hâl alır. Dünya tarihinde birinci asır 100 değil 99 yıl sürmüştür. 2000 yılına girildiği yılbaşı gecesi dünya çapında yapılan şenlikler, kabul edilen Milât'tan itibaren 1999 değil, 1998 tam yıl geçtikten sonra yapılmıştır.

Dionysius Exiguus milâdî, sıfır yılının 1 Ocak'ı olarak tesbit etmiş olsaydı, bu yanlış yaşanmayacaktı. Ancak keşişi bu yüzden suçlamak,

pek haklı sayılmaz. Zirâ o dönemde batı dünyası, **işlemsel sıfır kavramı ile tanışmamıştı**. Bu bilgi, 8. ve 9. yüzyıllarda Hintli ve Arap matematikçiler tarafından bulunmuş ve kullanılmaya başlamıştır.

Bu arada Dionysius'un kronolojik listesinde, bir başka yanlışın daha bulunduğunu anlıyoruz. Bu dokümanda İsa'nın doğumunun, Kral Herodias'ın ölümünden 4 yıl sonraya yerleştirilmiş olduğu anlaşılıyor. Herodias 750 "Ab Urba Condita"da ölmüştür. İncil'lerdeki bilgilere bakılacak olursa İsa, Kral tahtta iken doğmuştur.

Bu ve diğer bazı başka bilgilere dayanarak, Isaac Newton'un da içinde bulunduğu bir bilginler kurulu, İsa'nın doğum yılını İ.Ö. 4 olarak belirlemişlerdir. Bu bilgiye ve hâttâ bir çok araştırmacının daha da ileri giderek İsa'nın doğum yılını eksi altı olarak bildirmelerine rağmen, milâdî takvim düzeni değiştirilmemiştir.

CE, "Common era":

Bu takvim düzenine verilen "Anno Domini" ismi, zamanla "İsa'nın doğumundan sonra" anlamında kullanılan "AD" kısaltması ile metinlerde çok sık rastladığımız bir simgeye dönüşmüştür.

Aynı gaye ile kullanılan bir deyim daha vardır; "Common era". AD yerine, CE ve BCE (İ.Ö. anlamında) kısaltmalarının, ilmî ya da dinî metinlerde, her geçen gün daha sıklıkla kullanıldığına şahit oluyoruz. Bunu, iki ana sebebe bağlamak, doğru görünüyor;

1- Bilindiği gibi Museviler, İsa'nın Tanrı ya da Tanrı'nın oğlu olduğu inancına karşı çıkarlar. Bu yüzden, "Efendimizin yılında" anlamındaki AD kısaltmasını, özellikle kullanmamaya gayret ederler. Tarafsız bir deyim addedilen CE (Common Era) kısaltması, bu açıdan bir çok yazarın tercihi olmaktadır.

Ancak bu noktada, ilginç bir sonuç ile karşılaşılıyor; Hristiyan kökenli kaynaklar bu kısaltmayı her geçen gün biraz daha sıklıkla kullanmakta ve açılımını, "Christian Era" (Hristiyan Devri) şeklinde okumaktadırlar.

İkinci sebep;

2- Günümüzde artık İsa Peygamber'in Milâd kabul edilen sene, 4 ya da 6 yıl evvel doğmuş olduğu genel kabul görmüş bir ilmî gerçeklik hâline dönüşmüştür. Bu açıdan hareket edildiğinde AD.... söylemi yerine oturmamaktadır.

Yeri gelmişken, Batı kültüründe çok önemli sayılan dinsel günlerden bazılarını da kısaca incelemeye çalışalım;

Easter / Paskalya:

Hristiyan inanç çerçevesinde "Easter"/Paskalya, İsa Peygamber'in dirilişi ya da yeniden doğuşu gününe verilen isimdir. Konu ile ilgili bilgilerimizi tazelersek: Hz. İsa, 14 Nisan (Mûsevî takviminde 4. ayın adı da Nisan'dır.) günü çarmıhta ölmüş ve gömülmüştür. 16 Nisan sabahı mezarına gidenler, mekânı boş bulmuşlardır. İnanca göre "diriliş / yeniden doğuş", (ressurrection) 15/16 Nisan gecesi gerçekleşmiştir.

Bu tarih, Kamer ya da Güneş sistemli tüm takvimlere ait toplam yıl günlerinin yediye bölünemez oluşundan dolayı, her yıl başka bir güne isabet eder. Paskalya, 325 tarihli İznik Konsiline kadar, ilkbahar gün dönümünden sonraki ilk dolunayın isabet ettiği gün (bu gün hafta içi bir gün olsa dahi) kutlanırdı. Ama Paskalya'nın günümüzdeki tarihi, Konstantin'in emir ve kontrolü altındaki İznik Konsilince tanımlanmıştır. Bundan böyle Easter, "İlk bahar gün dönümünü takip eden ilk dolunaydan sonraki Pazar günü." (Sunday - Güneş günü) kutlanmaktadır.

Pentecost :(*Grekçede Pentekost sözcüğü, "ellinci" demektir*)

Paskalya'dan ya da İsa'nın dirilmesinden 7 hafta / 49 gün sonra kutlanmakta olup Hristiyan Kilisesinin doğum gününü ifade eder. Hristiyanlıkta, Kutsal Ruh'un / Ruh-ül Kudüs'ün yeryüzüne inerek havarilere görüldüğü gün olarak, paskalyadan sonraki 7. Pazar'a (7 hafta - 50 gün sonra) isabet eden Hamsin yortusudur. (ya da öbür adıyla, Hasat bayramı, Turfanda bayramı-bkz. Elçilerin İşleri 2).

Museviler ise, Musa'nın Tur dağına çıkarak 10 emri aldığı günü, "Pentecost" olarak kutlarlar. Pentecost, "Hamursuz (Pesah / Fısıh) bayramı"nın ilk gününden sonraki ellinci günde ya da 7 hafta sonraya ve Mayıs ayının 6., 7. gününe rastlar.

Anno Egyptiaco / Mısır yılında:

Masonik öğretinin bir çok yerinde, Mısır kültürünün izlerine rastlarız. Mısır kültürü ise "hermetizm" in etkisi altındadır. Anno Egyptiaco, Mısır kültürünün temelini teşkil eden "Hermetik kardeşlik örgütü" nün kuruluş tarihi olarak benimsenmiş **İ.Ö. 5044 tarihini esas alan** takvim düzenine verilen isimdir. Tarihçi Heredot'un söylediğine göre sistem, Firavun Menes tarafından Mısır'da birliğin sağlandığı ve

ilk hânedanın kurulduğu gün sayılan 20 Temmuz'u, yılın ilk günü kabul etmektedir.

Anno Hebraico (A.H.) / İbrânî yılında:

İsrailoğulları, Takvim başlangıç yılı olarak bir dönem Mısır'dan çıkışı, (Exodus # İ.Ö. 1450) bir dönem Bâbil Diasporasını, (İ.Ö. 586) bir dönem İkinci Mâbet inşaatına başladığı tarihi (İ.Ö.520) almışlardır. Nihayet İ.Ö. 4. yüzyılda, Haham Hillel, takvim başlangıcını, (hangi nedenle olduğu bilinmiyor.) "yaratılış" günü olduğuna inandığı İ.Ö. 1 Tishri 3761 tarihine taşımayı önermiştir.

Neticede İbrânî yılı (Anno Hebraico) ile bu gün kullandığımız Gregoryen takvim arasındaki fark, 3760 yıl 3 ay olarak belirlenmiştir. Nedenise bazı kaynaklarda bu başlangıç, İ.Ö. 4119 olarak betimlenen Anno Mundi ("Dünya yılı" / "Yaratılış yılı") ile de özdeşleştirilmekte ve ikisi arasında mevcut 359 senelik kayma, göz ardı edilmektedir.

İbrânî takviminin başlangıç yılı, İ.Ö. 3759 ya da 3760'dır. Milâdî takvim yılına, Eylül ayına kadar 3759, Ekim'den (Ekim dahil) Aralık sonuna kadar, 3760 eklenerek tesbit edilir.

Teşrin Bayramı / Tishri Bayramı / Rit Bayramı :

Musevî takviminde yılın başlangıcına "yılbaşı / yılın birinci günü" anlamında "Rosh Hashanah" denir. Bu tarih 7. ay (Takvimimize göre 10. ay) Tishri'nin birinci gününü ifade eder. Bu ismin Eski Ahit'te evvela, "anma günü" (Yom Ha-zikkaron) ya da "Shofar'ın - borunun çalacağı gün" (Yom Teruah) şeklinde geçtiğini görüyoruz. Sonra Levililer Bab 23 - 25'de karşımıza Rosh Hashanah çıkıyor.

Musevî takvimine göre yılbaşı (ya da geleneksel 3 yılbaşından en önemlisi) "Rosh Hashanah", Tişri ayının 1. ve 2. günlerini kapsar. Bu hariç, tüm Musevî bayramları bir gündür. Rosh Hashanah'da 13. asrın sonlarına kadar bir gün olarak kutlanırken, o dönemden bu yana iki gün olarak yaşanmaktadır. Bu değişikliğin nedeni şöyle izah ediliyor; Bu bayrama ait günleri tanımlayan orijinal deyim, "Yoma arichtah"dır ve aramîce "Bir uzun gün" anlamına gelmektedir.

Rosh Hashanah ile başlayarak Tishri ayının onuncu günü (Yom Kippur) sona ermek üzere, "Huşû günleri" (Yamim Kippur) adı verilen kutsal günler vardır. Rosh Hashanah gününde Tanrı, her insanın o yıl yaşayacaklarını kitaba yazmıştır. Musevîler, bu huşû günlerinde işledikleri günâhları düşünerek pişmanlık (nedâmet) gösterdiklerinde, bu yazılar Tanrı tarafından değiştirilebilir. Ardından da "Tarziye"

(Yom Kippur) günü, 25 saat sürecek bir oruç tutularak, Tanrı'dan hoşnutluk beklenmektedir.

Yom Kippur gününden beş gün sonra (15 Tishri) ise, "Tekrar sevinme bayramı" (Sukkot Bayramı) başlar. Dinsel içerikli ve yüzlerin gülmediği günlerden sonra gelmiş, bu en neş'eli Musevî bayramıdır. Bu bayrama verilen bir diğer isim "Tabernakl Bayramı"dır. Tarihî veriler çerçevesinde Mısır'dan çıkan İsrailoğullarının 40 yıllık çöl macerasında, açıkta ya da çadırlarda, evsiz barsız dolaşmalarını hatırlatır. "Sukkot" sözcüğü, İbrânicede kulübe anlamındadır. Şimdi artık sabit bir ikâmet yerleri ve evleri olduğunu sembolize eder. Bu da neş'eli ve mutlu olmak için yeterlidir.

Gayesiz gibi görünen bu izâhatı vermemizin sebebi şudur;

Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti üyelerinin senede bir defa toplanarak bir şölen tertip etmeleri "Teşrin Bayramı"na isabet eder. (Tishri Bayramı) Böyle bir bayramın (Rit Bayramı olarak da isimlendirilmektedir) kabulü, Süleyman Mâbedinin "tahsis / consecration" töreninin, İbrâni takvimine göre Tishri ayının on beşinci gününde yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Kral Süleyman bu günü, tertiplediği büyük bir şölenle kutlamıştır. Mâbedin yapılmasında, başta yapı ustaları olmak üzere tüm emeği geçenler burada hediyelerle ödüllendirilmiştir. Süleyman Mâbedinin, Tanrı'nın evi olarak tahsis edildiği tarih, aynı zamanda Kutsal Emânetlerin / Ahit Sandığının o güne kadar muhafaza edildiği çadırdan alınarak, Mâbetteki "Kutsalların Kutsalı" bölümüne yerleştirildiği günü de ifade eder.

Bu günün, Musevî dinsel literatüründe önemli sayılan bir özelliği daha vardır. Eski Ahit'in belirttiğine göre Tanrı, göksel katmandaki yerinden çok ender ayrılarak Dünya'ya inmektedir (Shekinah). Bunlardan yalnızca üç tanesi bilinir;

1- Musa Peygamber'e, Sina dağında "On Emir" in verildiği gün,

2- Musa Peygamber tarafından yaptırılarak Ahit Sandığının / kutsal emânetlerin içine yerleştirildiği çadırın (Tabernacle) tahsis töreni sırasında,

3- Süleyman Mâbedinin tahsis töreninin yapıldığı Sukkot bayramında. Böylelikle Tanrı'nın evi olarak inşa edilmiş Süleyman Mâbed'inin, Tanrı tarafından kabul edilmiş olduğuna ve bu yöntemle kutsandığına inanılmaktadır.

Bu noktada bir çok obediyansta "Mason Bayramı" olarak kutlanan tarihleri de hatırlamak faydalı olacaktır;

Masonik öğreti içersine sokulmuş Bayramlar ya da özel toplantı günlerinden bazıları, Hristiyan kaynaklı iki "Aziz Yahyâ" inancına dayanır.

24 Haziran 1717, Spekülatif Masonluğun milâdı sayılır. Üç dereceyi içeren spekülatif Masonluk çerçevesinde çalışacak ilk büyük locanın (İngiltere Büyük Locası) kuruluşu, Vaftizci Yahyâ (St. John the Baptist)Yortusu'na isabet ettirilmiştir.

İngiltere Büyük Locası kuruluş tarihinin, özellikle Vaftizci Yahyâ yortusuna taşınmış olması, Hristiyan âlemince kutsal sayılan ve cesaret timsâli olarak algılanan kişiliği ile Vaftizci Yahyâ'nın, Büyük Loca çalışmalarına güç vererek önderlik edeceği düşüncesiyle gerçekleştirilmiş olabilir.

İngiltere Büyük Locası, 7 yıl müddetle bu tarihte kutladığı "Mason Bayramları"nı, 1725 yılından itibaren, 27 Aralık günlü "Müjdeci Yahyâ" (St. John the Evangelist) yortusuna taşımış, bu tarihin yıllık seçimler ve yıl sonu işlemleri açısından daha uygun olacağını beyan etmiştir.

İskoçya Masonluğu ise Mason bayramlarını, 1737 yılına kadar yine Vaftizci Yahyâ gününde kutlamış, ancak bu tarihten itibaren, 30 Kasım tarihli St. Andrew yortusu gününe dönmüştür. (St. Andrew, İskoçya'nın koruyucu azizi olarak bilinir.)

Bütün bunlara rağmen Vaftizci Yahyâ yortusunun, günümüzde de bir çok obediyan tarafından "Kardeşlik Günü" olarak kutlanmaya devam ettiğini söyleyelim.

Anno Higerea / Hicret Yılında:

İslâmi takvimin başlangıcı olarak Hazreti Muhammed'in eshâbı ile birlikte Mekke'den Medine'ye göç ettiği tarih esas alınmıştır. Başlangıç tarihi 1 Muharrem, (16 Temmuz) 622 Cuma günü olarak kabul edilmektedir.

Nevruz:

Yeri gelmişken yaşadığımız coğrafyayı etkilemiş önemli bir günden, Nevruz'dan da kısaca söz edelim;

Farsça yeni anlamındaki "nev" ile gün mânâsındaki "ruz" sözcüklerinin birleşiminden kurulu bir isimle ifade edilen "Nevruz", Çin'den Avrupa içlerine kadar, kuzey yarıküre insanların ortak bayramıdır. Baharın gelişini, yaşama sevincini, doğanın ve altındaki canlıların

uyanışını, dirilişini, kısacası yeni bir yaşamın ilk gününü selâmlamayı temsil eder. Bir başka deyişle Nevruz, tabiatın kıştan kurtuluşunun, bolluk ve berekete kavuşmanın simgesi olma yanında, toplumsal yaşamdaki hareketliliklerin, yeniden başlayacağını müjdeleyen gündür.

Orta Asya'da yaşayan Türk kavimleri, Anadolu Türkleri ve İranlılar tarafından, İ.Ö. 8. yüzyıldan günümüze dek yılbaşı olarak kutlanan, gece ile gündüzün eşit olduğu miladî 21 Mart, rûmî 9 Mart tarihi ni belirler.

Nevruz'un, İslâmiyet öncesi inanç ve pratiklerindeki yerini sıralamaya çalışalım;

- Hayvancılık ve tarıma dayalı toplumlarda, üreme ve üretme işlevini önemseyen bir etkinlik olarak görülür.

- Doğayla barışık olma ve ondan yararlanma dilek ve kararlılığını gösterir.

- Yarattılış, türeyiş, yeniden doğuş ve doğanın canlanması inançlarına ait ritüellerde önemli yeri vardır.

- Nevruz ateşi, ritüelin başlamasında önemlidir. Ateş kültü pek çok uygarlıkta aydınlık, temizleyicilik ve bereket - bolluk sembolüdür.

- Yakılan büyük Nevruz ateşi, toprağın ısınıp uyanmasını sembolize eder.

- Kutsanan ateş, simgesel olarak ateşin arındırma gücünü hatırlar ve Nevruz ateşinden atlama, günâhlardan arınmayı belirler.

- Doğanın uyanması ateşle kutlanır. Ateş; evreni canlandıran Güneş'in dünyadaki uzantısıdır.

Nevruz, bu eski inanç ve pratikleri İslâmiyet sonrasına da taşıyarak devam ettirmiş ve İslâm kültürü içinde başka anlamlar edinmiştir. İslâmiyetin kabulü sonrası, Nevruz'un İslâmî olmayan inanç ve pratiklerine ya da Anadolu ve Anadolu dışı Türk dünyasında sevilen ve inanılan kutsal menkıbelerine, İslâmî bir kimlik kazandırma gayesiyle değişiklikler getirilmiştir.

Nevruz kavramına, basit bir bahar bayramı ya da sadece doğanın yeniden doğuşu olarak bakmak da pek doğru değildir. Etimolojik köken itibariyle "yeni gün" anlamına gelen "Nevruz", yaşamın ilk günü olarak düşünüldüğünde, Eski Ahit kökenli yaratılışın 6. gününe, yani insanoğlunun yaratılışına bağlanır.

Bu günde insanoğlu, gnahı, suçu, kötölüğü, hastalığı, zarar ve ziyanı, kötü huyu tanımadan ve anlamını bilmeden, tertemiz yaratılmıştır. Her sene kutlanmasının sebebi, bir yıl boyunca algılanan ve öğrenilen tüm olumsuzluklardan arınmak için uygulanacak ritüelik etkinliklerin gerçekleştirilme gününü hatırlatmak şeklinde düşünölmelidir.

Cemre:

Şimdi de, merak edildiğini umduğum bir kavramdan, Osmanlıda an'ane haline gelmiş ilginç bir ayırımdan, "Cemre"den çok kısa olarak bahsedelim;

Eskiler seneyi Kasım (kış) ve Hızır (yaz) olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Kasım 180, Hızır 186 gün sürer. 22 Eylül gündönümünden 45 gün geçtikten sonra 8 Kasım'a varılır ve Kış (Kasım) 8 Kasım'da başlar. Kırk altısında, "kırk gün" anlamına gelen "erbain", seksen altısında, "elli gün" anlamına gelen "hamsin" girer ve böylece kışın en soğuk zamanları sayılan doksan gün geçmiş olur. Kasımın 105'inde (19-20 Şubat) birinci cemre havaya; 112'sinde (26-27 Şubat) ikinci cemre suya; 119'unda (5-6 Mart, Şubatın 29 çektiği dört senede bir 5 Mart'ta) üçüncü cemre toprağa düşer. Buna göre de önce havanın, sonra suyun, sonra da yerin ısındığı kabul edilir.

Anno Inventionis / Keşif yılında:

Royal Arch Masonluğunun en önemli simgesi sayılan, "Akik taş"ın, İ.Ö. 530 yılında bulunduğu varsayılmaktadır. Bu takvim düzeninin başlangıcı bu sebeple, İ.Ö. 530 olarak alınmıştır.

Bazı kaynaklar bu takvim düzenine esas alınan İ.Ö. 530 yılının, ikinci mâbet inşaatının başladığı tarih olduğunu da öne sürerler.

Bu ikinci sav, çok zayıf görünüyor. Zira tarihi bilgiler şöyle;

"İ.Ö. 534 yılında, ikinci mâbedin köşe taşı yerine konmuş ve inşaat başlamıştı ki, yukarıda zikredilen sebepler yüzünden, komşu Samiriye'liler ile savaşa girildi ve faaliyet durduruldu."

Yıllar sonra Zerubbabel, üç kişiden kurulu bir grubu, Sirius'un yerine Bâbil Kralı olmuş Darius'a (İ.Ö.522'de tahta geçti.) yardım talebi için gönderdi. Darius, Samiriye halkına bir mesaj göndererek, yeni Mâbed'in yapımına mâni olmaya kalkışan kişilerin öldürüleceğini bildirdi. Ayrıca Samiriye'lilerin Zerubbabel'e, belli bir oranda vergi vermelerini de emretti. Pers Kralı'nın yardımcıları ile sona erdirilen sava-

şın ardından, (14 sene sonra) Zerubbabel Mâbedinin yapımına yeniden başlandı. (İ.Ö. Ekim/Kasım 520) İnşaat, İ.Ö. 12 Mart 515'de bitirilmiştir.

Anno Lucis (A.L.) / Işık yılında:

Eski Ahit'in "Genesis" (Yaratılış) bölümünde, Tanrı'nın "ışık olsun" kelâmı ile başlayan "Yaratılış" için, genellikle İ.Ö. 4000 yılı esas alınır.

İrlanda Başpiskoposu James Ussher, 1650'de yayınlanan kronolojisinde, Dünya'nın yaratılışını 23 Ekim (nedeni bilinmiyor) 4004 gününe oturtmuştur. Bu tarihten itibaren kullanılmaya başlayan 4004 tarihindeki (daha evvel İ.Ö. 4000 kullanılıyormuş.) dört yıllık küsüratın nedeni, yukarda izah edildiği gibi İsa'nın doğum gününün, 4 yıl geriye çekilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Orta çağ ve sonrası Operatif Masonluğu tarafından kullanılan, İ.Ö. 4000 başlangıçlı takvim düzeni, Spekülatif Masonluk tarafından miras alınmış olup, halen bütün dünyadaki Sembolik Masonlukta kullanılmaktadır.

Ancak York riti ve Fransız ritine ait takvimlerde, yılın başlangıç günü konusunda bir farklılık görüyoruz; Sene, York ritine göre Ocak ayının birinci günü, Fransız ritine göre, Mart ayının birinci günü başlar. Ayrıca Fransız ritinde, aylara isim verme yerine sayıları kullanmak tercih edilmiştir. Örnek; Fransız ritinde çalışan bir locanın 1 Ocak 2000 tarihinde düzenlediği bir levhanın üzerindeki tarih; V.L. 6004'ün 11. ayının birinci günü olacaktır. (Anno Lucis / A.L. - "Işık Yılında" kısaltması yerine Fransız Masonlar, "V.L." kısaltması ile "Vraie Lumière" - Gerçek Işık - ibâresini kullanırlar.)

Bu düzenin, Masonik birimler tarafından kullanılmasının nedeni, Masonluğun "Yaratılış" kadar eski olduğunu vurgulamak için midir? Yoksa, Masonik öğretinin taşıdığı sembolik ışığı ya da daha doğru bir deyişle "Nur-u ziya"yı hatırlatmak için midir?

Konu ile ilintili olarak, 17. asırda ortaya atılmış Hristiyan kökenli şöyle bir bilgiye de rastlıyoruz; Eski Ahit'te Tanrı'nın Evreni 6 günde yaratıp, bir gün istirahat ettiği bildirilmektedir. Bazı inançlılar bu dönem, her bir gün bin yıl olmak üzere, 6000 yıl olarak görmekte ve kıyametin de 6000 yıl içinde gerçekleşeceğine inanmaktadırlar. Onlara göre İsa'nın gelişi de dört bininci yıla rastlayacaktır.

Anno Mundi (A.M.) / Dünya yılında:

Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Ritinde kullanılmakta olan bu takvim dünyanın "yaratılış"ını aynen İbranî Takvimi (Anno Hebraico) gibi M.Ö 3759/3760 olarak almaktadır. Yıl Eylül ortasında başlamakta olduğu için 15 Eylül'e kadar 3759, 15 Eylül'den sonraki tarih için 3760 alınır. Örnek 01 Ekim 2009 (3760+2009=5769) 01 Ekim 5769 A.M. olarak yazılır.

Anno Ordinis (A.O.) / Nizam yılında:

Tampliye Şövalyeleri Nizamının kuruluş ve düzene geçiş yılı olan, 1118 senesini esas alan takvim düzenidir. İçinde olduğumuz yıldan 1118 çıkarılarak bulunur. (2010-1118=892 A.O.)

Anno Reductionis / Dönüş yılında:

İsrailoğullarının Bâbil esaretinden dönüş yılını esas alan takvim düzenidir. Tarihi verilere göre Bâbil tutsaklığından dönüş, İ.Ö. 536 yılında gerçekleşmiş olmasına rağmen, bilinmeyen bir nedenle, İ.Ö. 530 yılı başlangıç kabul edilmektedir.

Anno Restorationis / Yenilenme yılında:

1314 yılı, aynı zamanda, Tampliye Şövalyeleri Nizamının, yer altına çekilerek, yeni bir kimlik arayışına girdiği tarihi de belirtmektedir. Bir çok kaynak tarafından Spekülatif Masonluğun temellerini teşkil ettiği iddia edilen bu teşkilat için, yeniden yapılanmanın başlangıcı ve hâtta Spekülatif Mason localarının kuruluş yılı olarak kabul edilmektedir.

KAYNAKLAR

- 1999 Senesi Teşrin Bayramı Konuşması, Suha Umur, 2000, T.Y.Ş.*
A New Encyclopaedia of Freemasonry, Arthur E. Waite, 1996, Wings Books
Anadolu Tanrıları, Cevat Şakir, 1990, Bilgi
Ante Anno Caedo - Kat'l yılından önce, Tahsin Ünal, 1998, Gün Muh L.

- Batının İnanç Temelleri, Giovanni Scognamillo, 2005, Dergah Yayınları*
- Büyük İnisyeler, Edouard Schurè, 2005*
- Ruh ve Madde, Dinler Tarihi, Felicien Challaye, 1998, Varlık*
- Dinler Tarihine Giriş, Annamarie Schimmel, 1999, Kırkanbar*
- Encyclopédies de la Franc-maçonnerie, Eric Saunier, 2000, La Pochetèque*
- Eski ve Yeni Ahit, 1994, Müjde*
- Ezoterik - bâtını doktrinler tarihi, Cihangir Gener, 1998, Odak Ofset*
- Freemasonry & Its Ancient Mystic Rites, C.W. Leadbeater, 1998, Gramercy books*
- Gilgameş, Harald Braem, 1998, Yurt*
- İsa'nın Hayatı, Ernest Renan, 1997, M.E.B.*
- La Franc - maçonnerie / Histoire et initiation, Christian Jacq, 1998, Rober Laffont*
- La voie symbolique, Raoul Bérteaux, 1975, Edimaf*
- Legend - The Genesis of civilisation, David M. Rohl, 1998, David M. Rohl*
- Tanrı'nın Tarihi, Karen Armstrong, 1999, Ayraç*
- Tarih Sümer'de başlar, S. Noah Kramer, 1992, Kabalcı*
- The Bible as it was, James L. Kugel, 2000, Harvard Press*
- The History of Freemasonry, Albert Gallatin Mackey, 1996, Graercy*
- Üç İsa, Aytunç Altındal, 2004, Alfa Yayınları*
- Yüzyılların Gerçeği ve Mirası - İnsanlık Tarihi, Server Tanilli, 1988, Say*

MİMAR SİNAN DERGİSİ

YAYIN KURALLARI

Mimar Sinan Dergisi Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Derneği'nin üç ayda bir yayınlanan süreli yayın organıdır. Dergide, Masonlukla ilgili araştırma, makale ve çeviriler yayınlanır. Dergide yayınlanan yazılar, yazarların şahsi görüşlerini ifade etmektedir ve sorumluluğu kendilerine aittir. Bu yazılar Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın veya Büyük Loca'nın başka bir masonik biriminin resmi görüşlerini veya fikirlerini temsil etmez.

MİMAR SİNAN DERGİSİNE TEKLİF EDİLEN ADAY YAZILARIN BIÇIMI: Yazılar kâğıda basılmış 2 nüsha örnek ile birlikte elektronik ortamda verilmeli, kesinlikle konferans üslubunda olmamalıdır. Ayrıca yazının mümkünse İngilizce, mümkün değilse Türkçe kısa bir özeti ile yazı başlığının İngilizcesi bulunmalı ve faydalanılan kaynaklar mutlaka belirtilmelidir. Kaynaklar metin içinde anılma sırasına göre dizilmeli, kaynaklar başlığı altında yazının sonunda yer almıdır. İnternet'ten alınan kaynakların doğruluğu mutlaka tahkik edilmelidir. Yazıda resim veya şekil kullanılmışsa; bunlar yazının içindeki yerine konulduğu gibi, ayrı birer dosya olarak da verilmeli, resimler basılabilecek kalitede olmalıdır.

Çeviri yazılarda; yazarın ve çevirenin adı ile birlikte orijinal yazının nerede ve hangi tarihte yayınlandığı belirtilmelidir. Ayrıca müellifin onayı alınmış olmalı veya yazının telif hakkı sorunu olmamalıdır.

Gönderilen yazılar Yayın Kurulunun onayından geçtikten sonra yayınlanır. Yayın Kurulu gerekli gördüğü durumlarda metinde düzeltmeler yapabilir. Gönderilen veya yayınlanan yazılar için herhangi bir ücret ödenmez.

Yazarlar yazılarını, Yayın Kuruluna gönderdiklerinde bu şartları kabul etmiş sayılırlar.

YAZIŞMA ADRESİ:

MİMAR SİNAN DERGİSİ YAYIN KURULU:

BÜYÜK SEKRETERLİK

Nur-u Ziya Sokak, No.9, 34420 Beyoğlu - İstanbul

mimarsinandergisi@gmail.com

Localarda Yapılan Konuşmalar

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
<u>İSTANBUL</u>			
001 İDEAL	Selim RAMAZANOĞLU Zeki ALASYA	Yapabildiklerimizin En İyisi Şair Rıza Tevfik	04.10.2010 01.11.2010
003 ÜLKÜ	Serter KARATABAN	İnanç Sistemlerinin Ortak Değerleri	14.10.2010
006 KARDEŞLİK	Cezmi AYDIN, Ç.ağrı KUTLU İlker İNAL, Murat ÜRÜNSAK	Masonun Yolculuğu Eşlerimiz ve Çocuklarımızla M.'luk	07.10.2010 21.10.2010
007 HÜRRİYET	Akın KURTOĞLU Ali ALTAY Seren KUTADGU	Astronomi ve Güncel Öğretilelerdeki İzdüşümü Clairvaux 'lu St.Bernard Ma.'teki İnsan; İnsandaki Ma.	21.09.2010 05.10.2010 19.10.2010
009 ATLAS	Remzi SANVER Viktor SİDİ	Türkiye Büyük L.'sının Geleceği Hakkında Düşünceler Tekris Sürecine İç Görüsel Bir Yaklaşım	08.10.2010 03.11.2010
011 MÜSAVAT	Selami ÇAKMAK Ali Hilmi YAZICI	Sevgi Mabedi Bir Sembol: Atatürk	22.10.2010 05.11.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
017 LİBERTAS	Halim ANIŐOĐLU	Güzellik	29.09.2010
	Evren AÇIKEL	Damalı Yer Döşemesi	13.10.2010
	Ali KIZILAY	Bazı Masonik Terimlere İliŐkin Düşünceler	27.10.2010
018 HAKİKAT	Yorgo TEODORİDİS	2010 yılının Masonluğu	29.09.2010
	Yani PAİSİOS	Kal.: Masonun Avadanlıkları	13.10.2010
	Andon PARİZYANOS	Çıracak Masonun Görevleri	13.10.2010
	Yani PAİSİOS	Kal. D.'si Tablosu	27.10.2010
	Yorgo PETRİDİS	Ham Taş	27.10.2010
019 AHENK	Halit ÖVER	Türk Bilim Dünyasının Efsaneleşmiş Köşe Taşı Mustafa İNAN K.'imiz	13.10.2010
020 FAZİLET	Remzi SANVER	Türkiye Bü. L.'sının Geleceği Üzerine Düşünceler	28.09.2010
028 ERENLER	Osman URALLI	Semboller	24.09.2010
	Yavuz AŐLAK	Neden Müzik?	08.10.2010
	Vedat ÇEBİ		
029 DELTA	İ. Yalçın Kaya TURA	Eski Mısır'da İnisiasyon	27.09.2010
	Yalçın OĞUZÖLGEN	Masonik Sohbet	11.10.2010
030 SADIK DOSTLAR	Önder ÖZTÜREL	Hermetizm	21.10.2010
	Bedii ZİVER	Anlatalım, Gösterelim, Öğretelim	04.11.2010
031 ÖLKE	İlker İNAL	Mazeret ve Tatil Locaları	05.10.2010
	Erol DEĞERLİ	"GÜVEN" Kavramı Üzerine Düşünceler	19.10.2010
032 ŞEFKAT	Murat ŐENOL	Ceviz Sembolizması	18.10.2010
033 HÜMANİTAS	M. Fuat AKEV		
	Alp SAYIKLI	Eski İnanıŐlar	28.09.2010
034 HULUS	Alen OFLAS	PİTHAGORAS'ın Felsefesi	06.10.2010
	İstegan OFLAS	Süleyman Mabedi	20.10.2010
041 SEVENLER	Mehmet GÜNEŞ		
	Ahmet SEYİDOĞLU	Cumhuriyetin Kuruluşunda K.'lerimizin Katkıları	15.10.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
044 HİSAR	Uğur TUZLACI	I. Derece Tablosu	26.10.2010
	Remzi SANVER	Türkiye Bū. L.'sının Geleceęi Üzerine Düşünceler	09.11.2010
048 ÜÇGEN	İlker İNAL	30 Yılın Oluşturduğu Karolaj	24.09.2010
049 ÜÇİŐİK	Cengiz TEKİN	Yaşam ve Ölüm	11.10.2010
	Boğaçhan SÖZMEN, Sefa ZENGİN	Atatürk'ten Anektodlar	28.10.2010
	Ferdi MERTER, Nusret YILMAZ Aydın SAV	Gazi M. Kemāl Atatürk'ü ve Türk Devrimini Bir Kez Daha Anarken	08.11.2010
052 GÜN	Halit YILDIRIM	Kendini Bilmek	30.09.2010
	Özdoğan ANBAR	Kefalet ve Rehberlik	14.10.2010
053 ÖZLEM C. KARAHASANOĞLU	Hasan ATAŐOĞLU, Turgut TİFTİK	Mabette Nelere Dikkat Etmeliyiz?	20.09.2010
	Ahmet TEZEL, Ahmet Hikmet TURAN	Kayıp Sembol	04.10.2010
	Mesut ILGİM	Afrodiasias ve Gizemleri	18.10.2010
055 İREM	L. Pelesen, A. Doğruer, K. Sağlam, N. Türkkan	Locayı Ayakta Tutan Üç Sütun	01.10.2010
	Sedat UYGUR	Masonik Sohbet	15.10.2010
057 EVREN	Mecit Alican Çağdaş	Stratejik İletişim Yöntemi	07.10.2010
	Sümer Saldıray	Masonluk, Sosyopsikolojik Katmanları ve Biz	21.10.2010
	Erhan ÇELİKOĞLU	Büyük İskender'in Anadolu Kültürüne katkıları	04.11.2010
058 PİRAMİT	Orhan Demirburan	İktidar ve Zenginlik	01.10.2010
	Murat Kürüz	Masonluk ve Adalet	15.10.2010
	Laıry Stephens	Wheaton (A.B.D.) L.'sı İzlenimleri	15.10.2010
060 NİLÜFER	Berkant Yekeler	Masonluk ve Ruhun Ölürsüzlüğü	28.09.2010
062 BURÇ	Mesut ILGİM	1933 Üniversite Reformu ve Ülkemize Sığınan Çoğu Yahudi Alman Bilim İnsanları	25.10.2010
	Sunay AKIN	Mustafa Kemāl Atatürk	08.11.2010
067 SEMBOL	Remzi SANVER	Türkiye Bū. L.'sının Geleceęi Üzerine Düşünceler	04.10.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
068 GÜVEN	Arif DAVRAN	"Hür" Üzerine Düşünceler	14.10.2010
074 MEŐALE	E. GÜCÜYENER Barış SAVCI , Orkun ÖZKAN	Atatürk	10.11.2010
075 ANADOLU	Ahmet Kurtaran Yüksel Önel	Yeditepe, Yedi Evre Masonik Kavramlar	21.09.2010 05.10.2010
077 SEZGİ	Emin İZGİ	Dünden Bugüne Masonluk	12.10.2010
080 AKIL VE HİKMET	Levent DENİZ Ömer KÖKER	Masonik Eğitim: Nasıl?, Nerede?, Ne Zaman? Felsefenin İnanca BakıŐı ve M.luk	21.10.2010 04.11.2010
081 BOĞAZİÇİ	Hüseyin DENİZLİ Orhan ÇEKİÇ	Mason Orkestrası Son Yıl 1938	13.10.2010 10.11.2010
084 YEDİTEPE	İlker İnal Mehmet Nuri TOPLU	Mazeret ve Tatil Locaları Masonluğun Hukuksal Yapısı ve Masonik Muhasebe	16.09.2010 14.10.2010
085 GÖNYE	Remzi SANVER	Türkiye Bü. L.'sının Geleceği Üzerine Düşünceler	25.10.2010
086 GÜZEL İSTANBUL	O. TANGÜNER, M. AKATAY, İ. ÖZEN, C. DÖNMEZ Remzi SANVER	Özgürlüğe Doğru Türkiye Bü. L.'sının Geleceği Üzerine Düşünceler	22.10.2010 05.11.2010
087 GÜNİŐİĐİ	Turgut DERİNKÖK Remzi SANVER	Özgür Düşünce İkinci Yüzyılında Türkiye Büyük Locası	18.10.2010 01.11.2010
089 TANYERİ	Tarık KANTEMİR	1965 Olaylarından Anladıklarım	15.10.2010
090 SADAKAT	Cevdet ATİLLA Ataman AYVAZ	Tahkikat Nuru Ziya Sokak	05.10.2010 19.10.2010
092 MARMARA	Ali KAPLAN Orhan ÇEKİÇ	Masonluğun Misyonu 1935 Yılı ve Sonrası	25.10.2010 08.11.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
093 SABAH GÜNEŐİ	Tevfik KÜÇÜKPİNAR, Can ERSAN	Masonluğun Fransız Devrimine Etkisi	11.10.2010
	Hakan TÜRKÜN	Atatürk ve Cumhuriyet I.	08.11.2010
094 DOSTLUK	Ahmet ÖRS	Masonluk ve Politika	11.10.2010
	İhsan KARA	Kardeşlik Üzerine	08.11.2010
095 GELİŐİM	Fuat ALTINSOY Nebi ÖNDER	Türk Aydınlanması - "Hasan Ali Yücel -Mustafa Necati Dr.Reşit Galip"	12.10.2010
	Yusuf GERON	Şefekkür Hücresi ve Düşündürdükleri	26.10.2010
096 ONUR	Ercüment SEVİNÇ	Yolumuz Nur ve Sevgi Yoludur	26.10.2010
	Ahmet Ferhan YAMANUS	Düşü Gerçek Yapan Adam	09.11.2010
098 UMUT	Bedii ZİVER	Anlatalım, Gösterelim, Öğretelim	01.11.2010
106 YAKACIK	Necdet ALTINAY	Ezoterik Yolculukta Kendimizi Bilmenin Neresindeyiz?	20.10.2010
	Cemil SOğUKÇELİK	Ezoterizm ve M.'luk: Seçilmişlere Verilen Bir Öğreti Sistemi	03.11.2010
107 KADIKÖY	H. Oğuz ÖZKAN	"IOANNA KUCURADI"	04.10.2010
	Yıldırım Beyatlı DOğAN	Yemin	18.10.2010
	M. DiNO, E. OTUK, C. T. AKSOY	Atatürk ve Cumhuriyet	01.11.2010
108 GEOMETRİ	Fikret YAKAR	Toplumların Aydınlanması	06.10.2010
	Ateş SUSMUŐ	Tarihsel Süreçte Aydınlanma ve Sonuçları	20.10.2010
	Uğur TUZLACI	Ç. D.'si Tablosu	03.11.2010
111 DOğU	Cüneyt ORAL	Karanlıktaki Evren	05.10.2010
	Yılmaz BAHADIR	Tarihte Haçlılar, Şövalyelik ve Günümüz	19.10.2010
	Orhan ÇEKİÇ	ATATÜRK ve Çağdaşlaşmanın Temel İlkeleri	02.11.2010
112 ÜLKÜM	Boğaçhan SÖZMEN, Sefa ZENGİN, Ferdi MERTER	Atatürk'ten Anekdotlar	05.10.2010
	Sinan GÜMÜŐLÜGİL	Tibet'ten Esintiler	19.10.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
118 DORUK	Arif DAVRAN	Hür Üzerine Düşünceler	12.10.2010
	Tufan TÜRENÇ	Muhteşem Bir Proje "Cumhuriyet"	26.10.2010
119 ÖRS	Engin BERKER	Çırak Derecesi Sembolizması	04.11.2010
120 GRANİT	Serdar ÇARDAK	Mevlana	11.10.2010
121 TESVİYE	Yalçın KURTOĞLU	Taş	23.09.2010
	Oğuz TEĞİN	NON NOBİS DOMİNE	21.10.2010
	Sunel DİREN	Bir Masonik Hikaye	04.11.2010
123 SABAH YILDIZI	İlker İNAL	Mazeret ve Tatil Locaları	25.10.2010
	Mert NAMLI	İhtilal ve İnkılap: Atatürk'te İnkılap Düşüncesi ve Masonluk	08.11.2010
124 GÜNEY	Behçet KURTOĞLU	Ezoterizm, Dante ve Ötesi	30.09.2010
	Yaşar ACAR	Kuruluşundan Bugüne, Güney Muh. L.'sının 15 Yılı	28.10.2010
125 ATAYOLU	Fatih Cem YÖRÜK	Evrenin Ulu Mimarı	04.10.2010
	Metin ERTEM	Birey, Mason, Atatürk	01.11.2010
127 ALTAR	Fikret HIZLIALP,	Erdemler, Denge ve Masonluk	05.10.2010
	Melih ÜSTÜN , Emre GİRİTLİ		
	Eren ERBABACAN		
129 NAR	Tarık TURFAN	Neden Buradayız?	11.10.2010
	Burak GÜLBOY	Skolastik Dogmadan Aydınlanmanın İşığına Düşüncenin Yolculuğu	25.10.2010
131 YÜCEL	Orhan ÇEKİÇ	Cumhuriyet Faziletir	28.10.2010
	Mustafa AKMAN	Masonik Öğretinin Hedefleri Nelerdir?	11.11.2010
132 GÜZELLİK	İlker İNAL	Eşlerimiz ve Çocuklarımız ile M.luk	14.10.2010
133 KÜRE	Ekın ÖYKEN	Orta Ve Yakındoğu'da Meslek Örgütlenmeleri,Loncalar	04.10.2010
	Hayati ADONİ	Avrupa'da Spekülatif Masonluğa Geçiş	18.10.2010

LOCASI	KONUŐMAMI	KONU	TARİH
135 ÇEKİÇ	Murat BİLGİLİ	Genel Yaşam Döngüsünde M.'luğun ve M.'ların Yeri.	28.09.2010
	Fahrettin OCAN	Bir Kadim Öğreti:Ezoterizm	12.10.2010
	Atakan ÖZDEMİR	Özgür Adamın Sanatları- "Artes Liberales"	26.10.2010
139 TAŐOCAĐI	Necmettin KUTLU	İdrak	22.09.2010
	Eren ERBABACAN	Hermetizm	06.10.2010
	A. O. CEVER, O. TANGÜNER, M. BİLGEN, U. SÖZER ve L. K.'leri	Kabala - Tasavvuf - Masonluk	20.10.2010
141 MİMAR HİRAM	Yetvart KOVAN	Mason Olmak	29.09.2010
	Mehmet AKUĞUR	Kendini Bilmek	13.10.2010
	Nurhan ÜTÜCÜ	Buraya Ne Yapmaya Geldik?	27.10.2010
143 ANIT	M. Aziz GÖKSEL	Masonik İmgenin Retoriği	11.10.2010
144 KÖRFEZ	F. ŐEMİN, Ő. AKŐİT	144 Sayılı Körfez Muh. Locasının Mimarı Muh. Haluk FEYZİÖĞLU	30.09.2010
146 ZEYTİNDALI	Önder ÖZTÜREL	Hermetizm	24.09.2010
	Yavuz DİZDAR	En İçeride Olan En Basittir	08.10.2010
147 IRMAK	Yaman ERZURUMLU	Dionysos Ustaları	12.10.2010
	Cem HIZLAN	Aynalara Yansıyan Aynalar	26.10.2010
150 SEBAT	Cevad GÜRER	Büyük Localar Arası İlişkiler	05.10.2010
	Şinasi AFACAN	Hoşgörü ve Tolerans	19.10.2010
151 SEVGİ YOLU	C. DAĞ,	Sembol 1	04.10.2010
	U.DENİZ, M. MÜFTÜÖĞLU, H. S. KIR Ömer AYAN	Ölü Deniz ParŐömenleri	18.10.2010
155 RÖNESANS	Lütfi ENSARİ	Vasiyetname ve Sokrat	05.10.2010
	Erdal YILMAZ	Masonluğa Karşı GörüŐler	19.10.2010
156 VEFA	Ahmet ERMAN	Sahir Erman K.'den Kal. D. Sembolizması	15.10.2010
157 SUR	Eren ERBABACAN	Kal. D.'si Tablo'sundan	14.10.2010
161 AKASYA	Remzi SANVER	Muntazam Masonluk ve İnanç	07.10.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Tansel TOKGÖZ , Aykut AZGUR	Antik Felsefeye Giriş Serisi 7: Felsefede Helenistik Dönem	21.10.2010
163 ATAİZİ	Levent SEPİCi	Kendini Bilmek	23.09.2010
	Ataizi Tarih Grubu K.'leri	Gizemli Maden,Firavunların ekmeği,Simyacıların Rüyası.Altın, Mfkzt (Mafkzt) ve Felsefe taşı!	07.10.2010
	Ataizi Ezoterizm ve Felsefe Grubu K.'leri	Konfüçyus	21.10.2010
167 SÖZ	Suat ÖZGÜL	Antik Yunan'da Pisagor İnisiasyonu	28.09.2010
168 AKEV	Numan AYDINOğLU, Metin KARAŐAHİN	Cumhuriyet'e Yolculuk	15.10.2010
173 CUMHURİYET YILDIZI	Kaya KAFESÇİOğLU	I. Tö. Üstadı	06.10.2010
	Doğan TAMER	Örnek Bir Devlet ve Düşünce Adamı: İbni Haldun	20.10.2010
174 İSTANBUL	İlker İNAL	Mazeret ve Tatil Locaları	15.10.2010
175 PETEK	Nafi PAKEL	LA FONTAİNE İle Hayat Bilgisi Öğretisi	07.10.2010
177 ZAFER	Bülent YİĞİT	Böbrek Kardeőliđi	30.09.2010
179 BİLGE	Remzi SANVER	Türkiye Büyük Locasının Geleceği Hakkında Düşünceler	22.09.2010
	Can CANTİMUR	Masonik Kısaltmalar	06.10.2010
180 KALKEDON	Tolun SAVUT	Hiram'ın Mezarı	04.10.2010
	Burak KARACEBE	Gül Haç Cemiyeti	18.10.2010
184 ERMAN	Tunç ŐAMLI	Ülkü Mabedi ve Avadanlıkları	29.09.2010
	Erdem BAŐARAN	Hiram Efsanesinin Değişik Bir Yorumu	13.10.2010
185 SİMGE	Erol BALKANAY	Atatürk ve Bilim	01.11.2010
186 LOTUS	İlker İNAL	Sevimli Yanlıőlıklar -2	13.10.2010
188 KOŐUYOLU	İlker İNAL	Mazeret ve Tatil Locaları	28.09.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Yunus ŐELİK	Özgürlük Üzerine	12.10.2010
	Halit ÖVER	"Türk Bilim Dünyasının Efsaneleşmiş Köşe Taşı, Mustafa İnan K.'imiz"	26.10.2010
189 HUZUR	Remzi SANVER	Türkiye Büyük Locasının Geleceği Hakkında Düşünceler	13.10.2010
	Kutay ERYILMAZ, Yavuz GÜLSOY	Atatürk ve Cumhuriyet	27.10.2010
190 KRİSTAL	Haldun BERKİN	Masonik Efsaneler	21.09.2010
	Mehmet TANSAL	1871 Paris Komünü ve Masonlar	05.10.2010
197 VİTRİOL	B. KÜRKÇÜOğLU	Hoşgörü	02.11.2010
199 KUVVET	Süleyman ACAR	Ömer Hayyam ve Batınlık	21.10.2010
200 EGERAN	Mesut İLGİM	Hasan Ali Yücel K. ve Köy Enstitüleri	01.10.2010
	Turgut DERİNKÖK	Eski Mısır ve Hermetizm	15.10.2010
201 İLERİ	S. ÖZEN, M. K. I IŞIK, T. GÜLDÜ, G. ŐİFTŐİOęLU	Cumhuriyet ve Atatürk	25.10.2010
202 ATAŐAę	Can KAPYALI	Mabedin Yükselişinde Kuvveden Fiile	13.10.2010
	Ayhan CÖNER, Kerem ŐENOęLU	Meritokrasi	27.10.2010
204 TOPRAK	Murat ŐENOL	Etkili, Düzgün Konuşmak ve M.'luk	12.10.2010
	Fethi GÜRDÖK	Atatürk ve Cumhuriyet	26.10.2010
208 AKKAN	Harun KUZGUN	Ön. Bü. Üs. En Muh. Kemalettin APAK K.	13.10.2010
	Mustafa Kemâl TÜMAY	Masonluk ve Masonik Yaşama Dair Sohbet	27.10.2010
209 ADALET	Bülent MESTŐİ	Ayna Sembolizması	24.09.2010
	Yüksel ÖNÜR	Tefekkür Hücrelerinden Yemine	08.10.2010
211 ALEV	Tolga GÜNAL	Mimarlıktan Masonluğa	20.10.2010
	Erol GÜLER	Masonik Davranışta Süreklilik	03.11.2010
214 KARDELEN	Oytun TEZCANLI	Trafikte Hoşgörü ve Masonluk	07.10.2010
	Tayfun AYKAŐ	Masonlukta Ketumiyet	07.10.2010
	Alican SODAN	Kardelen ve Masonluk	21.10.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
215 SU	İsmet GÜRER	Ezoterik Düşünce Tarihine Genel Bakış	29.09.2010
	Nihat ÜÇOK, Cem KÖYLÜOĞLU, Hüseyin ORTAK, Gültekin GÜNAL	Ezoterik Düşünce Tarihi -1 Mu Uygarlığı, Atlantis ve Naacaller	12.10.2010
	Adnan ÜNAL, Şentürk FAHRALI, Can DEMİR, Selim EKE	Ezoterik Düşünce Tarihi -2 "Mısır, Osiris, Hermes Okulu"	27.10.2010
218 ATEŞ	Vitali SAPORTA	K.'lik Sevgisi	22.10.2010

* *
*

ANKARA

005 UYANIŐ	Mehmet NALÇACI	Günümüz Gözüyle Atatürk Devrimleri	16.09.2010
	Sinan SOMER	Masonik Ayasofya	15.10.2010
010 DOĞUŞ	İ. Hakkı AYHAN	Ahenk ve Düzen	28.09.2010
	Serdar ERÇAKMAK	Masonluk Bir Yere mi Gidiyor?	12.10.2010
	Taylan KARABEY	İngiltere Birleşik Büyük Locası Anayasası	26.10.2010
012 YÜKSELİŞ	Kalfa K.İer	Kalfa Gözü İle M.'luk ve Rehberlik: Düşünce Ve Öneriler	07.10.2010
014 İNANIŐ	Murat ÇEHRELİ	Tasavvuf Öğretileri Ve M.'luk	11.10.2010
	R. P. TANITKAN, S. ÜZMEZ	Sofra Adap Ve Kuralları	25.10.2010
015 BİLGİ	Okan Bilkay	Toplumdaki Yerimiz-Görevlerimiz	20.10.2010
	Hakan Ercan	Masonluk Karşıtı Düşünceler	03.11.2010
021 BARIŞ	Hüseyin Yavuz BİLGİN	Hermetik Düşüncenin, Günümüz İnsanınin Kullanımına Sunulması	18.10.2010
	Oğuz ERLER	XVIII. Yüzyıl Kıta Avrupa'sı M.'luğu	01.11.2010

LOCASI	KONUŐMAMCI	KONU	TARİH
022 DİKMEN	Ahmet AYDOĞDU	Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Yönetiminde Köleler	21.10.2010
	Öner ÇAKAR	Ritler ve Ritüeller	04.11.2010
027 YILDIZ	Mehmet İZGİ	İşaretler, Semboller ve Masonluk	30.09.2010
	Murat DORKİP	Algı Yönetimi	14.10.2010
036 ÇANKAYA	F. KAVKERALP, B. PAYASLIOĞLU, T. YILMAZ, R. SAYGIN	Türk M.'luğunun Tarihsel Evreleri	22.10.2010
038 ARAYİŐ	Hikmet KESKİNEĞE	Erdemler	19.10.2010
039 ÜÇGÜL	F. Yüksel İNAN	Patrikhane	22.09.2010
	F. Yüksel İNAN	Atatürk'ün Dış Politikası	27.10.2010
045 AHİLER	Erdem BİLGEN	Geleneklerimizin Korunmasının GeliŐtirilmesinin Önemi	14.10.2010
046 ÇAĞ	Tankut ÜNAL	Kardeşlik Üzerine Bir Analiz	18.10.2010
056 ANKARA	C.T. SERTCAN, G. SÖNMEZALP, A. BEŐTAŐ, D. C. ARŐIRAY	Masonluk ve Felsefesi	17.09.2010
059 YUNUS EMRE	Rüçhan AKAR	Bilerek Susmanın Önemi	27.09.2010
	S. YURTTAGÜL, İ. DELİLBAŐI, A. S. AKAY, B. TONAK, Z. ERYILMAZ, H. GÜNUĞUR, A. İTEZ, E. YEDİER, Y. İMAMOĞLU, A. TARHAN, A. UYSALEL, M. SOMUNCU	Söz ve İnanç	11.10.2010
063 İLKE	Balkan ŞENCAN	Berat ve Masonik Düzenlilik	17.09.2010
	Bülent ŐENERDEM	Eski Yükümlülükler	12.11.2010
064 ATANUR	A. KÖSTEM, E. SELÇUK, E. AKÇAOĞLU, Y. FURTUN, O. EVRİGEN	El Yazmaları	20.09.2010
	İ. ÇETİN, G. DEMİRKOL, C. EREL, B. ETHEM, O. EVİRGEN	Hırs	18.10.2010
066 ÇUKUROVA	IŞık OLCAY	Bir Arpa Boyu	14.09.2010
	Taylan KARABEY	İngiltere Büyük Locası Anayasası	09.11.2010
069 ERDEM	Remzi SANVER	Türkiye Büyük Locasının Geleceği Üzerine Düşünceler	05.10.2010
	Fadil AKYOL	Türk M.'luk Tarihinden Kesitler-1	19.10.2010

LOCASI	KONUŐMAMCI	KONU	TARİH
070 DENGE	Halit YILDIRIM	Kendini Bil	28.09.2010
	Aytek İTEZ, A. Rıza YANDIM, İlker DEMİR	Tutku/Tatmin "Nazi'den Nasa'ya"	12.10.2010
073 DOĞAN GÜNEŞ	Yücel ÖNAL, Nazif Akın ERTAN	Güneş ve Mevsimler, Güneşin Canlılar Üzerindeki Etkileri	27.09.2010
	Okan İŞİN	Mason Kimdir?	11.10.2010
	Ali TOKSOY	Ortasında G Harfi Olan Alev Saçan Yıldız	25.10.2010
076 TOLERANS	Erhan BÜYÜKEREK	Akıl ve Hikmet-Kuvvet ve Güzellik	22.09.2010
	Nadir ERGÜN	Dünyadaki M.'luk Teőkilatları	13.10.2010
	Ali DEMİRDAĞ	Cumhuriyet	27.10.2010
079 KUTUP YILDIZI	Osman EMED, Can ERSAN	Masonluğun Fransa Devrimine Etkileri	16.09.2010
	Ruhi ULUSOY	Türk Masonluğu	30.09.2010
	Haluk ALAGÖL	Budizm ve Mistik Doğu	07.10.2010
083 ÜÇNUR	Avarkan ATASOY	Burada Ne Amaçla Toplanıyoruz?	27.09.2010
088 BAŞKENT	Alpaslan CEYLAN	Her İşte Önce Akıl ve Hikmet Tatbik Etmek	20.09.2010
	M.Emrah TUZCUOĞLU	Bütün Kördüğömler Bilgi ile Çözölür	20.09.2010
	Fırat PARLATAN	Ç. M. Hak ve Sorumlulukları	20.09.2010
	Osman BABALIK	Her Güzel İş Sevgi ile Meydana Gelir	20.09.2010
	Tuğrul TANKUT	Masonik Çalışma ve Tez Yazımı	04.10.2010
	Bölent SALMAN	Masonik Müzik	18.10.2010
091 GÖKKUŐAĐI	Erçin Kasapoğlu	Bireysel ve Toplumsal Çıkarlarımız Çatıőıyorsa!	17.09.2010
	Ahmet Erhan İŐİK	Yazılı Olmayan Kurallar	15.10.2010
101 HOŞGÖRÜ	Ersin ABAN, Őerafettin KILINÇ, Hüdaver ESKI	Masonluktan Ne Bekliyorum, Masonlukta Ne Buldum, İyi Bir Mason Olmak İçin Ne Yapmalıyım?	06.10.2010
	Abdülkadir BULHAZ	Tarih Boyunca Tanrıya Ulaőma Yollarından Merdiven Sembolizması	20.10.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
103 ANTALYA	Çetin VEFKİOĞLU	Yemin Kavramı	30.09.2010
	İlhan GEBİZLİ	Akıl Ve Hikmet	07.10.2010
	Nedim AÇIKEL	Aynadaki Yüzün Gerçek mi?	21.10.2010
104 EKİN	Yalçın ÇİFTÇİ	Üniversitenin Misyonu	05.10.2010
109 YÖRÜNGE	Serhat KOFOĞLU	Mason Kimdir?	12.10.2010
	Ahmet KURTARAN	Tekliften Tekamüle Masonluk	26.10.2010
110 PERGEL	Atilla KURTAY	Varolmanın Acısı	21.09.2010
	Kaan KENANOĞLU	Dönemeçli Merdiven ve Orta Hücre	19.10.2010
114 UYUM	Mehmet KICIMAN, Halil UĞUR, İbrahim GÜRAY, Altuğ EKNİ, Burç KÜRKCÜOĞLU	Demokrasi Toplumlara Mesleğimizin Ümit Ettiği Gelişmeyi Sağlayabilir mi?	14.10.2010
117 GÜNEY YILDIZI	Remzi SANVER	Türkiye Büyük Locasının Geleceği Hakkında Düşünceler	23.09.2010
	Ertan MERT	Laiklik, Bağnazlık ve Taassup	14.10.2010
	İşık OLCAY	Felsefe Kırıntıları	27.10.2010
122 AND	Ender ARKUN	Rossllyn Chapel	06.10.2010
	Mahmut Can YAĞMURDUR	Kardeşlik Bağları	20.10.2010
126 ESKİŐEHİR	Metin İMİR	Bir Çıracak Yetiştirmek	11.10.2010
	Erol İPEKLİ	Kardeşlik Felsefesi	08.11.2010
128 ÇINAR	B. GÜRCAN, M. A. ÖZER, S. BAŐARAN	Şövalyelik ve Masonluk-1	30.09.2010
	B. GÜRCAN, M. A. ÖZER, S. BAŐARAN	Şövalyelik ve Masonluk-2	07.10.2010
	Belgin ERKAN	Yemin ve Mason	21.10.2010
130 EVRİM	G. Çetin KARAKURT, Özgür ÜRAY	Geçmişten Günümüze İnisiyasyon Törenleri	18.10.2010
	Önder YEĞEN	Geçmişten Bugüne Hakikatin Ayak İzleri	01.11.2010
137 PUSULA	T. Tacettin TUNCER	Kurumsal ve İdarî Yapılanma	20.10.2010
	Ali DAŐKIN	Ezoterizm ve Eklektizm	03.11.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
140 ODAK	Aykulu ORKUN	Atatürk'ün Mirası	04.11.2010
152 DEFNE	E. KAHVECİOĞLU, H. Y. EVREN, K. GÜNER	Antik Mısırın Spekülatif Hür M.'luğa Etkisi	20.10.2010
153 BİLİM	Turgan VARGI	Hasenat	10.11.2010
154 ÖZGÜRLÜK	Refik KUTLUER, Adnan ERBAŐ	"Dramatik Anlatım" "Mozart'la Sihirli Bir Gece"	28.09.2010
	Refik KUTLUER	İskoçların Malt Whisky Geleneği	26.10.2010
158 MOZAIK	Nehri ŐENİZ	Mason ve Masonluk	24.09.2010
159 GÜNEŞ	Sinan SOMER	Masonik Ayasofya	23.09.2010
	Mesut KAPLAN	Harici Aleme Yansımalar	14.10.2010
	Savaş Özkan SAVAŞ	Kült, Mit, Rit ve Ritim ile Antik Dünyanın K.'liği ve Sembolleri	28.10.2010
162 ÇAĞRI	Ayhan Sefa AKAY	Mitolojide Bir Gezinti	12.10.2010
165 HİTİT GÜNEŐİ	M. GÜLEÇ Mahmut Emin VAROL	İstanbul'daki Geometrik Noktalar Masonlukta Disiplin ve Masonik Adalet	25.10.2010 08.11.2010
166 BİRLİK	Kadir AYDIN Süleyman SON	Hoşgörü ve Tolerans Kuantum Fiziği	05.10.2010 19.10.2010
169 TANYILDIZI	Mete GÜRLER Arda GÜRMERİÇ	Ahlakı Olmayan Tarih Kendimle KonuŐuyorum	11.10.2010 25.10.2010
170 ŞAFAK	Sunay DEMİRCAN Ayhan ÖZVATAN	Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Masalına Ezoterik Bir Yorum Mitolojiler Üzerine	23.09.2010 14.10.2010
183 SİMURG	Orhan PAZARCIK	Narsizm ve Gücenme	14.10.2010
191 SEDİR AĞACI	Erol BAYTOK Eray ESEROL, Adnan ERBAŐ Teoman DEĞİRMENCI	Ulus Devlet, KüreselleŐme ve Masonluk Anton Chekhov Sunumu Tesviye	24.09.2010 08.10.2010 22.10.2010
193 BİRİKİM	Mehmet TANSAL, Kemal KALKAN	1871 Paris Komünü ve Masonlar: 1871 Paris Ayaklanmasında K.'lerimizin Rolü	01.11.2010

194 AYDINLIK	Çetin İMİR	Mistik Sayılar, Semboller ve Masonik Açılımları	22.09.2010
	Çetin İMİR	Mustafa Kemâl'i Anlayabilmek	10.11.2010
195 KAYNAK	Namdar ULUŞAHİN	Masonik Öğretinin Tarihi ve Coğrafi Gelişimi-1	22.09.2010
	Namdar ULUŞAHİN	Masonik Öğretinin Tarihi ve Coğrafi Gelişimi-2	13.10.2010
	M. Necati KUTLU, Ahmet SÜRMEİ, Ertan GÖKMEN	Türk Masonluk Tarihi	27.10.2010
196 SAĞDUYU	Z. YEĞENOĞLU	Yükümlülükler-Davranışlar Masonik Kişiliğin Oluşumu	27.09.2010
	Ali KAŞ	Tekrisin Yorumu	11.10.2010
	Halit YILDIRIM	Aydın Kimdir, Kime Denir?	11.10.2010
	Murat TÖZ	Halk Sağlığı ve Aile Hekimliği	25.10.2010
203 ÖNDER	Nedim KARACA	Masonlukta İletişim ve Kapalılık	14.10.2010
206 YÖNTEM	Yakup SARICAN	Günümüzde Türkiye Masonluğu	01.10.2010
	Vefa ÇİFTÇİOĞLU	Masonluk ve Kimlik	15.10.2010
210 DÜŞÜN	Atilla İNAN	İnanç Amaç İlişkisi Konusunda Bir Hipotez	22.09.2010
	Necdet ERSOY	Masonlar Ne Yapabilirler, Ne Yapamazlar, Ne Yapmalılar, Ne Yapmamalılar?	13.10.2010
	Nihat AL	Erdemli Bir Aydın: Ahmet Taner Kışlalı	27.10.2010
216 ADANA	Metim TEOMAN	Sembolizm	20.09.2010
	Önder ÖZGÖNEN	Egonun Dengelenmesi ve Masonluk Yolunda Katkıları	18.10.2010
	Sabri YURDAKUL	Atlantis	01.11.2010
217 SÜMER	Ata ATALAY	Bedri Yiğit Kardeşlere Sesleniyor: Ahlak	04.11.2010

* *
*

İZMİR

004 İZMİR	Ergün AYBARS	Masonluğu Anlamak ve Yaşamak	23.09.2010
	Loca Görevlisi K.'ler tarafından	Çırac Derecesinin Yorumu-2	07.10.2010
	Murat TUNCAY	Atatürk'ün Özlediği Toplum Modelinde Sanat	04.11.2010
016 PROMETHEE	Josef ÇİKUREL	Nereden Geliyoruz? Nereye Gidiyoruz?	06.10.2010
024 GÖNÜL	Sümer DENİZ	Masonluk ve Görev Anlayışı	30.09.2010
	Mustafa Kemâl OLÇUM	Benliği Yüceltmek	11.11.2010
025 İRFAN	Beykan ASKAN	Osmanlı Eğitim Sisteminden Cumhuriyet Dönemi Eğitim Devrimine Genel Bir Bakış	01.11.2010
026 ÜMİT	Yavuz Selim AĞAOĞLU	Çırac Derecesi Çalışma Tablosunun Sembolizması.	28.09.2010
	Yüksel KAZMİRCİ	Üstat M. ve Hayat, Ölüm, Ölümsüzlük Hakkında Sohbet	26.10.2010
042 EPHEBUS	Remzi SANVER	Türkiye Büyük Locasının Geleceği ile İlgili Düşünceler	27.09.2010
047 EYLEM	Şadan GÖKOVALI	Eylem'sel Anılar.	27.09.2010
	Remzi SANVER	Masonik Hukukun Temel Kavramları	08.11.2010
061 MANİSA	Mehmet BAĞÖREN	Kardeşlik Sevgisi.	06.10.2010
065 EGE	Erhan KEŞFEDEN	Kaos	11.11.2010
071 İŞİN	Kenan KOLDAY	İnanç, Bilim, Felsefe.	27.09.2010
078 ÜÇ SÜTUN	Hasan İKAT	Hakikate Yürüyüşümüz.	23.09.2010
082 KARŞIYAKA	Alpay ERGUN	Anderson Nizamnamesi ve Landmarklar	27.09.2010
097 BODRUM	L. ÖZBAKKALOĞLU	Masonik Yaşam	12.08.2010
	Nihat DEMİRKOL	Masonik Felsefe Açısından Atatürk'ün Evrenselliği	11.11.2010
099 KORDON	Y. SARAÇOĞLU	Ezoterik Doktrinden Esintiler	07.10.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
102 DOĞA	Yüksel KAZMİRCİ	Ezoterizm Niçin Masonik Öğretinin Temel Taşıdır?	05.10.2010
105 TAN	Nazmi AYDİNÇ	Bilim, Felsefe Ve İnanç Üzerine Düşünceler	28.09.2010
	Sadullah EROL	Seyir Defteri	26.10.2010
113 OCAK	Davi NACAR	Farkındalık	11.11.2010
115 ŐAKUL	Vedat AKGÖNENÇ	Evet, Tam Öğle Vaktidir	04.10.2010
134 MARMARİS	Emin GÜROL	Dilimiz Türkçe mi?	05.08.2010
	Erol GÜRİSOY	Hanri Yaşova K.'in 1965 Anıları	07.10.2010
	Demir SAVAŐÇIN	Yalnız Harici Alemde mi?	04.11.2010
148 AGORA R. BAYRAKTAROĞLU	R. BAYRAKTAROĞLU	Teklifin Düşündürdükleri	23.09.2010
	Erdal SEVİNÇ	Özgürlük ve Masonluk	07.10.2010
164 FETHİYE	Tolga DOĞAN	M.'luk ve Etik-1 (Socrates).	13.07.2010
	Gençer GÜVENÇ	M.'luk ve Etik-2 (Konfüçyus).	27.07.2010
	Turgay BELTAN	Bilemediklerim	28.09.2010
171 TERAZİ	Tuna AKA	Kutsal Geometri	11.11.2010
172 ÇEŐME	Uğur GÜRGAN	Ti Esti To Philosophia - Mitoslardan Felsefeye	18.07.2010
	Sıtkı AYTAÇ	Mitoslar	01.08.2010
	Remzi SANVER	Türkiye Büyük Locasının Geleceği ile İlgili Düşünceler	15.08.2010
178 KUŐADASI	Mehmet DALDAL	Taş Yontan Gölgesizler- Duvardaki İzler	28.07.2010
	Kutay ÜRKMEN	Yol ve Yolcu	11.08.2010
	Süleyman KASIRGA	Doğu Düşüncesinde Hoşgörü	27.10.2010
	Engin NURAL	Atatürk	10.11.2010
192 HERMES	Hüsnü ERKAN	Türk Aydınlanmasından Bilgi Toplumuna	05.11.2010

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
205 HERODOT	Kaan İREN	Vicdan Ve Ahlak	04.11.2010
213 DOKUZ EYLÜL	H. Bülent SERDAROĞLU	Mason Nasıl Bir İnsandır?	05.10.2010

ARAMIZDAN AYRILANLAR

ADI SOYADI	LOCASI	İNTİKAL TARİHİ
Abdülmuttalip ÜNAL	AHİLER	10.05.2010
Feyzi BİLGİN	BAŞKENT	12.05.2010
Cemâl AKÇAY	PERGEL	13.05.2010
Remzi ÖZER	ÇEKİÇ	27.05.2010
Sacid TUĞLU	KÜLTÜR	03.06.2010
Ömer VELİCANGİL	AYDINLANMA	10.06.2010
Efstratios SABUNCAKİS	HAKİKAT	18.06.2010
Osman AZAK	KÜLTÜR	28.06.2010
Moris ALTANDARİ	HÜMANİTAS	04.07.2010
İzzet SABAN	GÖNYE	05.07.2010
Mustafa CAN	ÜLKÜM	11.07.2010
Manuk ÖZGASPAR	ŞEFKAT	15.07.2010
Aykut GÜRLEK	ERENLER	17.07.2010

HİÇ BİR ŞEY ÖLMEZ – HER ŞEY YAŞAR

Eb. Maş.'a intikal eden Kardeşlerimize Ev.'in Ul. Mi.'ndan sonsuz mağfiret, kederli ailelerine ve bütün Kardeşlerimize sabırlar dileriz.

MİMAR SİNAN

Bulletin of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

ISSN 1301-2762

CONTENTS

6. **Message from the Grand Master** ..... **M. Remzi SANVER**
8. **General Assembly No: 6/18,**
October 17, 1954 ..... **Suha UMUR-Yavuz AKSEL**
25. **Naval Minister Cemal Pasha** ..... **Tamer AYAN**
43. **Freemasonry in Ottoman Palestine** ..... **Michelle CAMPOS**
Translated by Celil LAYIKTEZ
79. **Ernst and Falk** ..... **Gotthold Ephraim LESSING**
Translated by Ahmet ORS
93. **The Calendars and**
Important Dates in Freemasonry ..... **Eren ERBABACAN**
109. **News from Lodges** ..... **Mimar SİNAN**
127. **Obituaries** ..... **Mimar SİNAN**

Address : 9, Nuruziya Sokağı — Beyoğlu / İSTANBUL

YEAR : 2010

NO : 152

